

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU ŠKOLY PŘI VSTUPU DO PRVNÍ TŘÍDY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Eliška Walterová, CSc.

Autor diplomové práce: Dana Skalová

Studijní obor: Učitelství pro střední školy, Anglický jazyk - Pedagogika

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: červen 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a za odborného vedení Prof. PhDr. Elišky Walterové, CSc.

V Praze dne.....

Podpis:.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Prof. PhDr. Elišce Walterové, CSc. za cenné rady, podněty a připomínky a za odborné vedení diplomové práce.

Název

Faktory ovlivňující volbu školy při vstupu do první třídy

Resumé

Diplomová práce se zabývá volbou základní školy. Jejím cílem je zjistit, které faktory ovlivňují volbu školy při vstupu do první třídy a která kritéria jsou pro rodiče nejdůležitější. Zabývá se také otázkami názorů, představ a nároků rodičů na základní školu a informovanosti rodičů o této problematice. K naplnění těchto cílů práce využívá metodu polostrukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření. Výzkum byl uskutečněn v pěti fázích, které mapovaly proces volby školy z mnoha různých úhlů.

Klíčová slova:

volba školy, kritéria volby, vzdělávání, základní škola, povinná školní docházka, rodič, učitel, žák

Title

Factors affecting school choice when entering first class

Summary

The thesis deals with the choice of basic school. Its aim is to find which factors affect school choice when entering first class and which factors are most important for the parents. It also focuses on parents' views, ideas and demands and on the information parents have about this issue. To fulfil these objectives the thesis uses the method of a semi-structured interviews and questionnaires. The survey was conducted in five phases which were mapping the process of school choice from different perspectives.

Key words:

school choice, criteria of choice, education, basic schooling, compulsory education, parents, teachers, pupils

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretická část	9
1.1 Volba školy jako problém.....	9
1.1.1 Volba školy u nás i v zahraničí	10
1.1.2 Cíle volby	13
1.1.3 Kategorie možností volby školy.....	16
1.1.4 Důsledky a možná úskalí konceptu volby školy	24
1.1.4.1 Liberalizovaná pravidla pro zápis do státních škol a důsledky soutěže mezi školami	24
1.1.4.2 Složení žáků na školách, vnímání sociální spravedlivosti a její vliv na vzdělávací výsledky žáků	25
1.1.4.3 Financování škol a překážky volby školy	28
1.1.4.4 Shrnutí	29
1.2 Legislativa a dokumenty	30
1.2.1 Bílá kniha	30
1.2.2 Školský zákon – povinná školní docházka.....	33
1.2.3 Základní vzdělávání	35
1.2.4 Předškolní vzdělávání	36
1.3 Vstup dítěte do první třídy	39
1.3.1 Význam vstupu do první třídy pro dítě	39
1.3.2 Hledisko rodičů	43
1.3.2.1 Psychologické okolnosti volby.....	43
1.3.2.2 Důvody a kritéria volby.....	44
1.4 Shrnutí možných faktorů ovlivňujících volbu školy.....	48
2 Empirická část.....	53
2.1 Téma a cíle výzkumu	53
2.2 Formulace problému	53
2.3 Metody	54
2.4 Pasporty škol.....	58
2.5 Výsledky	63
2.5.1 Výsledky 1. fáze – rozhovory na ZŠ A	64
2.5.2 Výsledky 2. fáze – dotazníkové šetření na MŠ	75
2.5.3 Výsledky 3. a 4. fáze – dotazníkové šetření na ZŠ A a ZŠ B	86
2.5.4 Výsledky 5. fáze – rozhovory na ZŠ A	109
2.6 Diskuse.....	116
Závěr	124
Seznam tabulek a grafů.....	127
Literatura a informační zdroje	129
Přílohy.....	131

Úvod

Diplomová práce se zabývá faktory ovlivňujícími volbu školy při vstupu do první třídy základní školy, tedy do jisté míry volbou formy plnění povinné školní docházky. Jedná se zde (spolu s mateřskou školou) o jeden z prvních kroků při cestě dítěte za institucionalizovaným poznáním a vzděláním. Cílem práce je zjistit, jaké faktory hrají roli při volbě základní školy.

Vzdělání a vzdělanost v dnešní době představují pro většinu evropské populace vysokou hodnotu. Bývá chápáno jako určité měřítko kvality jednotlivých občanů, ale také kvality celé společnosti, která je nucena čelit neustálým změnám ať už v oblasti informačně a komunikačně technologické nebo i v oblasti vztahové, lidské. Významnou roli zde sehrává právě škola, jakožto instituce, která utváří základy vzdělanosti a pomáhá formovat osobnost dětí a jejich směřování do budoucnosti. Škola je specifickou kulturou, sociálním prostředím, kde se setkává více věkových kategorií a také více různorodých sociálních skupin, které mohou školní vzdělávání přímo nebo nepřímo ovlivňovat. Je to místo setkávání žáků, učitelů a rodičů, ale i dalších vlivů, přicházejících z blízkého okolí, např. ze života obce, nebo vlivů vzdálených ve formě vyšších pater vzdělávací politiky.

Pokud má být škola chápána jako jeden z nejdůležitějších činitelů budoucnosti mladých generací, mělo by o její kvalitu a dobrý stav být ze strany společnosti dobře pečováno. To očekávají také rodiče dětí právě při volbě vzdělávacích drah pro své potomky. V dnešní době, kdy rodiče mají možnost vybrat si i základní školu, hraje kvalita škol, ale i (možná především) jejich prezentace významnou roli. Díky kurikulární reformě a vzniklé povinnosti škol tvořit své vlastní školní vzdělávací programy se školám otevřela možnost utvářet a přizpůsobovat jimi poskytované vzdělávání příslušné poptávce. Školy se díky své profilaci snaží oslovit co největší množství potenciálních nových žáků a vyjít vstříc potřebám okolní komunity.

Rodiče tak mají na výběr školy s nejrůznějšími zaměřenými, školními vzdělávacími programy, zájmovými aktivitami a jinými nabídkami. Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou rodiče s touto nabídkou obeznámeni, jak jsou při vyhledávání informací aktivní a podle jakých kritérií nakonec základní školu pro své dítě zvolí, pokud vůbec nějaký výběr uskutečňují.

Jaký je proces rozhodování o budoucí vzdělávací dráze dítěte, která představuje v případě základní školy jakousi pomyslnou startovní čáru? Je to cesta, která často určuje směřování dítěte a která je pro některé jedince vlastně jediným setkáním s institucionálním vzděláváním vůbec.

Na základě svého studia pedagogiky a předškolní pedagogiky bych proto ráda prozkoumala, jak proces volby školy u rodičů probíhá, podle jakých kritérií vybírají základní školu pro své děti, jaké jsou představy, přání, očekávání, názory a nároky rodičů na základní školu před vstupem do první třídy základní školy, jak se tyto názory změnilo po vstupu dětí do základní školy, jaká je informovanost rodičů o této problematice a kde tyto informace zjišťují.

K naplnění těchto cílů práce využívá metodu polostrukturovaného rozhovoru a dotazníkového výzkumného šetření, uskutečněného v několika fázích.

1 Teoretická část

Cílem teoretické části této práce je zmapovat problematiku volby školy a souvisejících témat. Nejdříve se zaměříme na volbu školy jako takovou v obecnějších souvislostech a v mezinárodním srovnání. Diskutovány budou důvody vzniku této možnosti, změny, které k ní vedly, její přínosy a úskalí. Druhá část se soustřeďuje na situaci v České republice, na pozici a hodnotu vzdělávání v naší legislativě, na funkce a cíle základního a předškolního vzdělávání. V další části bude na problematiku volby školy nahlíženo spíše z psychologického hlediska, z pohledu rodičů a dětí. Pokusíme se zde zachytit volbu školy, jak ji vnímají a prožívají rodiče a co tento přelomový okamžik, jakým vstup dítěte do školy bezesporu je, znamená pro dítě.

1.1 Volba školy jako problém

Volba školy je Pedagogickým slovníkem (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 254) definována jako: „Právo rodičů na výběr školy, v níž se žák bude účastnit školního vzdělávání; ve většině zemí zákonně potvrzené v 80. letech. Volba školy podporuje konkurenci a rozmanitost škol, srovnávání jejich úrovně a kvality.“

Při studiu této tematiky se můžeme setkat jak s pojmem „volba“ tak s pojmem „výběr školy.“ Dokonce někteří autoři používají oba pojmy zároveň (Holda, 1995), v jiných publikacích převládá pojem „výběr“ (překlad publikace Education at a Glance, 2010). V zahraniční literatuře se pracuje s pojmem „school choice“, který lze do češtiny přeložit „volba“ i „výběr“ školy. Ve významu obou pojmů neshledáváme větší významnější rozdíly. Oba pojmy představují jistý složitý proces, kteří aktéři volby/výběru činí. V naší práci dáváme přednost termínu „volba“, avšak v textu, který je citován zazní i termín „výběr“. Používání obou termínů nepředznamenává změnu kontextu nebo významu slova.

V naší práci se budeme zabývat volbou školy základní, tedy volbou, kterou činí především rodiče. Chtěli bychom zde však nastínit také problematiku volby školy jako takové a představit některé tendence společné naší republice i dalším zemím, zejména pak také poukázat na možné výhody a úskalí nastolené svobody při volbě škol.

1.1.1 Volba školy u nás i v zahraničí

V České republice došlo v posledních letech stejně jako v řadě zemí OECD ke změnám pravidel při rozmístování žáků do škol. Jednou z nich bylo to, že místo bydliště žáka ztratilo dominantní význam, čímž se žákům a rodičům otevřel prostor pro volbu vzdělávací instituce na základě jejich vzdělávacích aspirací (Holda, 1995). V této kapitole se budeme zabývat volbou školy především z pohledu organizačního a administrativního. Souvislosti psychologického rázu týkající se rodičů a dětí budou nastíněny v kapitole 1.3.

To, že si žáci a rodiče mohou volit školu sami, vede k posilování pozice rodičů a žáků vůči školám. Není však dosud dokázáno, že by vytvoření takového konkurenčního prostředí přispívalo ke zkvalitňování vzdělávacího procesu na jednotlivých školách. Spíše se ukazuje, že rodiče a žáci jen zřídka volí školy na základě informací o jejich kvalitě. Je možné ovšem konstatovat, že konkurence mezi školami v řadě případů zvyšuje význam takových charakteristik škol, které jsou spojeny s výsledky jimi poskytovaného vzdělávání. V řadě zemí je však kritiky volného výběru (termín užívaný Holdou) škol uváděno, že tento princip může vést ke zvýšené sociální segregaci. Jedná se na příklad o to, že privilegované sociální skupiny bývají často při volbě školy aktivnější. Často je tomu tak i proto, že více „volené“ školy se nalézají spíše v okolí bydliště lidí s vyšším sociálním statutem, kteří mají snahu zvýhodnit své děti při přístupu na tyto vzdělávací instituce. V případě, že kapacita „žádané“ školy je omezená, což většinou bývá obvyklé, vede volný výběr školy k defavorizaci dětí z nižších sociálních vrstev (Holda, 1995, Průcha 2003, 2006).

Tyto nerovnosti při volbě atraktivních škol by měly přimět tvůrce školské politiky, aby učinili některé kroky, které by zvýšily vzdělávací příležitosti pro sociální vrstvy disponující nízkou úrovní sociálního, ekonomického a kulturního kapitálu. Jedná se především o poskytování potřebných informací, pomoc při dopravě do vzdálenějších škol a přímou preferenci dětí z těchto vrstev při jejich přijímání do prestižních škol (Holda, 1995).

Rodiče a jejich děti v průběhu života volí několikrát svou další cestu – další školu. To, jakou vzdělávací dráhu zvolí na samém začátku, může mít potom rozhodující vliv ve volbě jejich povolání a směřování celého dalšího života. Faktory související

právě se vzdělávacími dráhami se sledují také při zkoumání souvislostí mezi vzdělávacími výsledky a rodinným zázemím (Straková, 2010). Vzdělávací dráhy jsou významně ovlivněny strukturou vzdělávacího systému, mírou jeho diferenciací (tedy mírou existence odlišných vzdělávacích příležitostí) a věkem, ve kterém dochází k prvnímu rozdělování dětí do výběrových a nevýběrových škol a tříd.

Není pochyb o tom, že volba školy má významné důsledky pro budoucnost dětí a pro rodiče je mimo jiné i určitým potvrzením jejich sociálního statusu. V posledních letech se však volba školy stala závažným problémem pro celý školský systém. Žáci se vlastně stali pro školu zákazníky, klienty, o které je třeba se ucházet. Tím došlo ve sféře vzdělávání k dramatickým změnám v poměru sil mezi těmi, kteří vzdělání nabízejí, a těmi, kteří mají o tuto nabídku zájem (Holda, 1995).

Pojem „volba školy“ není pojmem novým. Bylo možné se s ním setkat i v minulosti. Byl však spíše spojován s možností odmítnout vzdělávací nabídku jinak povinného státního školského systému, než s možností využívat tržních mechanismů a ovlivňování tohoto systému. V současnosti však není v žádné zemi OECD dítě, které by bylo ze zákona nuceno navštěvovat státní školu. Alternativami získání plnohodnotného a státem uznávaného vzdělání je školství soukromé a v některých zemích i domácí vyučování (Holda, 1995). Na tyto možnosti vzdělávání se více zaměříme v kapitole 1.1.3.

V této souvislosti se objevují názory, že státní školy, stejně jako školy v soukromém sektoru, by měly získávat žáky především na základě vlastního rozhodnutí žáka, popř. rozhodnutí jeho rodičů, nikoli tedy na základě administrativního přidělování.

Na základě těchto změn došlo k tomu, že rozhodnutí učiněná učiteli, pracovníky školské správy, ale i politiky mnohdy nemusela respektovat přání a zájmy „uživatelů“ vzdělávání, tedy rodičů a žáků. Rodiče mají snahu formulovat vlastní požadavky a aktivně ovlivňovat vzdělávací dráhu svých dětí, což souvisí s pojetím vzdělání jako investice s určitým individuálním ziskem (Holda, 1995).

Publikace OECD Education at a Glance (OECD, 2010) shrnuje hlavní trendy objevující se při výběru škol:

- „Většina zemí spoléhá při zajišťování povinného vzdělávání na veřejné školy, i když existují i jiné alternativy.

- Země obecně umožňují v rámci veřejných škol výběr školy, ale téměř všechny žáky původně přiřadí do škol na základě geografické polohy. Rodiče tak musí žádat o povolení, aby jejich dítě (děti) mohlo navštěvovat jinou veřejnou školu, což nedělají často.
- Možnost výběru školy předpokládá, že se školy liší a že si rodiče mohou vybrat na základě preferencí školy nebo způsobu výuky. Povaha a rozsah předpisů vztahujících se na veřejné a soukromé školy mohou značně omezit význam výběru školy v zemích, ve kterých jsou školy více regulovány. Regulace se nejčastěji dotýká oblasti standardizovaných osnov (kurikula), zaměstnanosti a certifikačních standardů učitelů.
- Kromě přímého financování, které všechny země poskytují veřejným školám a které mnoho zemí poskytuje i soukromým školám, jsou časté i finanční podpory rodin a veřejných rozpočtů. Ty slouží k vyrovnávání školného a dalších nákladů spojených se školní docházkou“ (OECD, 2010, str. 141).

Země obvykle mají, jak již bylo řečeno výše, kromě veřejných škol různé další vzdělávací instituce, které budou blíže charakterizovány v kapitole 1.1.3. Ve čtyřech z pěti zemí OECD vlády umožňují poskytování povinného vzdělávání v soukromých školách závislých na státu i na nezávislých soukromých školách. Přes 70 % zemí OECD uvedlo, že domácí vzdělávání by mohlo být legálním způsobem zajištění povinné školní docházky. V současnosti je stav takový, že pouze v sedmi zemích (Belgie, Chile, Dánsko, Francie, Nizozemsko, Nový Zéland a Španělsko) je více než 10 % žáků zapsaných na soukromé na státu závislé školy a více než 10 % navštěvuje na státu nezávislé soukromé školy ve třech zemích (Mexiko, Portugalsko a partnerská země Brazílie). Jen polovina zemí uvádí, že žáci se vzdělávají formou domácího vzdělávání, přičemž jde v průměru pouze o 0,4 % z celkového počtu žáků (OECD, 2010).

Ohledně dalších jevů, zkoumaných OECD bylo zjištěno, že rodiny běžně platí na soukromých školách plné nebo částečné školné. Ve 20 z 22 zemí OECD se na nezávislých soukromých školách také platí poplatky za zvláštní činnosti nebo služby. Tyto poplatky využívají i soukromé školy závislé na státu ve 13 ze 23 zemí OECD a veřejné školy ve 2 ze 30 zemí.

Možnosti volby školy se během posledních 25 let rozšířily. Více než polovina zemí uvedla, že u nich došlo ke snížení omezení při volbě školy v rámci veřejných škol, 12 zemí OECD deklarovalo, že vytvořily nové samosprávné veřejné školy a deset zemí zavedlo nové finanční mechanismy na podporu volby školy. Nejčastěji se reformy zaměřily na podporu volby školy u veřejných škol a nejméně často na podporu volby nezávislých soukromých škol. Šest zemí OECD vykazuje reformy, které rozšířily v období posledních 25 let možnosti domácího vzdělávání (OECD, 2010).

Co se týče odpovědnosti za informování rodičů o možnosti volby školy, v rámci zemí OECD je běžné, že tato odpovědnost nespočívá na vládě. Na primární úrovni vzdělávání uvádí jen 19 z 30 zemí OECD, že informování rodičů o možnostech volby školy je odpovědností vlády. Tato povinnost je v 7 z těchto zemí omezena na možnost volby v rámci veřejných škol. Odpovědnost za informování rodičů mohou nést různé úrovně státní správy. Nejčastěji tato odpovědnost připadá místním orgánům nebo vládě a také škole nebo školní radě. V České republice není tato povinnost nijak zákonně upravena. V rejstříku škol, který je veřejně přístupný, jsou však uvedeny všechny dostupné informace o všech školách (OECD, 2010, <http://rejskol.msmt.cz/>).

1.1.2 Cíle volby

Proč se vlastně přistoupilo k oné možnosti vlastní volby školy? Můžeme zde registrovat celou řadu důvodů a motivů. Lze hovořit především o dvou faktorech, které ovlivňovaly diskuse vedoucí k této závažné změně školské politiky. První z nich byl primárně politického charakteru. Šlo o neoliberální přístup, který se v mnoha zemích znatelně prosazoval v osmdesátých letech. Můžeme jej charakterizovat jako přístup preferující mechanismy volného trhu před státním plánováním a financováním veřejných služeb. Ve školství se potom projevuje tak, že školy jsou finančně závislé na rozhodnutí rodičů a žáků, kteří jsou zde v podstatě zákazníci, zda využijí jejich vzdělávací nabídku. Motivací tohoto přístupu je myšlenka, že školy budou nuceny přistupovat k výuce odpovědněji a zároveň budou respektovat spíše zájmy svých „klientů“, než představy učitelů a pracovníků školských úřadů (Holda, 1995).

Koncepce volby školy však měla kromě již zmíněné politické dimenze i dimenzi sociální. Druhým faktorem, který se podílel na daných změnách, byla výraznější

sociální mobilita, a také zvyšující se úroveň vzdělání rodičů. Vzdělání začalo být vnímáno jako cesta k sociálnímu i ekonomickému úspěchu. Nalezení „té správné“ školy je rodiči vnímáno jako podmínka pro výhodnější start jejich dětí do života.

Možnost volby školy měla také vliv na diverzifikaci školství, která začala v šedesátých letech minulého století. Jejím cílem bylo vytvořit alternativní modely vzdělávání. Tato idea diverzifikace vzdělávací nabídky koresponduje s právem rodičů a žáků zvolit si školu podle vlastního rozhodnutí a přání.

Na základě výše zmíněných faktů je při prosazování práva na volbu školy možné identifikovat následující cíle:

- „Reagovat na zvyšující se zájem vybrat si školu podle vlastního uvážení;
- Poskytnout každému i takové vzdělávací příležitosti, které byly dosud přístupné jen dětem, jejichž rodiče měli dostatečné finanční prostředky pro studium na soukromé škole či které bydlely v blízkosti dobré státní školy;
- Vytvořit konkurenční prostředí, ve kterém státní školy s lepší pověstí budou mít více zákazníků a tím i více finančních prostředků;
- Poskytnout rodičům větší prostor pro ovlivňování škol, neboť rozhodnutí pracovníků škol může být v rozporu se zájmy rodičů a žáků;
- Prostřednictvím diverzifikace vzdělávacích příležitostí ve státním i soukromém sektoru rozšířit existující možnosti výběru škol“ (Holda, 1995, s. 12 – 13).

Tyto jednotlivé cíle kromě společného jmenovatele „možnosti volby školy“ zároveň vyjadřují i dvě poněkud odlišné tendence školské politiky, které se však vzájemně nevylučují. Jednou z nich je školská politika, která klade důraz především na soutěž škol a školská politika preferující vznik vzdělávací plurality. Tendence kladoucí důraz na soutěž škol staví na úloze „uživatelů“ neboť ti svým rozhodováním o volbě školy mohou přispět ke změnám vzdělávací nabídky, s čímž souvisí i otázka finančních zdrojů pro státní i soukromé školy. (Holda, 1995).

Tendence zaměřená na pluralitu vzdělávání je spojena zejména s diverzifikací nabídky vzdělávacích příležitostí, a to především v rámci školství státního.

Odlišnosti těchto dvou zmiňovaných tendencí souvisí také s problematikou důsledků vzniklé možnosti volby školy, protože:

- „Tvůrci školské politiky nemají vždy jasno v otázce, jak se možnost výběru škol promítá do rozšíření nabídky vzdělávacích příležitostí.
- Samotný tlak „uživatelů“ vzdělávání sám o sobě jen zřídka vede k diverzifikaci vzdělávacích příležitostí, zejména v případě státních škol. V rámci státního sektoru je výběr škol spojován spíše s otázkami konkurenčního prostředí v konkrétní lokalitě či regionu, než s otázkami obsahu a způsobu výuky.
- Soutěž mezi školami může přispívat ke vzniku frustrací u žáků i rodičů, pokud není doprovázena pluralitou vzdělávání. V případě nedostatečné plurality se zájemci o vzdělání mohou rozhodnout jen na základě kvality jednotlivých škol. Kapacita lépe hodnocených škol je pochopitelně rychleji naplněna, což často vede ke zklamání neúspěšných zájemců s možnými negativními dopady dlouhodobé povahy“ (Holda, 1995, s. 13).

Příchod tržních prvků do mechanismů spojených s volbou školy popisují také některé ukazatele publikace *Education at a Glance* (OECD, 2010). Zapojení podnikatelského ducha a konkurenčního nádechu do veřejného vzdělávání vnímají zastánci možnosti výběru školy jako významný krok. Podle nich konkurence a hrozba toho, že si spotřebitelé mohou vybrat ke koupi zboží a služby od jiných poskytovatelů, vytváří silnou motivaci poskytovatelům pro produkci vysoce kvalitních výrobků a nižších cen, aby spotřebitelé nenaplnili své potřeby někde jinde. Toto je jeden ze tří argumentů, který je často využíván při zdůvodňování vytvoření nebo rozšíření možnosti volby školy.

Druhým argumentem je to, že díky větší různorodosti škol, ze kterých bude možné vybírat, a ze kterých každá nabízí různou kombinaci služeb, budou mít rodiče možnost zvolit takovou kombinaci, která bude nejlépe vyhovovat jejich vzdělávacím nárokům a představám. Výsledkem by pak mělo být to, že budou existovat školy, které budou zajišťovat poměrně úzké rozmezí vzdělávacích možností, které budou

upřednostňovány určitou skupinou rodičů. Roztřídění škol podle jejich zaměření tak povede k úspoře času, který by jinak školy trávily tím, že by zpracovávaly vzdělávací poptávku o mnoho širšího spektra zájemců. Tento jev při dostatečném výběru škol mnohdy zanikne, protože rodiče si zvolí takovou školu, která jim bude nejvíce vyhovovat. Školy tak budou mít více času, síly a energie na to, aby se věnovaly rozvoji a realizaci svých školních vzdělávacích programů (OECD, 2010).

Třetím teoretickým argumentem podporujícím možnosti volby školy je, že vznik většího množství autonomních škol povede k inovacím v oblasti kurikula, výuky a řízení, a v důsledku tedy k lepším výsledkům. Školy, a zejména ty, které soutěží o stejné žáky, by se také mohly zlepšit v přijímání inovačních postupů (OECD, 2010).

1.1.3 Kategorie možností volby školy

Možnosti volby školy můžeme rozdělit několika různými způsoby. Jedním z hledisek je typ zřizovatele, tedy zda jsou školy ve veřejném nebo soukromém vlastnictví, kdo je řídí a financuje.

Školské reformy zahájené v mnoha zemích na konci osmdesátých a v průběhu devadesátých let minulého století se zaměřovaly na vytváření nových veřejných škol se samostatným školským managementem a také na jejich větší nezávislost na okresních nebo městských úřadech. V některých zemích vznikaly autonomní veřejné školy jako školy nové, v jiných zemích mohly veřejné školy změnit svůj status nebo se vymanit z kontroly okresních nebo městských úřadů.

Tak jako v případě veřejných škol, podporovalo množství reforem od roku 1980 vytváření nových soukromých škol nebo růst stávajících soukromých škol. Některé země zvýšily vládní dotace pro soukromé školy, některé nezávislé soukromé školy se neklasifikovaly na soukromé školy závislé na státu (OECD, 2010).

Podle Pedagogického slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 207) je soukromá škola školou „která je zřizována a provozována jiným subjektem než státem. V ČR jsou soukromé školy znovu zřizovány od r. 1990. (...) Tyto školy dostávají státní dotaci na krytí provozních nákladů (ve výši 90 – 100 % rozpočtu), rodiče žáků platí školné. Kvalita soukromých škol není dosud spolehlivě zjišťována. V zahraničí jsou soukromé školy rozšířeny ve větším či menším rozsahu, odlišné jsou i požadavky na

jejich zřizování, provozování a kontrolu.“

Soukromé školy nezávislé na státu jsou také zřizovány jiným subjektem než státem, dotaci na krytí provozních nákladů však od státu nedostávají. Provoz škol je tedy hrazen z poplatků rodin žáků, darů sponzorů, grantů a projektů.

Pro volbu školy v sektoru veřejných škol je charakteristické, že se týká volby mezi školami, které jsou řízeny na stejné vládní úrovni, tedy na stejné úrovni samosprávného řízení. Z toho plyne, že výběr škol, který rodiče mají k dispozici, je omezen na oblast příslušného okresu, obce či kraje. Pokud je rodinám přidělena veřejná škola na základě geografické polohy, může být pro povolení zapsat dítě do jiné veřejné školy zapotřebí udělení výjimky a navíc tato volba může také záviset na tom, jestli jsou na jiné škole volná místa (OECD, 2010).

Dále bychom se rádi zaměřili na to, z jakých typů škol mají rodiče možnost vybírat školu pro svoje děti. Většina zemí umožňuje provozovat pro plnění povinné školní docházky rozmanité spektrum vzdělávacích institucí. Kromě veřejných škol existují tři formy škol soukromých: soukromé školy závislé na státu, nezávislé soukromé školy a domácí vzdělávání. Na základě výzkumů OECD (2010) můžeme však zjistit, že jen několik málo zemí má významný počet žáků na soukromých školách. V průměru je ve 22 zemích OECD, které vykazují žáky na soukromých školách závislých na státu, na tomto typu škol zapsáno 14 % žáků primární a nižší sekundární úrovně. Na nezávislé soukromé školy jsou v průměru zapsána 4 % ze všech žáků primární a nižší sekundární úrovně. Co se týče domácího vzdělávání, 16 zemí OECD a 3 partnerské země (termín používaný v publikaci OECD (2010) pro asociované/přidružené země k OECD) vykazují zapsané žáky v této formě plnění povinné školní docházky. V průměru tyto žáci představují pouze 0,4 % z celkového počtu zapsaných žáků (OECD, 2010).

Možnost volby školy existuje jak v rámci sektoru veřejných škol, tak i mezi veřejnými školami a soukromými školami. Získaná data OECD (2010) naznačují, že v 16 z 29 zemí OECD mohou rodiče vybrat jakoukoli veřejnou školu, kterou chtějí. Ve čtyřech zemích (Belgie, Chile, Nizozemsko a Nový Zéland) jsou žáci rozdělováni na veřejné školy na základě geografické polohy. Většina zemí má nějaká omezení, týkající se možnosti výběru jiné veřejné školy než té, do které bylo dítě zařazeno. Například na Islandu, v Japonsku, Norsku, Polsku, Švýcarsku, ve Spojených státech a partnerských

zemích Brazílii a Izraeli existuje lokální či regionální geografické omezení možnosti volby jiné veřejné školy. Dvě třetiny zemí OECD uvedly, že rodiny musí zaplatit, chtějí-li přihlásit své dítě do jiné veřejné školy než té, do které bylo zařazeno. Ve 21 z 30 zemí OECD je přístup do jiné veřejné školy závislý na volných místech (OECD, 2010, str. 144).

Kritéria využívaná veřejnými i soukromými školami při přijetí a výběru žáků

Jako hlavní kritérium používá 25 z 30 zemí OECD pro přiřazení na veřejné školy na primární i na nižší sekundární úrovni geografickou polohu. Ta je určena místem bydliště rodiny na území obce školy a blízkostí bydliště u školy. Při zařazení dítěte do veřejné školy jsou využívány i specializace nebo zkoušky, a to na primární úrovni v České republice, na Slovensku a v partnerských zemích Estonsku a Izraeli. Selektivní přístup při přijímání na veřejné školy je uplatňován na primární úrovni pouze ve 12 z 30 zemí OECD (OECD, 2010).

Zajímavostí je, že nezávislé soukromé školy udávají nejvíce flexibility při stanovování přijímacích kritérií jak na primární (16 z 19 zemí OECD), tak na nižší sekundární úrovni (16 z 18 zemí OECD). Nezávislé soukromé školy používají akademická kritéria, náboženství a pohlaví jako kritéria přijímacího řízení ve více než 70 % zemí OECD, pro které jsou k dispozici dostupná data, na primární úrovni a ve více než 80 % na nižší sekundární úrovni (OECD, 2010).

V České republice není volba školy nijak restriktivně omezena (podmínky jsou podobněji rozebrány v kapitole 1.2.2). Omezení spočívá především v počtu volných míst na dané škole, protože základní školy jsou povinny přijmout nejdříve všechny děti ze své spádové oblasti, které se k nim hlásí. Pokud nenaplní všechna místa, mohou přijímat i děti z jiné spádové oblasti. Při přijímání žáků si škola může stanovit svá vlastní kritéria. Některé školy jak primární, tak i nižší sekundární úrovně mohou při přijímání žáků požadovat i určitou úroveň znalostí (například školy s rozšířenou výukou cizích jazyků) (OECD, 2010; Školský zákon, 2008).

Soukromé školy závislé na státu

Jak již bylo zmíněno výše, soukromé školy závislé na státu jsou školy, které jsou

zřizovány jiným provozovatelem než je stát. Tyto školy dostávají státní dotaci na provozní náklady.

Soukromé školy závislé na státu jsou povoleny za účelem poskytování povinného vzdělávání ve 23 z 30 zemí OECD na primární úrovni a ve 24 z 30 zemí na nižší sekundární úrovni. Kromě toho země OECD udávají, že se od roku 1985 rozšířila možnost volby školy mezi soukromými školami závislými na státu. Objevuje se tendence oslabování omezení při volbě školy a dále platí, že reformy vytvořily další soukromé školy závislé na státu, které nabízejí nové možnosti rodičům při volbě školy pro své děti. Soukromé školy závislé na státu mají větší autonomii pro účast na volbě školy. V některých zemích, včetně České republiky, tak byly vytvořeny nové mechanismy financování na podporu volby školy. V České republice existují soukromé na státu závislé školy, a to včetně církevních škol. U nás se pro ně používá označení neveřejné školy, tedy školy jak se soukromým, tak s církevním zřizovatelem (OECD, 2010).

V České republice mohou být (dle rejstříku škol MŠMT, <http://rejskol.msmt.cz/>) zřizovateli škol (státních i soukromých):

- státní správa ve školství
- obec
- jiný ústřední orgán státní správy
- soukromník, státní podnik
- církev
- kraj

Nezávislé soukromé školy

S výjimkou České republiky, Finska, Koreje, Slovenska a Švédska udávají všechny ostatní země OECD, že nezávislé soukromé školy jsou u nich oprávněny provozovat a poskytovat povinné vzdělávání na primární úrovni (24 z 30 zemí OECD). Země OECD uvádějí, že možnost volby školy se mezi nezávislými soukromými školami na primární (5 z 22 zemí OECD) od roku 1985 rozšířila. V České republice nezávislé soukromé školy, které by byly zapsány do rejstříku škol, neexistují (OECD, 2010).

Domácí vzdělávání

Domácí vzdělávání bývá někdy nazýváno vzděláváním rodinným (Pedagogický slovník, 1995, s. 54) a dle téhož zdroje se jedná o formu „poskytování základního, popř. středního vzdělání. Žák je v tomto případě na základě rozhodnutí rodičů vzdáván doma vlastními rodiči nebo rodiči spolupracujícími v rámci svépomocné skupiny. Dochází do školy pouze skládat státem předepsané zkoušky.“

Domácí vzdělávání je zákonným prostředkem poskytování povinného vzdělávání ve 24 ze 30 zemí OECD na primární úrovni vzdělávání a ve 22 z 30 zemí OECD na nižší sekundární úrovni. Domácí vzdělávání není povoleno v České republice (na nižší sekundární úrovni), v Německu, Řecku, Japonsku, Koreji, Mexiku, na Slovensku (na primární úrovni), ve Španělsku a v partnerské zemi Brazílii. V České republice je domácí vzdělávání povoleno na úrovni primárního vzdělávání a od školního roku 2007/2008 probíhá experimentální ověřování domácího vzdělávání na nižší sekundární úrovni vzdělávání (OECD, 2010).

Ve školském zákoně (2008) se v tomto smyslu hovoří o „Individuálním vzdělávání“. To se uskutečňuje bez pravidelné účasti žáka ve vyučování. O povolení tohoto typu vzdělávání rozhoduje ředitel školy, kam je dítě zapsáno, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. Ředitel žádosti vyhová, pokud jsou splněny následující podmínky:

- „a) jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání,
- b) jsou zajištěny dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka,
- c) osoba, která bude žáka vzdělávat, získala alespoň střední vzdělání s maturitní zkouškou,
- d) jsou zajištěny vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se má žák vzdělávat.“ (Školský zákon, 2008).

Žáci dále musí vykonávat každé pololetí ve škole, kde jsou zapsáni, zkoušky z příslušného učiva.

„Domácí vzdělávání je specifickou, výjimečnou vzdělávací příležitostí danou rodičům. Tato forma staví na odpovědnosti rodičů za výchovu a vzdělávání vlastních dětí a současně jim umožňuje tvořivě se podílet na projektování a realizaci optimálního rozvoje dítěte“ (Walterová, et al. 2. díl, 2004, s. 383). Jako takto specifická forma plnění

povinné školní docházky má své přednosti a meze. Mezi pozitivně hodnocené přednosti patří: maximální možnost uplatnění individuálního přístupu, možnost práce vlastním tempem, možnost práce podle vlastního učebního stylu, podrobná znalost potřeb vyučovaného, aktivní přístup dítěte k učení. Domácí vzdělávání však není vhodné pro každou rodinu a limitujícím faktorem může být zejména nedostatek motivace nebo kompetencí na straně osobnosti rodiče.

Vládní regulace u různých typů vzdělávacích institucí

Možnost volby školy předpokládá, že se školy od sebe nějakým způsobem liší a že rodiče se mohou smysluplně rozhodovat na základě profilu a vzdělávací nabídky školy. Pokud jsou profily všech škol stejné nebo velmi podobné, je výběr méně atraktivní a hraje mnohem menší roli ve vzdělávání. Povaha, rozsah a množství předpisů ovlivňují četnost a význam výběru, z čehož může vyplývat např. to, že silně regulované školy jsou považovány za více si podobné (OECD, 2010).

Některé skutečnosti existující na školách mohou být pro rodiče důležitými činiteli ovlivňujícími jejich volbu. Výzkum Education at a Glance sledoval v této souvislosti následující faktory:

Standard nebo částečně standardizované kurikulum - 93 % zemí OECD uvedlo, že na nižší sekundární úrovni ve veřejných školách je stanoven standard nebo částečně standardizované kurikulum. Podobně je tomu na úrovni primárního vzdělávání. V České republice se veřejné i neveřejné (tedy soukromé i církevní) školy působící na primární a nižší sekundární úrovni vzdělávání musí řídit rámcovými vzdělávacími programy pro základní vzdělávání (dále RVP). V nich je stanoven pouze určitý rámec znalostí, které musí žák mít po ukončení 5. a 9. ročníku základního vzdělávání. Vlastní vzdělávání realizuje škola na základě svého školního vzdělávacího programu (OECD, 2010; RVP ZV, 2007; Školský zákon, 2008).

V současné době také probíhá v České republice diskuse nad tvorbou standardů pro 5. a 9. ročníky. Tato otázka souvisí také s návrhem na plošné testování v těchto dvou klíčových bodech plnění povinné školní docházky. Dalším krokem v této oblasti jsou probíhající státní maturity, se kterými se stále pojí mnoho nejasností a problémů, na které ještě nejsou nalezeny uspokojivé odpovědi. „Témata testování žáků na konci základní školy a novou maturitu nespojuje jen aktuálnost, koncepční rozporuplnost

a nerozhodnost politiků, ale jedná se o prvky evaluačního systému v české vzdělávací soustavě, které mají obecně za cíl hodnocení výsledků žáků v uzlových bodech vzdělávací dráhy“ (Walterová, 2010). V květnu 2012 u nás proběhla generálka plošného testování žáků pátých a devátých ročníků. Toto testování by mělo načisto začít v roce 2014.

Povinné státní zkoušky. Na primární úrovni vzdělávání nejsou povinné státní zkoušky běžné. U veřejných škol se s nimi setkáme u veřejných škol ve 14 % zemí OECD, u soukromých škol na státu závislých je to v 10 % zemí, u nezávislých škol v 13 % zemí OECD a pro domácí vzdělávání má tyto zkoušky zavedeno na primární úrovni vzdělávání pouze 5 % zemí OECD. Na nižší sekundární úrovni je procentuální zastoupení těchto zkoušek o něco vyšší (kolem 30 % zemí). V České republice nejsou ani na konci primárního, ani nižšího sekundárního vzdělávání vyžadovány žádné státní zkoušky (OECD, 2010), diskutuje a ověřuje se však koncepce testování žáků pátých a devátých ročníků (viz výše).

Národní hodnocení škol. Ve dvou třetinách zemí OECD je vyžadováno povinné hodnocení, přičemž více než polovina zemí OECD vyžaduje také povinné hodnocení veřejných a soukromých na státu závislých škol na úrovni nižšího sekundárního vzdělávání. Méně často je povinné hodnocení požadováno u domácího vzdělávání žáků. Polovina zemí OECD dále uvedla, že je na primární úrovni vzdělávání vyžadováno povinné hodnocení i soukromých škol na státu nezávislých. V České republice není vyžadováno žádné národní hodnocení ani na primární, ani na nižší sekundární úrovni vzdělávání. Kontrolní činnost na školách provádí Česká školní inspekce (OECD, 2010). Novým nástrojem by se však mohlo stát výše zmíněné plošné testování žáků pátých a devátých tříd. Také u nás probíhá národní testování Scio a KALIBRO a mezinárodní testování PISA a TIMMS.

Náboženství na školách a jeho výuka. Náboženský profil školy bývá jednou z typických charakteristik, která je motivací pro volbu školy. Ve 46 % zemí OECD je na veřejných školách na nižší sekundární úrovni povolena výuka náboženství nebo jeho podpora. U soukromých škol závislých na státu je to v 83 % zemí. V případě soukromých nezávislých škol a domácího vzdělávání, mohou podporovat náboženství v 95 %, respektive 83 % zemí OECD. Podobná situace je i na úrovni primárního vzdělávání. V České republice je na veřejných i neveřejných školách výuka náboženství

povolena, většinou však probíhá nejčastěji na školách církevních, což vyplývá z jejich podstaty. Pro domácí vzdělávání nejsou ohledně výuky náboženství stanovena žádná omezení (OECD, 2010).

Požadavek na certifikované standardy pedagogických pracovníků. Všechny země s výjimkou Chile (na primární úrovni) uvedly, že u pracovníků veřejných škol vyžadují certifikované standardy, a všechny země kromě Dánska také uvedly, že je tomu tak i na soukromých na státu závislých školách. Příslušné standardy však nejsou již tak často vyžadovány u nezávislých soukromých škol. Ze zemí povolujících domácí vzdělávání, jsou v České republice, na Slovensku, ve Švýcarsku a v partnerské zemi Estonsku také stanoveny standardy pro osoby, které uskutečňují domácí vzdělávání, tedy vyučují děti doma. V České republice je u učitelů veřejných i neveřejných škol nutná minimální kvalifikace, která je opravňuje k výuce žáků (existuje možnost udělení časově omezené výjimky). U domácího vzdělávání se vyžaduje, aby osoby, které vykonávají vyučování, dosáhly alespoň středního vzdělání s maturitní zkouškou (OECD, 2010).

Omezení počtu pracovníků a velikosti třídy. Přibližně v 70 % zemí OECD existují ve veřejných školách omezení ohledně počtu pracovníků a velikosti třídy. V soukromých školách závislých na státu je to asi v polovině zemí a v případě nezávislých soukromých škol asi ve třetině zemí OECD. Pouze ve Švýcarsku a v partnerské zemi Estonsku existují také omezení u domácího vzdělávání. V České republice jsou na veřejných i na neveřejných školách stanovena omezení týkající se jak velikosti tříd, tak počtu učitelů vzhledem k počtu žáků (OECD, 2010).

Veřejné financování dopravy žáků

Tento faktor nabývá důležitosti v souvislosti s rozhodováním rodičů, které se týká blízkosti dané školy jejich bydlišti.

Na dopravu žáků do školy mohou být školám přiznány veřejné zdroje. Jedná se spíše o veřejné a soukromé školy závislé na státu. Všechny země OECD uvedly, že na primární a nižší sekundární úrovni vzdělávání veřejných škol jsou veřejné zdroje využívány na dopravu žáků. Volba školy (všech typů škol a úrovní) by však neměla být podporována prostřednictvím změn v praxi dopravy do škol. V České republice je možné, aby stát přispíval dopravcům na poskytování slev na žakovské jízdné v železniční a autobusové dopravě. Doprava žáků do školy je také dotována některými

kraji, slevu na jízdném často poskytují i dopravní podniky (OECD, 2010).

1.1.4 Důsledky a možná úskalí konceptu volby školy

Reakce na vzniklou možnost volby školy nebyly pouze pozitivní. Vznikaly nejrůznější diskuse na úrovni tvorby školské politiky ale i přímo ve školách a na úrovni uživatelů vzdělávání, tedy rodičů. Objevila se tedy celá řada protiargumentů kritizujících tuto možnost.

Jednalo se zejména o tyto oblasti námitek, upozorňujících na možná úskalí této koncepce:

„Výběr škol je dobrá myšlenka, ale v praxi nebude fungovat“ (Holda, 1995, str. 14). Možnost vybírat si školu bude využívána především skupinami, které byly z hlediska vzdělávání vždy privilegovány, tedy vyššími sociálními vrstvami. Vyskytne se zde také určitá limitace volby tím, že kapacita „žádaných“ škol bude rychle naplněna.

„Výběr by mohl fungovat, ale bude mít nežádoucí vedlejší efekty“ (Holda, 1995, str. 14). Pokud se některé školy budou profilovat výlučně jako vzdělávací instituce pro „střední a vyšší třídu,“ mohou narůstat sociálních nerovnosti spojené s možnostmi přístupu ke vzdělávání. Koncepce volby školy může také, podporována i státními financemi pro soukromé školy, omezit prostředky pro rozvoj státního školství a případně ohrozit i jeho kvalitu. Kritici zde také namítají, že vzdělání není zboží v ekonomickém slova smyslu, ale je veřejným statkem. Tržní zákonitosti poptávky a nabídky tu proto neplatí.

„Posílení pozice rodičů se negativně promítne do procesu vzdělávání“ (Holda, 1995, str. 14). Rodiče nebudou podle kritiků nakloněni inovacím ve vzdělávání, protože navštěvovali školu v dřívější době, jakožto jiná generace. Je možné, že školy proto budou klást důraz spíše na líbivé vnější elementy, pro rodiče viditelné, než na kvalitní výuku (Holda, 1995).

1.1.4.1 Liberalizovaná pravidla pro zápis do státních škol a důsledky soutěže mezi školami

Ve většině zemí OECD byly děti rozdělovány do státních škol podle místa jejich

bydliště, tedy geografické polohy. Dokonce se tak dělo i v zemích, ve kterých neexistovaly striktně vymezené „školní zóny“ (u nás nazývané „spádové oblasti“). Pravidla pro zápis byla na základě argumentů podporujících možnost volby školy liberalizována. Základním prvkem „otevřeného zápisu“ je právo dětí zapsat se do kterékoli školy (Holda, 1995).

Pokud ovšem dojde k tomu, že poptávka rodičů není uspokojena, nejobecnější metodou přidělování dětí do škol je následné rozmístování dětí na základě jejich bydliště. Tím se však jen opakuje jev, který by měla možnost volby libovolné školy odstranit. Byla by tu i možnost dalších konkrétních řešení, např. preference dětí, jejichž sourozenci již danou školu navštěvují. Faktem ovšem zůstává, že každá metoda dodatečného rozmístování dětí pravidla „otevřeného zápisu“ více či méně limituje.

Pokud je volba školy vnímána spíše jako soutěž mezi jednotlivými školami, je zde snaha o vytváření konkurenčního prostředí v oblasti nabídky vzdělávacích příležitostí. Šance získání více prostředků nárůstem počtu přijatých žáků zásadně ovlivňuje ředitele škol i další členy vedení. Jejich pozice je potom závislá spíše na poptávce rodičů a žáků po vzdělávací nabídce, než na rozhodnutích učiněných školskou administrativou (Holda, 1995).

Princip volby školy je bezprostředně spojen s autonomií škol ve smyslu možnosti realizovat vlastní rozhodnutí, určovat svůj charakter a soutěžit o žáky s dalšími školami. V zemích OECD je přenášení pravomocí na školy obecným trendem (Holda, 1995). Systém jako takový však implicitně staví na konkurenci mezi jednotlivými školami, nikoli na snaze docílit stavu, kdy budou všechny školy kvalitní a volba školy nebude mít zásadní dopad na vzdělávání dítěte (Straková, 2010).

1.1.4.2 Složení žáků na školách, vnímání sociální spravedlivosti a její vliv na vzdělávací výsledky žáků

„Rozdílná úroveň vzdělání se dnes stává jednou z rozhodujících příčin společenských rozdílů. Vzdělávací systém může podstatně přispívat ke zvyšování mobility ve společnosti, vyrovnávat životní příležitosti, omezovat vytlačování znevýhodněných skupin na okraj společnosti a tím přispívat k její stabilizaci. Nesmí proto dále reprodukovat existující nespravedlivosti v přístupu ke vzdělávání. *Poskytnout*

příležitosti k rozvinutí všech schopností každému členu společnosti se stalo základním požadavkem společenským, etickým i politickým, a to v celé šíři politického spektra. Znamená paralelní pozornost jak k znevýhodněným a zaostávajícím, tak k mimořádně nadaným a talentovaným jedincům“ (BÍLÁ KNIHA, 2001, str. 16).

Je známo, že děti se ve školách často seskupují podle své rasy a sociálního statusu svých rodičů. Ve společnosti, ve které rasové složení nevyvolává výraznější sociální neklid, a vztahy mezi sociálními vrstvami nejsou konfliktní, není zmíněné seskupování ve školách zdrojem obecnějšího znepokojení (Holda, 1995).

To, jací žáci danou školu navštěvují, však může ovlivňovat právě rodičovskou volbu školy. Existence rozdílných vzdělávacích příležitostí může být způsobena existencí škol lepší a horší kvality (popř. později výběrových a nevýběrových větví), mezi kterými si rodiče vybírají, a koncentrací žáků s nepříznivým sociálním zázemím v určitých školách. Složení třídy ovlivňuje školní klima. Rozdíly ve výsledcích jednotlivých škol je možno vysvětlit daleko více klimatem školy než například výukovými zdroji. Školní klima je silně ovlivněno normami a hodnotami, které si žáci přinášejí do školy a které jsou silně ovlivněny jejich rodinným zázemím (OECD 2007a, In Straková, 2010). I v české škole má složení třídy na výsledky žáků určující vliv (Straková 2007, In Straková, 2010).

V České republice můžeme pozorovat silnou tradici výběrového školství, tedy silně diferencovaného vzdělávacího systému. Jako záruka kvalitního vzdělání byla a jsou považována víceletá gymnázia, typická pro předválečné období a obnovená po roce 1989. Následné období je charakterizováno další a zcela nekontrolovatelnou diferenciací - tvorbou nových vzdělávacích drah, formováním vzdělávacích příležitostí velmi různé kvality (Straková, 2010), a to také na úrovni primárního vzdělávání. Ve statistických ročenkách však nejsou údaje obsahující úplnou informaci o rozmanitosti vzdělávacích příležitostí na úrovni povinného vzdělávání. Probíhající kurikulární reforma například umožňuje školám profilaci prostřednictvím volitelných předmětů, vznikají školy a třídy pro nadané děti, které nejsou vykazovány. Školy jsou k zakládání výběrových tříd všeho druhu motivovány poklesem populace a zvýšenou soutěží o žáka. V Rychlých šetřeních (1/2008, www.uiv.cz, In Straková, 2010) uvedlo 20 % ředitelů základních škol, že mají výběrové třídy, z toho 8 % škol má tyto třídy již na 1. stupni. Dále 2 % ředitelů základních škol uvedla, že u nich žáci musí skládat přijímací zkoušky

před vstupem do 1. třídy. Výskyt přijímacích zkoušek však není systematicky monitorován (Straková, 2010).

Mezinárodní srovnání ukazují, že český vzdělávací systém, kromě toho, že uchovává rozdělování žáků do výběrových a nevýběrových tříd a škol, také podporuje volbu školy. ČR patří k zemím, ve kterých hraje bydliště žáka malou úlohu při volbě střední školy. Ve výzkumu PISA 2006 (In Straková, 2010) uvedlo pouze 21 % ředitelů škol vyučujících patnáctileté žáky, že bydliště žáka je důležitým faktorem při rozhodování o jeho přijetí. Tímto údajem se Česká republika zařadila do desítky zemí OECD, ve kterých hraje bydliště žáka v přijímacím řízení nejmenší úlohu. V případě volby školy základní však většinou faktor blízkosti bydliště naopak sehrává roli nejdůležitější.

Rodiče se však stále častěji zaměřují i na jiné faktory, podle kterých se při volbě školy rozhodují, sledují a srovnávají vzdělávací nabídku jednotlivých škol, chtějí vybrat co nejlépe. Zvýšená snaha rodičů vybrat pro své dítě co nejlepší školu je školami reflektována, a přinejmenším školy ve velkých městech na ni reagují nabídkou speciálních vzdělávacích příležitostí (Straková, 2010). To koresponduje s poznatky OECD (1995), že volbu mezi větším počtem škol je možné realizovat pouze v hustě osídlených lokalitách.

Možnost volby školy a míra angažovanosti rodičů mají také další (vedlejší) efekty. Spolu s tím, jak rodiče, kterým na vzdělání jejich dětí záleží a ve vzdělávacím systému se orientují, vybírají čím dál pečlivěji školu pro své dítě, dochází ke vzniku „zbytkových“ škol, ve kterých jsou málo motivovaní žáci se zhoršujícími se výsledky, protože jejich rodiče nejsou schopni řádně dbát na plnění školních povinností. Tento jev je potvrzován výsledky výzkumů, které ukazují zhoršení výsledků žáků s nejméně příznivým rodinným zázemím v nevýběrových školách. Objevuje se zde tedy trend autoreprodukce vzdělání, děti dosahují stejného vzdělání jako jejich rodiče a reprodukují se tak i vzdělanostní rozdíly. Závislost vzdělávacích výsledků žáků na rodinném prostředí byla opakovaně prokázána také v projektu KALIBRO (Botlík; Souček, 2001, In Průcha, 2003).

Podobně výzkum v rámci projektu LC 06046 zaměřený na názory veřejnosti na školu a vzdělávání (Walterová, et al., 2010) informuje o tom, že značná část rodičů a veřejnosti si je vědoma, že vzdělávací systém u nás nepomáhá překonávat

znevýhodnění plynoucí z méně podnětného rodinného zázemí některých dětí, ale že vzdělání spíše posiluje nerovnosti mezi lidmi. K dalším názorům veřejnosti patří to, že finanční situace rodiny ovlivňuje vzdělání a že nedostatek financí může dětem zabránit získat vzdělání, jaké by chtěly.

Poznatky z České republiky tedy tímto potvrzují poznatky ze zahraničních výzkumů a mezinárodních srovnání, podle kterých zvyšující se komparace vede k poškozování těch nejslabších (Straková, 2010). Straková (2002, In Průcha, 2003) také rozebírá výzkumy PISA, které dokládají, že závislost vzdělávacích výsledků žáků na sociálně ekonomickém statusu a vzdělanostní úrovni rodičů je v České republice nejsilnější.

Česká republika definuje spravedlivost příležitostí ke vzdělávání a snahu o snižování existujících nerovností jako prioritu své vzdělávací politiky (Strategická linie 1 Národního programu rozvoje vzdělávání z roku 2001). Zároveň však nestanovuje žádné indikátory pro monitorování spravedlivosti ani žádné mechanismy sledování tohoto jevu a umožňuje zcela nekontrolovanou diferenciaci systému (Straková, 2010).

1.1.4.3 Financování škol a překážky volby školy

Důležitým prostředkem podpory možnosti volby školy jsou finanční pobídky. Mohou jimi být veřejně financované školní poukázky, stipendia nebo daňové úlevy na školné. Otevírají možnost pomoci rodinám zvolit jinou než přidělenou školu tím, že pomáhají pokrýt náklady na školné (OECD, 2010).

Pouze ve zhruba jedné třetině zemí OECD, jsou poskytovány veřejně financované školní poukázky nebo stipendia pro pomoc rodinám, které si zvolily soukromou školu závislou na státu, a v méně než jedné pětině zemí jsou tyto poukázky poskytovány na pomoc rodinám, které si zvolily nezávislou soukromou školu. Přibližně tři čtvrtiny zemí OECD uvedly, že poukázky nebo stipendia jsou určeny pro žáky z rodin s nižším sociálně ekonomickým statusem. Tento druh podpory je častěji využíván na nižší sekundární než na primární úrovni vzdělávání. V České republice je možné obdržet finanční příspěvky na veřejných i soukromých školách (včetně církevních). Tyto příspěvky jsou většinou určeny pro rodiny s nižším sociálním statusem (jedná se například o příspěvek na nákup učebních pomůcek apod.) (OECD,

2010). Slevy na daních na školách nejsou u nás poskytovány.

Školy, které jsou oprávněny požadovat poplatky, jsou méně atraktivní zejména pro rodiny s nižšími příjmy. Ve třech zemích OECD jsou povinné příspěvky/poplatky na veřejných školách, 15 zemí uvádí, že soukromé školy závislé na státu mají povoleno vybírat poplatky. Ve 23 zemích mají povoleno vybírat poplatky nezávislé soukromé školy.

Pokud se jedná o dobrovolné příspěvky, 23 z 30 zemí OECD uvádí, že veřejné školy mohou přijímat dobrovolné příspěvky. V České republice mohou soukromé školy závislé na státu vybírat poplatky (školné). Veřejné školy mohou dostávat sponzorské dary (OECD, 2010).

1.1.4.4 Shrnutí

Popsané problémy a úskalí je tedy možné shrnout podle zprávy OECD (1995) takto:

„1. Žádný školský systém nemůže ignorovat přání rodičů a dětí mít možnost výběru školy.

2. Školská politika podporující princip výběru může mít zásadní vliv (někdy i nežádoucí) na kvalitu vzdělávacího systému a na rozvoj vzdělávacích příležitostí.

3. Proces výběru probíhá mnohem efektivněji v případě, že používané prostředky jsou v souladu se žádoucími vzdělávacími a sociálními cíli.

4. Možnost volby školy, zakotvená ve školské politice, však ještě neznamená, že tento princip mohou skutečně využívat všichni rodiče a děti.

5. Rozšíření možností výběru se automaticky nepromítá do rozšíření vzdělávacích příležitostí.

6. Vzdělávací příležitosti nemusí být limitovány ani tak pravidly zápisu do škol, jako počtem míst v jednotlivých školách, množstvím informací dostupných rodičům a dětem a vzdáleností bydliště dětí od žádané vzdělávací instituce.

7. Financování škol podle počtu zapsaných žáků může vést k nežádoucímu jevu, jímž je polarizace kvality škol. Princip výběru potom nemusí vést k pluralitě vzdělávání, ale k vytváření hierarchie jednotlivých škol. Neúspěch při volbě školy je potom častým zdrojem vzdělávacích frustrací“ (Holda, 1995, s. 32).

Na základě výše uvedených problémů Holda (1995) formuluje některá doporučení pro optimalizaci konceptu volby školy:

1. Poskytovat informace o jednotlivých školách.
2. Poskytovat pomoc při dopravě do obtížněji dostupných škol.
3. Diverzifikovat nabídky vzdělávacích příležitostí.
4. Zdokonalovat nabídky možných voleb, pomáhat méně úspěšným školám při zvyšování kvality jejich vzdělávacích programů.
5. Vytvářet jasná kritéria pro výběr žáků na školách (Holda, 1995).

1.2 Legislativa a dokumenty

Cílem této kapitoly je vytvořit přehled o legislativním ukotvení základního vzdělávání a povinné školní docházky ve Školském zákoně a dalších dokumentech České Republiky, neboť právě způsob plnění povinné školní docházky (respektive volba základní školy) je tématem této práce. Dále se zde zabýváme postojem ke vzdělání v České republice, jeho hodnotě a vytčeným cílům, jak jsou zachyceny v koncepčních dokumentech.

1.2.1 Bílá kniha

„V souladu s Všeobecnou deklarací a mezinárodními pakty o lidských právech, Evropskou chartou lidských práv, Úmluvou o právech dítěte, Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod se Česká republika ztotožňuje s pojetím, které považuje vzdělání za jedno *ze základních lidských práv poskytovaných všem lidským bytostem bez rozdílu* a vyhlašuje je *za nezcizitelnou a univerzální lidskou hodnotu*. Cíle vzdělávání musí být proto odvozovány jak z individuálních, tak i společenských potřeb. Vzdělávání se nevztahuje jen k vědě a poznávání, tedy k rozvíjení rozumových schopností, ale i k osvojování si sociálních a dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucích vztahů k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnímu rozvoji, v neposlední řadě pak ke schopnosti uplatnit se v měnících se podmínkách zaměstnanosti a tím i trhu práce“ (BÍLÁ KNIHA, 2001, str. 14).

Toto pojetí je také v souladu s koncepcí Učení je skryté bohatství (1996, In Walterová, 2004), kterou vytvořila Mezinárodní komise UNESCO pod vedením J. Delorse. Jsou zde vymezeny tzv. pilíře vzdělávání, na kterých by vzdělávání v jednotlivých zemích mělo stát, a které pojímají vzdělávání jako proces, který se netýká pouze vědění a poznávání, ale i činností spjatými s každodenním životem, vztahů s ostatními lidmi a celou společností a celkovým rozvojem osobnosti jednotlivce. Jedná se o následující čtyři pilíře:

- **učit se poznávat** – osvojení si a používání poznávacích procesů, poznávání a učení jako podklad pro celoživotní učení
- **učit se jednat** – řešení nových problémů, nepředvídatelných situací, pracovat v týmu, předvídat důsledky svého jednání a rozhodování
- **učit se žít společně** – chápat ostatní lidi a jejich hodnoty a tradice, hledat možnosti řešení konfliktů, uvědomovat si vzájemné závislosti, žít v souladu s hodnotou humanity
- **učit se být** – sebepoznávání, rozvíjení samostatnosti a zodpovědnosti ve vztahu k sobě i k ostatním, přijímat rozličné role ve skupině, rozvíjet svou osobnost (Walterová, 2004).

Dle Bílé Knihy (2001) si na základě výše zmíněných principů vzdělávací soustava klade následující cíle:

- **Rozvoj lidské individuality.** Tento cíl zahrnuje kultivaci a podporu seberealizace každého jedince a maximální uplatnění jeho schopností v rámci rozvoje společnosti a hospodářské prosperity.

- **Zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti.** Sféra vzdělávání tak zajišťuje kontinuitu minulosti, přítomnosti a budoucnosti a začleňuje jedince do společenského procesu poznávání.

- **Ochrana životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti.** Jedná se zde nejen o zprostředkování poznatků a vědomostí, ale především o vytvoření citlivého vztahu k přírodě a získání motivace k aktivnímu utváření zdravého životního prostředí v lokálním i celosvětovém měřítku.

- **Posilování soudržnosti společnosti.** Prostřednictvím vzdělávací soustavy jakožto jedné z nejvýznamnějších integrujících sil, by se měl zajistit **rovný přístup ke**

vzdělávání, vyrovnáváním nerovností sociálního a kulturního prostředí i všech znevýhodnění daných zdravotními, etnickými či specificky regionálními důvody a podporou demokratických a tolerantních postojů ke všem členům společnosti bez rozdílu. Tyto úkoly se koncentrují do **výchovy k lidským právům a multikulturalitě** (BÍLÁ KNIHA, 2001).

- **Podpora demokracie a občanské společnosti.** Školní společenství je prvním společenským prostředím, do něhož dítě z poměrně uzavřeného prostředí rodiny vstupuje. Toto společenství působí bezprostředně na jednotlivce i skupinu každý den a po mnoho let charakterem vztahu mezi učitelem a žákem, utvářením školní komunity (demokratické společenství rovnoprávných partnerů), i celkovým uspořádáním vzdělávacího systému (otevřeného, s vyváženými kompetencemi a zapojením všech partnerů). Na výchově k demokratickému občanství se také podílí tzv. **mediální výchova** prostřednictvím utváření kritického vztahu k šíření informací a postojů prostřednictvím médií.

- **Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti** znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství druhých lidí, ale také jiných národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen přijmout a respektovat odlišnosti mezi lidmi a kulturami v dnešním propojeném světě.

- **Zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti.** Vzdělávací soustava svými funkcemi ovlivňuje kvalifikaci, pružnost a přizpůsobivost pracovní síly, ale také schopnost inovace a změny, rozvíjení a využívání nových technologií.

- **Zvyšování zaměstnatelnosti.** Jedná se o schopnost nalézat zaměstnání a trvale se uplatňovat na trhu práce ve své vlasti i v zahraničí – zejména v Evropě. Znamená to posílit podíl všeobecného vzdělávání, vytvářet široký základ odborného vzdělávání a uplatňovat klíčové dovednosti. Předpokládá umožnit každému vzdělávat se po celý život, rozvíjet schopnost práce s moderními informačními a komunikačními technologiemi, schopnost vyhledávat informace, kriticky myslet (BÍLÁ KNIHA, 2001).

Kromě konceptu celoživotního učení se zdůrazňuje význam učení mimo rámec vzdělávací soustavy (vzdělávání na pracovišti, uznávání předchozí pracovní zkušenosti). Zvyšuje se role sociálních partnerů a zdůrazňuje se osobní volba každého jedince. Otevírá se zde nový pohled na tradiční školní vzdělávání, které má zejména přispívat

k tomu, aby žák sám z vlastní potřeby usiloval o dosažení co nejvyšší úrovně znalostí a dovedností a převzal tím odpovědnost za vlastní vzdělávací dráhu.

Realizace konceptu celoživotního učení se proto zaměřuje, mimo jiné, na **vytvoření nezbytné základny pro celoživotní učení**, a to zvýšením účasti na předškolním vzdělávání, zkvalitněním a modernizací základního vzdělávání, kde by se měla mnohem více uplatňovat individualizovaná a diferencovaná výuka, rozšířením programů středního vzdělávání a také budováním efektivních podpůrných a evaluačních systémů (BÍLÁ KNIHA, 2001).

1.2.2 Školský zákon – povinná školní docházka

Školský zákon hovoří o povinné školní docházce takto: „Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku (dále jen „povinná školní docházka“)“ (Školský zákon, 2008).

Ohledně povinnosti školní docházky se zákon zmiňuje také o lidech různých národností pobývajících na našem území. „Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany“ (Školský zákon, 2008).

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni dosažení šestého roku věku dítěte, pokud mu není povolen odklad. Za určitých podmínek může být dítě přijato k základnímu vzdělávání i v situaci, kdy dovrší šesti let už po počátku školního roku.

Přihlašování k základnímu vzdělávání se děje prostřednictvím zápisu. Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.

Další podmínky se týkají místa plnění povinné školní docházky. Právě v této oblasti se udály některé změny týkající se „spádovosti“ škol. Žák plní povinnou školní

docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, ve kterém má žák místo trvalého pobytu. Tato základní škola je nazývána „spádovou školou“. Zákonný zástupce však může zvolit pro žáka i jinou než spádovou školu. Pokud je dítě na tuto školu přijato, musí ředitel této školy tuto skutečnost oznámit řediteli školy spádové. Ředitel spádové školy je však povinen přednostně přijmout žáky s místem trvalého pobytu v příslušném školském obvodu a dále potom také „žáky umístěné v tomto obvodu ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy, ochranné výchovy nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči, a to do výše povoleného počtu žáků uvedené ve školském rejstříku“ (Školský zákon, 2008, s. 16 - 17).

V současné době je velmi aktuálním problémem odklad povinné školní docházky. Množství odkladů v současnosti spíše narůstá. Pokud není dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, ředitel školy odloží začátek povinné školní docházky o jeden školní rok. Žádost musí být doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky je možné odložit nejdéle do začátku školního roku, ve kterém dítě dovrší osmý rok věku. Podrobněji budeme problematiku posuzování školní zralosti a připravenosti rozebírat v kapitole 1.3.

O možnosti odkladu povinné školní docházky informuje zákonného zástupce základní škola při zápisu do prvního ročníku. V praxi však tyto informace rodiče často získávají z mateřských škol, které se základními školami spolupracují.

Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, díky kterému by se měl vývoj dítěte vyrovnat (Školský zákon, 2008).

Nedostatečná školní zralost se u dítěte může projevit také v průběhu zahájení povinné školní docházky. Pokud se tak stane v prvním roce jejího plnění, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok. Možné dopady tohoto rozhodnutí na dítě a jeho rodiče budou diskutovány v kapitole 1.3.

1.2.3 Základní vzdělávání

V této kapitole se budeme zabývat cíli a organizací základního vzdělávání, jak je definováno ve Školském zákoně a Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Právě základní (v návaznosti na předškolní) vzdělávání buduje u dítěte základy schopností a dovedností, které dítě potom rozvíjí celý svůj další život.

Cíle základního vzdělávání jsou formulovány takto: „Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění“ (Školský zákon, 2008, s. 19). V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) jsou některé z těchto cílů podrobněji rozebrány. Žáci mají dospět k tomu, aby respektovali práci a úspěchy vlastní i druhých, projevovali se jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti. Dále aby se u žáků vytvářela potřeba projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací a rozvíjela vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě a aby se žáci učili žít společně s ostatními lidmi. RVP ZV výše zmiňované cíle shrnuje takto: „Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání“ (RVP ZV, 2007).

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Je jedinou etapou vzdělávání, kterou povinně absolvuje celá populace žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních (RVP ZV, 2007). Základní vzdělávání v základní škole má 9 ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem a druhý stupeň šestým až devátým ročníkem. V místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech 9 ročníků, je možné zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky. Základní vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách s upraveným

vzdělávacím programem, může s předchozím souhlasem ministerstva trvat deset ročníků; první stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem a druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem (Školský zákon, 2008, s. 19).

Základní vzdělávání na 1. stupni, jak jej charakterizuje RVP ZV (2007) usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Hlavním posláním je poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka (žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nevyjímaje). Svým činnostním a praktickým charakterem a uplatněním odpovídajících metod motivuje žáky k dalšímu učení, aktivitě a hledání různých cest k řešení problémů.

Základní vzdělávání na 2. stupni potom pomáhá žákům získávat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a přijímání hodnot a postojů vedoucích k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana našeho státu i Evropské unie. Pojetí základního vzdělávání na 2. stupni je charakterizováno širokým rozvojem zájmů žáků, využívá vyšší učební možnosti žáků a snaží se o provázanost vzdělávání a života školy se životem mimo školu. Díky tomu je zde možnost využívat náročnější metody práce i nové zdroje a způsoby poznávání, zadávat komplexnější a dlouhodobější úkoly a přenášet na žáky větší odpovědnost ať už v samotném vzdělávání nebo v organizaci života školy (RVP ZV, 2007).

1.2.4 Předškolní vzdělávání

Významným prvkem při volbě základní školy je také vzdělávání předškolní. Právě z mateřských škol a předškolních zařízení děti přicházejí do škol základních, nesou si odtud již základní zkušenosti, dovednosti a návyky a rodiče odtud získávají prvotní informace o základních školách a základním vzdělávání. Jak také zmiňuje Mertin (2003), základní škola obecně staví na výsledcích práce mateřské školy a také má množství požadavků, ke kterým dítě nedochází pouhým zráním, přítomností ve společnosti, a někdy ani jen rodinnou výchovou, ale je k němu zapotřebí specifický trénink. Obě instituce by proto měly koordinovat své požadavky tak, aby mezi nimi existovala jasná návaznost (aby se některé dovednosti získané v mateřské škole

neztrácely a aby naopak mateřská škola připravovala na faktické požadavky základní školy. Proto zde přibližujeme také základní informace o předškolním vzdělávání, zejména pak o jeho pojetí a cílech.

Zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školským zákonem) se předškolní vzdělávání stává legitimní součástí systému vzdělávání. Mateřská škola je legislativně zakotvena v rámci vzdělávací soustavy jako druh školy. V procesu vzdělávání i v jeho organizaci se proto řídí obdobnými pravidly jako školy ostatní. Nebylo však tomu vždy a to nejen v rovině formální, ale i v rovině edukační. Jak uvádí Čáp (2007), mateřská škola měla původně jen nahrazovat péči o děti zaměstnaných matek, ukázalo se však, jaký obrovský přínos může mateřská škola pro děti mít. Děti zde získávají kromě zkušeností na základě řízených výchovně vzdělávacích aktivit také spontánně osvojené zkušenosti sociální interakce a komunikace s vrstevníky, což jim usnadňuje pozdější zařazení do školní třídy. Na základě těchto poznatků jsou formulovány cíle a úkoly předškolního vzdělávání.

„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů“ (Školský zákon, 2008, s. 16). Předškolní vzdělávání představuje počáteční stupeň veřejného vzdělávání organizovaného a řízeného požadavky a pokyny MŠMT. Koncepce předškolního vzdělávání je založena na stejných zásadách jako ostatní obory a úrovně vzdělávání a snaží se přispívat k tomu, aby si dítě od útlého věku osvojovalo základy klíčových kompetencí a získávalo tak předpoklady pro své celoživotní vzdělávání, umožňující mu se snáze a spolehlivěji uplatnit ve společnosti znalostí (RVP PV, 2004).

Právě předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (Školský zákon, 2008). Předškolní vzdělávání je institucionálně zajišťováno mateřskými školami (včetně mateřských škol s upraveným vzdělávacím programem), popř. je realizováno v přípravných třídách základních škol (RVP PV, 2004).

Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu, navazovat na ni, a pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání má smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti odbornou péči. Mělo by také zajistit to, aby první vzdělávací kroky dítěte byly založeny na promyšleném, odborně podepřeném a lidsky i společensky hodnotném základě, a aby čas prožitý v mateřské škole byl pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělávání (RVP PV, 2004).

Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané. V tomto duchu Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání formuluje následující tři rámcové cíle:

- „1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí“ (RVP PV, 2004).

Současná pedagogika, jak poznamenává Průcha (2006), považuje předškolní výchovu za neobyčejně významnou fázi v celoživotním vzdělávání jedince. Průcha také poukazuje na to, že mezinárodní tendence rozhodně podporují institucionální preprimární vzdělávání.

Předškolní vzdělávání se v současné době potýká s nedostatkem míst pro děti předškolního věku. Ve školním roce 2009/2010, kdy byl započat náš výzkum bylo v 4 826 mateřských školách zapsáno 314 008 dětí, nevyhověno bylo 29 632 žádostem. Ve školním roce 2011/2012 bylo podle Statistické ročenky školství (2012) v mateřských školách odmítnuto 49 186 žádostí. Ve stejném školním roce bylo v 4 931 mateřských škol zapsáno 342 521 dětí. Z těchto údajů je patrný růst počtu dětí v mateřských školách a také růst počtu žádostí, kterým nebylo vyhověno.

1.3 Vstup dítěte do první třídy

V této kapitole se budeme zabývat vstupem dítěte do první třídy a otázkami spojenými s volbou školy z pohledu aktérů volby, tedy rodičů a dětí. Do popředí se zde dostanou psychologické a sociální aspekty procesu tohoto rozhodování. Zaměříme se zde na školní zralost a připravenost dítěte vstoupit do povinného vzdělávání a na motivy a preference rodičů směřované k základní škole.

Vstup do školy je pro jedince důležitým životním krokem, neboť představuje vkročení do institucionalizované formy vzdělávání, která je zřízena legislativou a školskou administrativou. Lidé vzpomínají na tuto přeměnu dítěte na žáka různě. Některé vzpomínky mohou být pozitivní, některé negativní. Jak píše finský básník V.A. Koskenniemi (Turunen, 2012) mnoho lidí si tyto vzpomínky nese s sebou do dospělosti i po celý život.

Skandinávská výzkumnice Tuija Anneli Turunen (2012) se věnovala právě zkoumání vzpomínek starších lidí na jejich vstup do školy. Poukazuje na předchozí výzkumy, které ukázaly, že to, jak proběhne vstup dítěte do školy má dopad na jeho pozdější školní léta. Bezproblémový začátek povinné školní docházky je spojován s pozitivními výsledky a rozvojem sociálních kompetencí. Zkušenosti získané v raném dětství ve škole také ovlivňují obraz sebe sama, sebepojetí a sebevědomí jedince (Turunen, 2012). Vstup člověka do školy bývá zkrátka vnímán jako součást osobní historie člověka a i proto je proces volby školy před tímto důležitým mezníkem velice významný.

1.3.1 Význam vstupu do první třídy pro dítě

Nástup do školy většinou prezentuje dítěti jeho rodina jako významný sociální mezník. Tato změna je spojena se získáním nové role školáka, je přesně časově určena a jako společensky významný akt je ritualizována. Dítě prochází rituálem zápisu a prvního slavnostního dne ve škole, který potvrzuje přijetí jeho nové role a počátek nové životní fáze (Vágnerová, 1996). Podle Mertina (2003) však tato změna již není tak dramatická, jak tomu bylo v horizontu minulých padesáti let. Proto, že většina dětí navštěvuje poměrně pravidelně mateřskou školu (míra účasti čtyřletých dětí

v preprimárním vzdělání v roce 2005 činila 88 %, Průcha, 2006), postupně si zvyká na jiný než rodinný režim. Základní školy se také snaží akceptovat, že pouze aktem vstupu do základní školy nedochází k automatické změně, proto postupují mnohem vstřícněji k potřebám dětí.

Role školáka není pro dítě výběrová - dítě ji obvykle dostává automaticky díky dosažení určitého věku a dosažením odpovídající vývojové úrovně. Může být tedy vykládána také jako určité potvrzení normality vývoje dítěte, protože je přijato do školy, pouze pokud odpovídající úrovni alespoň přibližně odpovídá. Role školáka představuje pro dítě vyšší sociální prestiž. Většina dětí ji pod vlivem názoru rodičů i široké veřejnosti chápe jako otevření veškerých perspektiv, jako cestu k dalšímu, vysoce hodnocenému rozvoji. Nemusí však tomu tak být vždy, neboť vnímání školy a hodnoty vzdělání jako takového není všemi rodiči jen pozitivní. Vstup dítěte do školy představuje také zásadní změnu životního stylu dítěte i rodiny, zvýšení nároků i větší důraz na jejich plnění. Role školáka zásadním způsobem ovlivní rozvoj dětské osobnosti a prožití celého zbývajících dětství (Vágnerová, 1996) a velice pravděpodobně také dospělosti i stáří (Turunen, 2012).

Ke vstupu do školy nedochází v nějakém vakuu, nýbrž v mnoha sociokulturních kontextech. Za takové kontexty mohou být považována prostředí rodiny a školy, mezi kterými díky tomuto mezníku dochází k interakci. I tato prostředí jsou však součástí dalších, mnohem rozlehlejších a významně ovlivňující život dítěte ve škole, jako např. politické a sociální kontexty včetně historické doby, ve které jedinec právě žije. Jak dále uvádí Turunen (2012), převzetí role školáka není záležitostí pouze jednoho dne, ale je to proces, ve kterém si dítě osvojuje dovednosti a znalosti potřebné v jeho nové pozici. Tento proces má několik fází a trvá několik měsíců. Dítě začne sebe samo pojímat jako školáka většinou v průběhu prvního roku povinné školní docházky.

V předškolním věku má dítě sice o roli školáka určitou představu, ta je však závislá na informacích a postojích jiných osob. V důsledku fenomenismu a prezentismu dětského myšlení bude definovat roli školáka tím, co je na školních dětech nápadné: mají tašku na zádech, píšou do sešitů a chodí do školy, kde je učí paní učitelka. Do školy nesmí nikdo, kdo tam nepatří, protože ještě není dost velký. Budoucí role školáka je dítěti již na konci předškolního věku předem formálně potvrzována nejenom sděleními rodičů a rituálem zápisu, ale i právě materiálními symboly této změny (školní brašna,

apod.) (Vágnerová, 1996).

Role školáka je v předškolním věku teprve ve stadiu očekávání, umístěného do vzdálenější budoucnosti a proto nemá zatím větší subjektivní význam. Dítě do ní může pouze promítat své aktuální pocity a očekávání. Představa budoucí role školáka je spíše na úrovni hry. Dítě není schopno rozpoznat, že jde o zásadní a nevratnou proměnu jeho života, kterou nelze vrátit zpět, pokud s ním nebude spokojeno. Dítě se do školy těší podobně jako např. na výlet. Zdeněk Matějček (1994, In Vágnerová, 1996) upozorňuje na to, že zde se jedná často o projev typické předškolní naivity.

Pojetí a hodnota role předškoláka obvykle závisí na informacích a postojích rodičů, kteří mají na dítě velký vliv (Vágnerová, 1996). Postoj rodičů ke škole v době, když se má stát školákem jejich dítě, závisí zatím jen na osobní, individuálně specifické zkušenosti a na názorech širší sociální skupiny, resp. sociální vrstvy, do níž patří. Pokud rodiče prezentují svému dítěti roli školáka jako něco, čeho je třeba se obávat, role školáka přestává mít za takových okolností pozitivní hodnotu a může vyústit až v to, že dítě k ní už nyní zaujme ambivalentní či přímo negativní postoj (Vágnerová, 1996). Postoje rodičů ke škole a vzdělávání, které rodiče prezentují svým dětem, jsou také často ovlivněny průběhem a úrovní jejich dosaženého vzdělání. To vše se podílí na vzrůstající autoreprodukční tendenci ve vzdělávání, zmíněné již v kapitole 1.1.4.2, a ovlivňuje budoucí vzdělávací dráhu dítěte (Průcha, 2003, 2006).

Školní zralost a školní připravenost

Doba nástupu do školy nebyla stanovena náhodně. Ve věku 6 – 7 let dochází k různým významným vývojovým změnám, které jsou podmíněny zráním i učením. Na základě interakce mezi těmito dvěma procesy pak můžeme posuzovat školní zralost a školní připravenost dítěte. Jedná se vlastně o výsledek souhry mezi dědičnými dispozicemi a vlivy vnějšího prostředí (Vágnerová, 1996).

Školní úspěšnost souvisí s rozvojem poznávacích procesů, které jsou ovlivněny jak zráním, tak učením. Pro školní práci je nutné, aby dítě uvažovalo logicky, na úrovni konkrétních a logických operací. Přijatelná adaptace na školu také vyžaduje určitou úroveň rozvoje autoregulačních procesů. Dítě by mělo být schopné respektovat obecně významnější motivy, tj. povinnosti (Vágnerová, 1996).

Mertin (2003) pak nerozlišuje pojmy školní zralost a školní připravenost, ale oba tyto koncepty charakterizuje jako výslednici charakteristik dítěte, přání a očekávání rodičů, kvality domácího prostředí, kvality působení mateřské školy a charakteristik a požadavků základní školy (konkrétní učitelky/učitele).

Školní zralost

Školní zralost je jedním z hlavních předpokladů úspěšnosti ve škole. Jedná se především o určitou úroveň zralosti centrální nervové soustavy (CNS), která se projevuje v celkové reaktivitě dítěte, zejména v odolnosti a schopnosti koncentrace pozornosti. Na zrání CNS závisí také lateralizace ruky a rozvoj senzomotorických dovedností a je jím podmíněn rozvoj zrakového a sluchového vnímání.

Výsledkem přiměřené školní zralosti by měly být kompetence jako např.: emoční stabilita; kvalitnější záměrná koncentrace pozornosti; odolnost proti zátěži (adaptace na školní režim); lateralizace ruky, motorická i senzomotorická koordinace a manuální zručnost; vizuální diferenciaci a integraci (zralost očních pohybů); sluchová diferenciaci; koordinace činnosti mozkových hemisfér; myšlení na úrovni konkrétních logických operací; autoregulace založená na vůli spojená s uvědomováním povinnosti (Vágnerová 2000, In Kropáčková, 2008).

Školní připravenost

Pro úspěšné zvládnutí role školáka je zapotřebí také mnoha kompetencí, které jsou vázané na učení a jsou tedy závislé na působení sociálního prostředí. Na jejich základě můžeme posuzovat školní připravenost. Jedná se o chápání hodnoty a významu školního vzdělání, což má vliv na motivaci dítěte. Aby bylo dítě schopné při nástupu do školy rozlišovat a zvládat různé role, aby bylo úspěšné v oblasti verbální komunikace a orientovalo se v systému běžných norem chování (které by mělo být schopné reálně respektovat), musí dítě dosáhnout určité socializační úrovně. V procesu socializace hraje nejvýznamnější roli rodina, která je ovlivněna dalšími sociálními skupinami, jako je např. církev nebo sociální vrstva, do které patří, etnická skupina apod (Vágnerová, 1996).

Kompetence spojované se školní připraveností jsou: respektování hodnoty a smyslu školního vzdělávání (motivace ke školní práci); rozlišování různých rolí

a diferenciaci chování, které je s nimi spojeno; úroveň verbální komunikace; respektování běžných norem chování i hodnotového systému (Vágnerová 2000, In Kropáčková, 2008).

1.3.2 Hledisko rodičů

Vzdělání je chápáno jako významný faktor ovlivňující životní dráhu dětí ve spojení s volbou profese či zaměstnání. Otázka volby školy se tak stává univerzálním tématem. Rodiče na celém světě mají sice podobné představy o budoucnosti svých dětí, avšak samotnou volbu školy určuje mnoho sociálních a kulturních faktorů (Holda, 1995).

1.3.2.1 Psychologické okolnosti volby

Postoj rodičů k volbě školy a škole jako takové v době, kdy do ní má vstoupit jejich dítě, závisí zatím na jejich osobní, individuálně specifické zkušenosti a je ovlivňován názory širší sociální skupiny (sociální vrstvy), do které patří. Tento postoj je formován dvěma faktory. Jedná se o obecnou hodnotu a význam školy, platný v dané společnosti, a o individuálně specifický smysl školní úspěšnosti a očekávání, které z toho plyne pro nejbližší rodinné příslušníky.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, vstup dítěte do školy je také určitým potvrzením normality vývoje dítěte. Rodiče si uvědomují, že je pro dítě důležité, aby je společnost akceptovala, a prvním krokem v tomto procesu je právě nástup do školy. Velká změna ale nečeká pouze dítě, ale také celou jeho rodinu. Když se dítě stane školákem, pro rodiče to znamená nutnost přizpůsobit této skutečnosti i svou vlastní, rodičovskou roli. Rodiče školáka ztrácejí část své moci, neboť ji musí přenechat škole jako instituci a učitelé jako jejímu představiteli. Ve vztahu ke škole se dokonce svým způsobem oni sami stávají podřízenými vyšší institucionální autoritě. Tato změna může vyvolávat pocity nejistoty, rivality a žárlivosti na učitele, případně obavy z nároků školy nebo tendenci dítě ochraňovat. Na pozadí změn souvisejících s možností výběru školy (viz kapitola 1.1) a vstupem tržních mechanismů do oblasti vzdělávání, se však rodičům zároveň otevírá možnost, se na chodu života školy alespoň částečně podílet.

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, na školní připravenosti a tím také na jeho další školní úspěšnosti se podílí velkou měrou právě rodina dítěte. Podle Mertina (2003) jsou v této souvislosti významné tyto předpoklady na straně rodiny: podnětnost rodinného prostředí, rodinné klima, socioekonomický status rodiny, očekávání ohledně vzdělávacích výsledků.

Představy rodičů předškoláka o základní škole nebývají vždy realistické. Záleží většinou na tom, jaké zkušenosti si ze školy oni sami odnesli. Jejich negativní zkušenost se pak může nepříznivě promítat do obrazu školy, který svým dětem prezentují. Pokud bude škola vyvolávat v samotných rodičích obavy a stimulovat tak různé obranné mechanismy, ovlivní to významně i představy o škole samotného dítěte.

Rodiče školu chápou jako místo, kde se dítě učí a díky tomu dosahuje určitých (nejlépe dobrých či výborných) výkonů. Méně často však rodiče ve škole spatřují její socializační funkci, tedy zprostředkovávání jiných sociálních rolí a vztahů než na úrovni rodiny. Škola se může stát i místem konfrontace hodnotového systému rodiny a společnosti, neboť ta je prezentována právě školou. Tento problém vyvstává například u dětí z nižších sociokulturních vrstev nebo minoritního etnika (Vágnerová, 1996).

Otázkou také zůstává, zda a do jaké míry se na volbě školy podílejí také samy děti. Tato volba bývá většinou ztotožňována s rozhodnutím rodičů. V tomto smyslu vypovídá i většina výzkumných zpráv věnovaných otázkám volby (Holda, 1995). Spolehlivě zjistit, jak sami děti do tohoto rozhodování zasahují je poměrně obtížné a velice to závisí na věku dítěte. Postoje a názory dětí však mohou mít vliv na efektivitu jejich vzdělávání a jejich motivaci k učení. Ve výzkumu Kings College (Holda, 1995) bylo potvrzeno, že děti do výběru školy aktivně vstupují, a že rodiče ze středních vrstev ovlivňují mnohem významněji vzdělávací priority svých dětí než rodiče s nižším sociálním statusem.

1.3.2.2 Důvody a kritéria volby

O tom, že pro rodiče je vstup jejich dítěte do školy, velkou událostí a významnou změnou, není pochyb. Pro mnohé rodiče však s blížícím se vstupem do školy vyvstává také otázka, jakou školu by mělo jejich dítě navštěvovat, tedy otázka volby školy. Tuto volbu činí především rodiče, a míra toho, s jakou intenzitou se jí

věnují, je různá. Výzkum společnosti STEM/MARK (STEM/MARK 2009, In Straková, 2010) ukázal, že základní školu pro své dítě výrazně častěji vybírají vzdělaní a dobře situovaní rodiče, přičemž rodiče s nižším vzděláním a menšími finančními prostředky se výběrem školy pro své dítě nezabývají.

Rodiče jsou stále více pod tlakem informací o významu vzdělání pro životní šance jejich dětí, proto k volbě školy přistupují odpovědněji. Mají však k dispozici jen málo informací o tom, co je pro volbu vzdělávací dráhy jejich dětí nejlepší. Volba školy je potom často založena jen na okamžitých a nahodilých rozhodnutích (Straková, 2010). Faktem také je, že ve většině zemí OECD rodiče možnost zvolit si pro své děti školu nevyužívají a převážná část dětí tak navštěvuje školy v místě svého bydliště (Holda 1995). Mezi nejčastější důvody patří problémy s dopravou, přání chodit do školy společně s kamarády ze stejné lokality, finanční náročnost vzdělávání na soukromých školách anebo také nevyhraněnost, případně úplná absence vzdělávacích priorit.

Přesto však jsou rodiče vybízení médii a nejrůznějšími odborníky, aby školu pro své dítě pečlivě vybírali, zjišťovali si potřebné informace, nebo aby využili nabídky navštívit samotnou výuku, rozhovoru s učiteli, kteří budou vyučovat jejich dítě, s ředitelem. V řadě rodin, zejména ve velkých městech ve vzdělaných a dobře situovaných rodinách, se tak volba školy stává velmi důležitou životní etapou. To, že jí rodiče věnují mimořádnou péči, se ukazuje jako výhodné i pro školy. Získávají lepší žáky, motivované rodiče a mají více žáků a tím více finančních prostředků (Straková, 2010).

Volba školy a možnost rodičů ovlivňovat podobu vzdělávání jsou neoddělitelně spojeny. Rodiče mohou být se školou spokojeni a nechtít na ní nic měnit, mohou však projevit svůj názor a volat po změně, nebo při nespokojenosti danou školu opustit. Když je omezena možnost volby školy, je pravděpodobně větší možnost rodičů ovlivňovat podobu vzdělávání. Podobně tam, kde jsou značné příležitosti vyjádřit se ke vzdělávání, je méně rodičů, kteří budou volit možnost odchodu a vyberou si pro své děti jinou školu (OECD, 2010).

Po změně vztahu mezi školami a rodiči, kdy nyní školy představují podnikatele v oblasti vzdělávání a rodiče zákazníky využívající jejich služeb, je pozornost věnována spíše zájmům rodičů než názorům učitelů na to, co je pro žáky prospěšné. V této souvislosti je možné uvažovat tři typy zasahování rodičů do života školy (Holda, 1995):

- „Tlak zákazníků: školy soutěží o žáky a přizpůsobují své jednání tak, aby působily na rodiče jako na své zákazníky,
- Spoluúčasť rodičů: rodiče se podílejí na každodenním fungování škol, což je motivuje stát se skutečnými partnery v procesu vzdělávání jejich dětí,
- Kontrola rodičů: rodiče nebo jejich zástupci se podílejí na řízení škol a mnohdy mají rozhodující slovo.

Roli zákazníka a partnera školy však nelze striktně oddělovat. Díky možnosti volby školy, posilující pozici rodičů vůči škole, se obě role stále více doplňují“ (Holda, 1995, s. 25). Vliv rodičů může být někdy považován za určitou protiváhu k hodnotám učitelů, kteří jsou důležitými tvůrci charakteru vzdělávání. Inovace ve vzdělávání, které do vyučovacího procesu přicházejí, výrazně mění jeho tradiční pojetí, což se může stát zdrojem nepochopení ze strany rodičů a vyvolat jejich nespokojenost. Právě vliv rodičů, kteří vycházejí ze svých vlastních školních zkušeností, bývá jednou z příčin zpochybňování principu volby školy.

Kritéria volby

Na základě čeho se rodiče při volbě rozhodují? Většina základních škol má vlastní webové stránky, na kterých o sobě podává základní informace. Tento informační kanál je rodiči hojně využíván, existují zde však jisté limitace jako například možnost přístupu některých rodin k internetu.

Jedním z kritérií při volbě školy je nejen vzdálenost od místa bydliště, ale také dostupnost dopravního spojení, v případě dojíždění dítěte. Někteří rodiče, kteří bydlí na vesnici, záměrně vybírají školu v nejbližší město, a naopak – lidé z města volí školu v blízké vesnici (Kropáčková, 2008). Vzdálenost bydliště od školy spojená s dojížděním se pojí také s problémem finančního zajištění rodin. I v případě, kdy dojíždět do školy není nutné, se rodičům záleží na bezpečné cestě dítěte do školy (přecházení velkých ulic apod.).

Dílním potvrzením důležitosti kritéria blízkosti školy bydlišti jsou výsledky bakalářské práce (Taufmannová, 2007), která pohled na volbu školy sledovala spíše z pohledu školního managementu. Právě zde se toto kritérium stalo nejvýznamnějším činitelem volby školy u daného výzkumného vzorku.

Dalším z praktických kritérií je pro rodiče možnost stravování dětí ve školní

jídelně. Zjišťují si, zda si děti mohou vybírat z nabídky více jídel, jestli jsou jídla připravována ve vlastní školní kuchyni přímo v budově školy, nebo jestli se odněkud dovážejí. Objevují se i speciální požadavky, například přípravu jídel v páře, typická pro školy s Kurikulem podpory zdraví (Kropáčková, 2008).

Často se rodiče dotazují na charakter školní družiny, její prostory a vybavení, na její provozní dobu s ohledem na jejich pracovní dobu v zaměstnání. Zajímají se také o nabídku aktivit a zájmových kroužků, které škola pořádá. Jejich pozornosti neuniká ani vybavení školy, požadují pro své dítě příjemné prostředí a moderní vybavení zahrnující techniku v počítačových třídách, vybavení tělocvičny a sportovního hřiště, popř. interaktivní tabule (Kropáčková, 2008).

Výběr mezi školami, jak již bylo zmíněno ve spojitosti s dopravou, často limituje ekonomický kapitál rodiny. Na druhou stranu, i v případě, kdy finanční situace rodiny není limitujícím faktorem, můžeme pozorovat mezi jednotlivými sociálními vrstvami odlišnosti ve způsobech volby školy. Významnou roli v tomto směru hraje sociální a kulturní zázemí rodiny. Rodiny s vyšším statusem si např. nepřejí, aby jejich děti navštěvovaly školu, ve které je zapsán větší podíl dětí z nižších sociálních vrstev. Tito rodiče jsou totiž přesvědčeni, že jejich dítě bude dosahovat lepších výsledků mezi talentovanými žáky, než ve škole, kterou navštěvují průměrní nebo méně nadaní žáci (Holda, 1995). Roste-li na základě těchto úvah polarizace kvality škol, stává se pak škola místem, kde se sociální nerovnosti transformují v nerovnosti vzdělanostní (Katrňák, 2004, In Průcha, 2006).

Při volbě školy se rodiče také zajímají o školní vzdělávací programy a o speciální nabídky (rozšířené výuky některých předmětů, nadstandardní nabídky), pomocí kterých se školy profilují. Specifické charakteristiky škol se stávají atraktivními, zejména v případě, kdy „všeobecný“ školní status ztrácí na významu. Na tomto principu je na úrovni základního školství založena mimo jiné nabídka tzv. alternativních škol (např. montessoriovské nebo waldorfské školy).

Při volbě školy je vzdělávací nabídka a úroveň poskytovaného vzdělávání pouze jedním z důležitých kritérií. Velký význam je přisuzován v této souvislosti i celkovému klimatu školy, její poloze, přítomnosti sourozenců, kamarádů. Při zkoumání dětských a rodičovských motivů při volbě školy (Holda, 1995) se ukázalo, že pro žáky jsou důležité především takové faktory, jako např. vzhled budovy školy, zatímco rodiče se

spíše rozhodují na základě rozhovorů s učiteli o zaměření a formách výuky. Výsledky také naznačily, že je pro mnoho dětí klíčovým faktorem skutečnost, zda se ve škole setkají se svými kamarády.

Jakým způsobem by bylo možné pomoci rodinám při volbě školy pro jejich děti? Holda poukazuje na to, že důraz by měl být kladen především na motivaci těch skupin, pro které možnost volby školy stále představuje neobvyklou formu sociální reprodukce, a které nepřístupují k volbě školy aktivně. Mezi formy této motivace patří např. poskytování nezávislých, seriózních informací o existujících možnostech vzdělávání, o kvalitě výuky na jednotlivých školách (publikování výsledků zkoušek a inspekčních zpráv), podporou dopravy žáků do vzdálenějších škol apod. (Holda, 1995).

1.4 Shrnutí možných faktorů ovlivňujících volbu školy

Shrnutí faktorů

Na závěr bychom rádi shrnuli možné faktory, které z předcházejícího textu vyplývají jako možná hlediska ovlivňující rodičovskou volbu školy.

Místo bydliště

Přesto že místo bydliště přestalo být klíčovým nebo dokonce povinným/rozhodujícím faktorem, stále zůstává výchozím činitelem volby. Jak již bylo zmíněno v kapitole 1.1.1 a 1.1.3 země OECD umožňují volbu školy, avšak téměř všechny žáky nejdříve přiřadí do škol podle jejich geografické polohy.

U nás je tento fakt potvrzen existencí tzv. spádových oblastí a spádových škol, kde je určeno, do které základní školy příslušný žák patří. Podle školského zákona (kapitola 1.2.2) však může zákonný zástupce dítěte zvolit i jinou školu než spádovou. Ředitel spádové školy je však povinen přijmou nejprve žáky ze své spádové oblasti. Pokud je tedy kapacita vybrané školy již vyčerpána, následným kritériem je opět geografická poloha bydliště rodiny (1.1.4.1), což jen znovu potvrzuje, že místo bydliště je stále rozhodujícím faktorem při volbě školy.

Místo bydliště ve vztahu k příslušné škole navíc ještě zahrnuje další podstatná kritéria, jako je **umístění školy**, tedy její okolí, její **dopravní dostupnost** a její

vzdálenost od bydliště (1.3.2.2).

Zaměření školy – školní vzdělávací program

To, aby měla myšlenka volby školy vůbec nějaký smysl, předpokládá, že se školy od sebe nějakým způsobem liší, nějakým způsobem se profilují, prezentují odlišnou vzdělávací nabídku (kapitola 1.1.1, 1.1.2). Tuto nabídku potom mohou rodiče sledovat a porovnávat a vybírat si školu dle svých preferencí a preferencí, talentu, nadání a zájmu dětí.

Díky konceptu volby školy a povinnosti vytvářet své vlastní školní vzdělávací programy (1.2.3) je školám umožněno ucházet se o specifický okruh klientů podle svého zaměření, často se školy v rámci „boje o žáka“ snaží oslovit co nejvíce potenciálních žáků prostřednictvím nabídky, která je v dnešní době atraktivní vždy. Vznik konkurenčního prostředí mezi školami může mimo jiné také napomáhat produkci kvalitnějších služeb (viz 1.1.2). Mezi tyto faktory, které spadají pod zaměření školy, přesto však samostatně bývají důležitým činitelem volby, patří:

- **výuka cizích jazyků na škole**
- **výuka ICT – informačních a komunikačních technologií**
- **nabídka zájmových činností**
- **školní družina**
- **spolupráce s mateřskou školou**

Finanční hledisko

Finanční hledisko souvisí s mnoha dalšími faktory. Na prvním místě může jít o to, zda rodiče zvolí školu státní nebo soukromou (kapitoly 1.1.1, 1.1.3, 1.1.4.3), protože soukromé školy jsou oprávněny vybírat od rodičů poplatky za vzdělávání. Jistě zde hraje pro rodiče roli také kvalita školy, v případě absence finančních prostředků jsou pak možnosti volby značně omezeny. Přesto si však právě koncept volby školy klade za jeden z cílů umožnit každému takové vzdělávací podmínky, jaké byly dříve přístupné pouze pro lépe situované rodiny (1.1.2).

Finanční hledisko však souvisí také se vzdáleností školy od bydliště a její dopravní dostupností. Velká vzdálenost od místa bydliště nebo její špatná dopravní

dostupnost může tedy do značné míry ovlivnit volbu školy a stát se tak jejím limitujícím faktorem, přestože školám mohou být přiznány na dopravu žáků do škol veřejné zdroje (1.1.3). Existují také finanční pobídky, poskytované žákům s nižším socioekonomickým statusem (1.1.4.3).

Pověst školy

Postoj rodičů k volbě školy závisí na jejich individuálně specifické zkušenosti a je značnou měrou ovlivňován názory širší sociální skupiny, do které patří (1.3.2.1). Na tomto základě se potom formuje pověst školy.

Pověst školy je tvořena velkým množstvím pravdivých i nepravdivých/domnělých faktorů. Tvoří ji informace, které jsou faktického charakteru, ale také celá řada smyšlenek a informací vytvořených (záměrně i nezáměrně) nebo předávaných a sdílených dalšími osobami. Sama literární charakteristika slova pověst (pravdivé jádro, avšak překroucené nebo přikrášlené další verze) toto předznamenává. Pro rodiče však tento druh informace, zvláště pak, je-li zprostředkovan známými a důvěryhodnými osobami, může představovat důležitý faktor pro jejich rozhodování. Jedním z činitelů pověsti školy mohou být vzdělávací výsledky jejich žáků a také **úspěšnost žáků při přijímání na další stupně škol.**

Školy s „dobrou“ pověstí se pak stávají žádanými, naopak je tomu u škol se „špatnou“ pověstí. Tato polarizace je navíc velmi často spojována s lokalitou školy (viz 1.1.1), kdy více žádané školy jsou umístěny spíše v okolí bydliště lidí s vyšším sociálním statusem. Tyto sociální vrstvy navíc bývají při volbě školy aktivnější a jejich celková šance na přijetí do těchto škol je vyšší (1.3.2.2). Kapacita lépe hodnocených škol je potom rychleji naplněna, což vede ke zklamání neúspěšných zájemců (viz 1.1.2, 1.1.4, 1.1.4.4). Navíc se tím může prohlubovat efekt polarizace škol a související riziko sociální segregace. Tyto argumenty používají kritici koncepce volby školy (1.1.4).

Pověst školy spolu s obecnými informacemi o základní škole, je téměř tím jediným co se v reprodukované podobě dostane k dítěti. Jeho náhled na školu je tak tvořen pouze prostřednictvím názorů a informací zprostředkovaným jeho okolím (1.3.1, 1.3.2.1).

Na pověsti školy se pak také podílejí faktory jako např. složení žáků, kteří danou školu navštěvují (viz výše), ale další i personální zajištění školy, její vedení, učitelé

a další zaměstnanci. Souvisí s ní však také materiální vybavení školy.

Faktory „lidské“

Jak již bylo nastíněno u pověsti školy, hrají důležitou roli lidé, kteří se školou souvisejí. Jedná se zde o poskytovatele vzdělávání – učitele a vedení školy, konzumenty vzdělávání – žáky a jejich rodiče, provozní pracovníky – další zaměstnance školy. Kategorie žáků znamená pro každého jedince další sub-kategorie, a sice spolužáci, kamarádi a sourozenci, rovněž velice důležité faktory, které se podílejí zejména na psychické pohodě jedince (1.3, 1.3.1). Vstupuje-li dítě do školy spolu se svými kamarády, tato skutečnost značnou měrou snižuje případný strach z neznáma (1.3.2.2). Také přítomnost starších sourozenců na škole zaručuje jistou předvstupní informovanost a znalost prostředí. Pro rodiče kromě toho navíc představuje ulehčení situace z hlediska praktického/provozního (např. vyzvedávání dětí ze školy apod.). Další spolužáci a vztahy ve třídě potom rovněž ovlivňují psychické stavy jedinců, které se pak podílejí také na jejich školní úspěšnosti. Sama „kvalita“ žáků má na vzdělávací úspěchy také vliv, dobří žáci se mohou stát tahouny méně nadaných a naopak větší kolektiv méně nadaných žáků může působit nemotivačně (1.1.4.2, 1.3.2.2).

Vztah rodičů k učitelům, kteří s jejich dítětem přicházejí do kontaktu, je také důležitým faktorem. Tyto osoby nad jejich dětmi přebírají na část dne odpovědnost a v jejich prospěch rodiče ztrácejí nad svými dětmi část své moci. Rodičům tedy záleží na tom, jací tito lidé jsou (1.3.2.1). Získání informací o učitelích a vedení školy vyžaduje od rodičů větší aktivitu při procesu volby školy. Pokud se nespolehají pouze na reference svých známých, musí podstoupit návštěvu školy (ať už se jedná o akci pořádanou školou – den otevřených dveří, nebo samostatnou návštěvu) a rozhovory s učiteli. Rodiče si rovněž mohou zjišťovat kvalifikaci a certifikované standardy pedagogických pracovníků a počet pedagogických pracovníků vzhledem k počtu žáků (1.1.3).

Faktory materiální

Celkový obraz školy dokreslují také fyzické či materiální charakteristiky školy. Patří sem vzhled budovy, její vybavení, ale také její velikost, kterou však rodiče berou v úvahu také při zvažování sítě sociálních vztahů na příslušné škole a počet žáků ve

škole i v jednotlivých třídách. Praktické informace, které rodiče zajímají, se týkají také školní jídelny a školní družiny (1.3.2.2).

2 Empirická část

2.1 Téma a cíle výzkumu

Téma: Faktory ovlivňující volbu školy při vstupu do první třídy

Cíl: Zjistit, jaké faktory hrají roli při volbě základní školy

2.2 Formulace problému

Problémové otázky:

1. Podle jakých kritérií vybírají rodiče základní školu pro své děti?
2. Jaké jsou představy, přání, očekávání, názory a nároky rodičů na základní školu před vstupem dětí do první třídy ZŠ/na konci docházky do mateřské školy?
3. Jak se tyto názory změnilo po vstupu dětí do první třídy?
4. Jaké jsou představy o základní škole a přání samotných dětí?
5. Jaká je informovanost rodičů o této problematice, kde tyto informace zjišťují?

Výzkum na téma „**Faktory ovlivňující volbu školy při vstupu do první třídy**“ si klade za cíl zjistit, jaké faktory hrají roli při volbě základní školy. Na základě formulace těchto cílů a prostudované problematiky v teoretické části byly vytyčeny základní problémové otázky, na které se výzkum snaží hledat odpovědi.

První z nich „**Podle jakých kritérií vybírají rodiče základní školu pro své děti?**“ je základní otázkou výzkumu. Rodiče budou tázáni, co všechno ovlivnilo jejich volbu základní školy a které faktory pro ně byly nejdůležitější.

Otázka „**Jaké jsou představy, přání, očekávání, názory a nároky rodičů na základní školu před vstupem dětí do první třídy ZŠ/na konci docházky do mateřské školy?**“ zjišťuje názory rodičů spíše v rovině hypotetické, rodiče budou tázáni na jejich představu dobré, ideální školy, na její charakteristiky a na

charakteristiky školy naopak podle nich špatné.

Další otázkou: „**Jak se tyto názory změnilo po vstupu dětí do první třídy?**“ bude zjišťována spokojenost dětí a rodičů na základní škole, na kterou již dítě nastoupilo. Budeme se dotazovat, zda pro rodiče stále hrají důležitou roli původně uvedená kritéria pro volbu školy, ale také to s čím na základní škole jsou či nejsou spokojeni, a co by změnili.

Prostřednictvím otázky „**Jaké jsou představy o základní škole a přání samotných dětí?**“ jsou zkoumána hlediska, která při volbě školy upřednostňují děti.

Poslední okruh problémů „**Jaká je informovanost rodičů o této problematice, kde tyto informace zjišťují?**“ je zaměřen na způsob vyhledávání, zdroje a povahu informací, které rodiče při volbě školy vyhledávají, vyhledávají-li nějaké.

2.3 Metody

Vzhledem k povaze výzkumných problémů byly zvoleny metody polostrukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření (Gay, 2008). Dotazníková šetření proběhla na dvou základních školách (ZŠ A, ZŠ B) ve stejné lokalitě a v pěti mateřských školách v různých lokalitách (MŠ C - G). Rozhovory byly uskutečněny na ZŠ A. Tento kruh respondentů byl zvolen na základě příležitostného/dostupného výběru (Gay, 2008).

Základní školy (A, B) byly vybrány také s ohledem na jistou znalost jejich prostředí autorky výzkumu, která ZŠ A navštěvovala jako žákyně. Dalším důvodem bylo také to, že příslušné základní školy se nacházejí v poměrně velké blízkosti, jsou od sebe vzdáleny jen pár stovek metrů a jsou si vzhledově velice podobné, stejně velké, mají stejný půdorys, dříve i stejnou fasádu. Zaměření těchto škol se v minulosti lišilo a měnilo. Právě z těchto důvodů se stalo jedním z cílů výzkumu také zjistit, zda se rodiče při výběru školy rozhodovali mezi těmito dvěma školami a jaké důvody nakonec vedly rodiče k výběru té nebo oné školy. Výzkumné šetření proběhlo v pěti fázích, jejichž stručný přehled tu na začátek uvádíme:

1. Rozhovory s rodiči při zápisu na ZŠ A

Leden 2010, počet respondentů: 12

Cílem této fáze výzkumu bylo podrobněji se seznámit s motivy rodičů při volbě příslušné základní školy a získat tak podklady pro srovnání s budoucím šetřením zjišťujícím jejich spokojenost po nástupu do základní školy (5. fáze).

Rodiče (a poté jejich děti) byli tázáni v době zápisu do první třídy na základní škole ZŠ A v lednu 2010. Rozhovor byl uskutečněn vždy až po samotném zápisu a po souhlasu respondentů byl nahráván na diktafon, zároveň byl zapisován do předem připravených záznamových archů (Příloha 1), nebo byl pouze zapisován při neudělení souhlasu.

Rozhovory byly následně přepsány a získaná data vyhodnocena.

Tabulka č. 1: Údaje o respondentech 1. fáze

Pohlaví	Počet dětí
Chlapci	4
Dívky	8
Celkem	12
Rok narození	Počet dětí
2003	7
2004	5

2. Dotazníkové šetření pro rodiče dětí na konci docházky do mateřské školy

Červen 2010, počet respondentů: 49

Cílem této fáze bylo zjistit, podle čeho si rodiče vybírají základní školu na konci docházky do mateřské školy a také ověřit jednotlivé položky dotazníku. Na základě tohoto šetření byl dotazník (Příloha 2) upraven a doplněn pro potřeby získání dat od rodičů, jejichž děti již zahájily povinnou školní docházku v příslušné základní škole (fáze 3 a 4).

Tabulka č. 2: Údaje o respondentech 2. fáze

Mateřská škola	Lokalita	Počet respondentů
MŠ C	Praha 8	11
MŠ D	Praha 7	3
MŠ E	Praha 8	4
MŠ F	Praha 11	22
MŠ G	Jablonec nad Nisou	9

3. Dotazníkové šetření pro rodiče žáků prvních tříd na ZŠ A

Září 2010, počet respondentů: 66

Třetí fáze výzkumu proběhla v září 2010 na ZŠ A. Cílem této fáze bylo zmapovat faktory, které hrály roli při výběru základní školy rodiči žáků prvního ročníku. Jednalo se o dotazníkové šetření. Dotazník obsahoval 9 otázek a 2 podotázky (Příloha 3). Dotazníky byly předány třídním učitelkám prvních ročníků, které je rozdaly dětem. Dotazníky byly rodiči vyplněny a po dětech poslány zpátky do školy.

Respondenty tvořilo 66 rodičů žáků prvních tříd. Složení dětí, o které se jednalo, bylo následující: 25 dívek a 40 chlapců (v jednom případě nebylo pohlaví dítěte uvedeno).

Tabulka č. 3: Údaje o respondentech 3. fáze výzkumu

Pohlaví	Počet dětí
Chlapci	40
Dívky	25
Neuvedeno	1
Celkem	66
Rok narození	Počet dětí
2002	1
2003	41
2004	24
Celkem	66

4. Dotazníkové šetření pro rodiče žáků prvních tříd na ZŠ B

Leden 2011, počet respondentů: 52

Čtvrtá fáze výzkumu proběhla v lednu 2011 na ZŠ B. Cílem této fáze bylo zmapovat faktory, které hrály roli při výběru základní školy rodiči žáků prvního ročníku a porovnat je s údaji sdělenými respondenty ze ZŠ A, tedy zjistit, zda se nějakým výrazným způsobem liší důvody pro výběr té či oné školy.

Jednalo se o dotazníkové šetření. Respondentům byl předložen dotazník obsahující stejné položky jako dotazník pro výzkumné šetření na ZŠ A, dvě položky sem však byly přidány (Příloha 4). Jednalo se o otázky zjišťující, zda se respondenti rozhodovali mezi ZŠ A a ZŠ B (otázka č. 9) a proč se nakonec rozhodli pro ZŠ B (otázka č. 10). Tímto posunem číslování otázek se tak z původní otázky č. 9 na ZŠ A, stala otázka č. 11 na ZŠ B. Tato otázka je potom souhrnně označována 9/11, protože se v tomto případě jedná o stejné znění. Důvodem k tomuto uspořádání byla snaha zachovat otázku o „dobré škole“ v závěru dotazníku. Dotazníky byly předány třídním učitelkám prvních ročníků, které je rozdaly dětem. Dotazníky byly rodiči vyplněny a po dětech poslány zpátky do školy.

Respondenty tvořilo 52 rodičů žáků prvních tříd.

Tabulka č. 4: Údaje o respondentech 4. fáze výzkumu

Pohlaví	Počet dětí
Chlapci	20
Dívky	32
Celkem	52
Rok narození	Počet dětí
2002	1
2003	21
2004	30
Celkem	52

5. Rozhovory s rodiči ze ZŠ A tázanými v 1. fázi výzkumu

Září 2011, počet respondentů: 2 (rozhovor + dotazník)

Cílem páté fáze výzkumu bylo na základě rozhovorů s rodiči tázanými při zápise na ZŠ A v lednu 2010 zjistit, jak jsou s touto základní školou spokojeni, a jestli

se nějakým způsobem změnil jejich názory a nároky na základní školu. Na prosbu o rozhovor ohledně této spolupráce, která byla rodičům na základě jejich souhlasu zaslána emailem, a vícekrát opakována, zareagovali bohužel pouze dva rodiče. S jedním z nich byl uskutečněn rozhovor dle připravených otázek (Příloha 5), druhému na základě jeho prosby byly zaslány otázky prostřednictvím emailu (Příloha 6).

2.4 Pasporty škol

ZŠ A

Identifikace školy: Základní škola A (dále ZŠ A)

Lokalita: Hlavní město Praha, spádová škola sídlištního typu s dobrou dopravní dostupností, stará cca 40 let

Velikost/počet žáků: středně velká škola (24 tříd), celou školu tvoří jedna budova

Druh školy: základní, státní škola s prvním i druhým stupněm

Zaměření: Škola s rozšířeným vyučováním matematiky, přírodovědných předmětů a se zaměřením na informatiku a cizí jazyky. Škola vyučuje v 1., 2., 6. a 7.ročníku podle školního vzdělávacího programu "Vzdělání pro život", v ostatních ročnících podle vzdělávacího programu "Základní škola". Od 1. ročníku je výuka informatiky zařazena v rámci povinné výuky, výuka cizího jazyka je zařazena v 1. a 2. ročníku v rámci výuky v časové dotaci 2 hodiny týdně, od 3. ročníku v rozsahu 3 hodiny týdně. Ve 3. ročníku škola zřizuje třídu s rozšířeným vyučováním cizích jazyků. Na druhém stupni je zřízena třída s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů a se zaměřením na informatiku.

Učitelé: Management školy tvoří 9 pracovníků, zahrnut je zde ředitel, zástupce pro první stupeň, zástupkyně pro druhý stupeň, výchovná poradkyně pro první stupeň, výchovná poradkyně pro druhý stupeň, hospodářka školy, ekonomka školy, vedoucí školní jídelny a školník. Pedagogický sbor tvoří 23 třídních učitelek a jeden třídní učitel, dále je zde 11 učitelek a 2 učitelé. Mezi další pedagogické pracovníky patří 7 vychovatelek školní družiny. Ze všech těchto pracovníků má 29 lidí vysokoškolský titul (podrobnější informace nejsou na webových stránkách uvedeny).

Vybavenost: Pro výuku žáků má škola k dispozici 35 učeben, včetně polo odborných a odborných pracoven (jazykové, fyzika, chemie, dvě počítačové učebny), dvě tělocvičny, fotbalové hřiště s umělým povrchem, volejbalový kurt, tartanové hřiště a běžeckou dráhu s umělým povrchem. Pro stravování žáků je k dispozici moderní školní jídelna a školní kuchyň. Počítačové pracovny a ostatní počítačové stanice jsou zapojeny do místní sítě a připojeny na Internet. Ve dvou učebnách jsou instalovány interaktivní tabule. V řadě tříd mají pak žáci k dispozici počítačovou stanici s připojením do počítačové sítě a Internet. Stále také přibývá učeben vybavených dataprojektorem. Celá škola prošla rozsáhlou rekonstrukcí, která opět zkvalitnila podmínky žáků pro výuku a vytvořila předpoklady pro další vybavení učeben moderními vyučovacími pomůckami.

Další informace: Na škole se konají obvodní kola počítačových soutěží (soutěž v "aplikačním software" a "programování"). Žáci z výběrových tříd se každoročně v měsíci červnu zúčastňují týdenního matematického soustředění. Ve škole funguje školní družina.

Na škole je množství zájmových kroužků, které organizuje ve spolupráci se školou Sdružení rodičů. Kroužky jsou přednostně organizovány pro žáky školy. V případě, že je v kroužku volné místo, je možné přijmout i žáky z jiných škol.

Škola poskytuje mnoho informací pro rodiče na internetu – jsou zde rozvrhy tříd a jejich případné změny, jídelní lístek školní jídelny i možnost pro komunikaci s rodiči prostřednictvím emailu.

ZŠ B

Identifikace školy: Základní škola B (dále ZŠ B)

Lokalita: Hlavní město Praha, spádová škola sídlištního typu s dobrou dopravní dostupností, stará cca 40 let.

Druh školy: základní, státní škola s prvním i druhým stupněm

Velikost/počet žáků: školu tvoří dva areály škol vzniklé sloučením původně dvou samostatných škol. Budovu v blízkosti ZŠ A se stejným vzhledem a velikostí budeme dále nazývat ZŠ B1, její odloučené pracoviště ZŠ B2. Oba objekty jsou od sebe vzdáleny přibližně 1, 5 km. V obou se vyučuje ve všech ročnících (1. – 9. ročník). Škola

v obou objektech sdružuje základní školu, školní družinu, školní jídelnu. Ze školní kuchyně v objektu ZŠ B1 se dováží obědy do výdejny v objektu ZŠ B2.

Žáci: „Naši školu navštěvují žáci z naší spádové oblasti, obvodu Prahy 4, dalších pražských i mimopražských lokalit. Jedná se o žáky s velkým zájmem o studium cizích jazyků, o žáky s jazykovým nadáním, se zájmem o sport (atletika) a sportovním nadáním. Absolventi naší školy jsou velmi úspěšní v obvodních i krajských soutěžích a mají vynikající předpoklady ke studiu na středních školách a gymnáziích.“

Zaměření: Škola pracuje na obou pracovištích podle školního vzdělávacího programu nazvaného „Jazyky sbližují“. Na škole je možné studovat angličtinu, francouzštinu, němčinu, španělštinu, ruštinu. V první třídě se začíná výukou anglického jazyka. V šesté třídě si děti v objektu ZŠ B1 volí druhý povinný jazyk: francouzštinu, němčinu nebo španělštinu, v objektu ZŠ B2 se mohou volitelně učit francouzštinu. Děti mohou navštěvovat nepovinné konverzace zvoleného jazyka, které probíhají denně v odpoledních hodinách. Čtyři specializované učebny pro výuku jazyků jsou vybaveny moderními audiovizuálními prostředky jak pro práci individuální, tak kolektivní. Žáci používají nejnovější verze učebnic. V rámci přípravy si mohou půjčovat i beletrii a odbornou literaturu ve školní knihovně.

Sportovní třídy se zaměřením na atletiku jsou chápány jako výběrová školská zařízení, kde zařazení žáků je ovlivněno mírou pohybového talentu jednotlivce. Sportovní třídy jsou ustanoveny na základě rozhodnutí Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy se souhlasem ředitelství základní školy, zřizovatele základní školy, Českého atletického svazu a spolupracujícího atletického oddílu. Sportovní třídy vyvíjejí svoji činnost na 2. stupni základní školy od 6. do 9. třídy. Žáci jsou do nich zařazováni na základě výběrového řízení (talentových zkoušek), které se koná každý rok v průběhu dubna a května.

Ve sportovních třídách je podle učebního plánu zařazeno 4 – 5 hodin tělesné výchovy týdně převážně v dopoledních hodinách. Žáci se zde seznamují se širokým spektrem sportovních dovedností a jsou vedeni k všestrannému rozvoji základních pohybových schopností (gymnastika, míčové hry, pohybové hry...). V odpoledních hodinách mají žáci sportovních tříd 1 až 3x týdně (1,5h) atletické tréninky (sportovní přípravu), které jsou povinnou součástí vzdělávacího programu. Tréninky jsou vedeny trenéry s kvalifikací I.- III. třídy.

ZŠ B1

Do školního roku 2006/2007 probíhala výuka až od 3. ročníku – pouze třídy s „rozšířenou výukou jazyků“. Od školního roku 2007/2008 byly poprvé otevřeny i první ročníky a škola tak začala vzdělávat ve všech ročnících základního vzdělávání.

ZŠ B2

Škola dlouhodobě vyučovala v režimu „rozšířené výuky tělesné výchovy“, specializovaně na atletiku. Dnešní ŠVP na tento model navazuje a tradici nadále rozvíjí. Budova i venkovní sportoviště jsou zasazeny do zeleně a klidného prostředí Prahy 4.

V roce 2008 byly objekty ZŠ B1 a ZŠ B2 sloučeny.

Učitelé: „Naše škola má kvalitní, velmi kooperativní a přátelský pedagogický sbor. Tvoří jej ředitelka, 2 zástupci ŘŠ, 2 výchovné poradkyně, 1 metodička prevence, učitelé a vychovatelé školní družiny. Sbor je smíšený s většinovou převahou žen. Pedagogický sbor tvoří učitelé s vysokou pedagogickou i odbornou způsobilostí.

Prioritou pedagogického sboru je vysoce kvalitní výuka cizích jazyků a sportovních předmětů i tradičně vysoká úroveň poskytovaného vzdělávání v ostatních předmětech. Velký důraz je kladen na DVPP (především v oblasti ICT a dalším vzdělávání vyučujících cizích jazyků).“

Vybavenost:

ZŠ B 1

Výuka probíhá v kmenových třídách a v odborných pracovnách. V budově se nachází 2 pracovny vybavené technikou nezbytnou pro kvalitní výuku anglického jazyka, 1 pracovna pro výuku francouzského jazyka, dále pracovna hudební výchovy, výtvarné výchovy, chemie, 2 odborné učebny pro výuku ICT, 2 prostorné tělocvičny a víceúčelové venkovní hřiště s pevným povrchem, 3 pracovny s interaktivní tabulí. Vyučující mají dobře vybavené kabinety s počítači.

V době volna a přestávek jsou žákům i učitelům k občerstvení k dispozici 3 nápojové automaty (na studené i teplé nápoje) a bufet s možností nákupu svačín a nápojů. Od jara do podzimu tráví žáci velkou přestávku na školní zahradě.

Veškeré vybavení školy využívají žáci v odpoledním Centru volného času, ve kterém mohou po celý týden navštěvovat řadu zájmových kroužků. Škola má vlastní keramickou dílnu a pec pro kroužek keramiky, zrcadlovou stěnu (kroužek rytmiky a moderního tance, kroužek orientálních tanců). Další zájmové kroužky, které Centrum volného času nabízí: anglická, německá, francouzská a španělská konverzace, konverzace s rodilým mluvčím, informatika, programování, klub mladého diváka, ruční práce – paličkování, vyšívání, dramatický kroužek Pimprle (probíhá ve speciální místnosti určené k dramatické výchově), výtvarný kroužek, základy stolování a vaření (využívá školní kuchyňku), přírodovědný kroužek, sborový zpěv, příprava k přijímacím zkouškám z českého jazyka, anglického jazyka a matematiky, kopaná, malá kopaná, florbal, volejbal, basketbal, míčové hry pro žáky prvního stupně.

Škola má i vlastní knihovnu s poměrně rozsáhlým knižním fondem, s televizí s velkoplošnou obrazovkou, diaprojektorem a PC s volným připojením na internet.

ZŠ B 2

Školský objekt ZŠ B 2 se profiluje zaměřením na pohybové schopnosti žáků se zaměřením na atletiku, čemuž odpovídá i vybavení školy. Škola disponuje rozsáhlým vnitřním i venkovním sportovním areálem. Vnitřní sportoviště zahrnují 3 tělocvičny: první je vybavená kvalitním umělým povrchem, druhou tvoří velký gymnastický sál se zrcadly a audio systémem a v poslední je horolezecká stěna. Ke škole patří rozsáhlé venkovní sportoviště s atletickým oválem s umělým povrchem, hřištěm na malou kopanou a pozemní hokej s umělou trávou. Jsou zde také specializované atletické sektory pro skok daleký a vysoký, vrh koulí i hod oštěpem. Součástí areálu jsou nově vybudovaná multifunkční hřiště s umělou trávou a tartanovým povrchem.

Všechny učebny, místnosti družiny, kabinety i prostory školní jídelny mají možnost připojení k internetu. Vybrané učebny II. stupně jsou vybavené výkonnými dataprojektory (celkem 8), na I. stupni jsou ve vybraných třídách a ve školní družině k dispozici televizory (celkem 4). Vybrané učebny jsou klimatizované, vybavené multifunkčními tabulemi. V budově je výtah (přístupný z úrovně chodníku), všechny prostory jsou plně bezbariérové, včetně speciálně upraveného WC.

Součástí školy jsou kmenové i specializované učebny, např. jazykové pracovny vybavené audio systémem se sluchátky i interaktivní tabulí, počítačové pracovny

vybavené moderními výkonnými velmi tichými počítači, pracovna fyziky a chemie, pracovna zeměpisu a přírodopisu, odhlučněná hudebna, výtvarný ateliér v podkroví, keramická dílna, cvičná kuchyňka vybavená čtyřmi kuchyňskými kouty, každý s lednicí, sporákem i myčkou, ve škole se nachází také zcela unikátní poschodová knihovna.

Další informace, které o sobě škola podává na webu (společné ZŠ B1 i ZŠ B2):

Škola je zapojena do projektů Školní mléko a Ovoce do škol. V poledne je zajištěno stravování ve školní jídelně, kde si žáci i zaměstnanci školy mohou vybírat ze dvou jídel.

Součástí školy je školní družina, která zabezpečuje odpolední zájmovou činnost žáků, jejich odpočinek a rekreaci. Plní i funkci sociální.

Žáci mohou využít kroužků Centra volného času a Sportovního klubu. Všichni vyučující i žáci mají přístup do odborných pracoven ICT. Škola žákům poskytuje bezpečné prostředí bez výskytu sociálně patologických jevů.

2.5 Výsledky

Ve výsledcích jednotlivých fází výzkumů byly seřazeny odpovědi respondentů sestupně podle jejich četnosti. Uváděn je počet odpovědí a jejich vyjádření v procentech. U rozhovorů je uváděn pouze počet odpovědí z důvodu nízkého počtu respondentů.

Jednotlivá kritéria pak byla rozdělena do následujících skupin faktorů, které jsou pod příslušnými zkratkami rovněž uvedeny v tabulkách výsledků (Tabulka č. 5):

Tabulka č. 5: Přehled skupin faktorů

název skupiny faktorů	označení	příklady faktorů
praktické/materiální	P/M	blízkost bydliště
		umístění školy
		vybavení školy
		dopravní dostupnost
		spádovost školy
		finanční hledisko
vzdělávací/výukové	V	školní vzdělávací program
		zájmové činnosti
		spolupráce s MŠ
lidské	L	sourozenci v ZŠ
		učitelé
		kamarádi v ZŠ
		složení žáků v ZŠ
ostatní	O	pověst školy
		jiné faktory

Dělení do skupin je pouze orientační a nemá přesné ostré hranice. Cílem je zpřehlednění práce s výsledky. V každé otázce, kde je relevantní určovat z výsledků skupiny faktorů, jsou v posledním sloupci k odpovědím přiřazeny značky příslušné skupiny faktorů. Počty odpovědí příslušející k jednotlivým skupinám faktorů jsou potom sečteny a prezentovány v tabulce skupin faktorů. Nejedná se zde o vyjádření údajů v procentech, při porovnávání výsledků se pracuje s pořadím jednotlivých skupin faktorů.

2.5.1 Výsledky 1. fáze – rozhovory na ZŠ A

1. Rozhovory s rodiči při zápise na ZŠ A

Leden 2010, počet respondentů: 12

Rozhovory probíhali v budově ZŠ A na chodbě před třídami, kde se konal zápis do prvních ročníků. Na základě výslovné žádosti ředitele školy byli rodiče oslovováni až po absolvování zápisu. Žádný speciální prostor k uskutečnění rozhovorů vyčleněn nebyl, respondenti byli náhodně oslovováni po opuštění místnosti, kde se konal zápis.

S jejich souhlasem byl rozhovor nahráván na diktafon. Rozhovory trvaly v průměru 5 – 10 minut.

Respondenti mohli uvádět více odpovědí. Čísla v tabulkách (pokud není uvedeno jinak) vyjadřují čísla v tabulkách počty odpovědí, ne počty respondentů, kteří takto odpověděli.

1. Podle čeho jste vybírali/a, do jaké základní školy přihlásíte vaše dítě? Co všechno vaši volbu ovlivnilo?

Tabulka č. 6: Otázka č. 1, 1. fáze

Odpověď	Počet odpovědí	Skupina faktorů
blízkost školy	4	P/M
doporučení od přátel a známých	4	L
starší sourozenci	3	L
zaměření školy	2	V
geografická poloha	2	P/M
osobnost ředitele	2	L
matka zaměstnancem školy	1	L
den otevřených dveří (dobrý dojem)	1	O
dobrá pověst v minulosti	1	O
známé prostředí přišla z MŠ naproti	1	P/M
matka pracuje v blízkosti školy	1	L

Nejčastějším kritériem, kterým se podle vlastních slov rodiče při výběru základní školy řídili, byla blízkost dané školy a pozitivní reference nebo doporučení od přátel a známých.

Dalším důvodem bylo to, že školu již navštěvují starší sourozenci. Roli hrálo také zaměření školy – rozšířená výuka jazyků, matematiky a informatiky, které ovlivnilo 2 rodiny. Dvakrát byla také zmíněna geografická poloha školy a osobnost pana ředitele. Důvody, které se vyskytly jednotlivě, byly: matka je zaměstnancem školy, dojem, který škola udělala na dni otevřených dveří, matka studovala v blízkosti a škola měla již tehdy dobrou pověst, rozhodovali se dle informací na internetu, toto prostředí je jim důvěrně známé, protože chodí do mateřské školy hned naproti ZŠ, matka pracuje v blízkosti školy, matka do této školy sama chodila.

Nejvíce se na rozhodování o základní škole podílely lidské faktory, ve velice nízkém zastoupení jsou faktory vzdělávací. Shrnutí skupin faktorů ukazuje tabulka č. 7.

Tabulka č. 7: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 1. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
L	11
P/M	7
V	2
O	2

Interpretace

Blízkost bydliště se zdá být pro volbu školy pro věkovou kategorii dětí na začátku povinné školní docházky typickým důležitým kritériem výběru (1.4, 1.3.2.2). Tento faktor souvisí také se spádovostí školy, protože taková škola je rovněž bydlištěm dětí nejbližší. Pro takovou školu se proto rozhodnou rodiče, kteří nehledají speciální zaměření školy, které by ve svém okolí nenašli. Blízkost bydliště je často spojována také s bezpečnou cestou do školy (což nemusí být nutně pravidlem vždy), ale kratší cesta do školy snižuje počet případných rizik.

Zároveň se vzdáleností do školy však rodiče posuzovali také reference od známých lidí, tedy zjišťovali si také bližší charakteristiky školy. Pro rodiče tedy nebylo důležité jen praktické (provozní či technické) hledisko, ale také hledisko jakési kvality, při jehož zjišťování se často spoléhali právě na známé osoby. Takovými pro ně mohli být ve dvou případech starší sourozenci, kteří školu již navštěvují, a kteří jsou zdrojem dlouhodobým a do jisté míry spolehlivým.

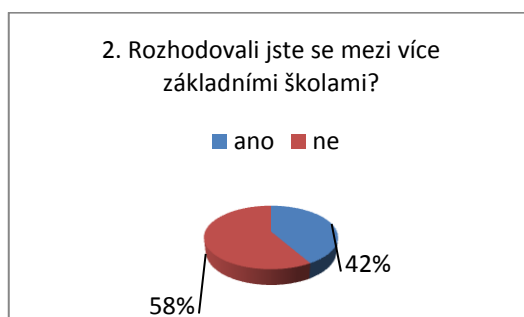
Pouze dvakrát bylo uvedeno, že důvodem výběru této školy bylo její zaměření (tedy zaměření na přírodní vědy). Profilace školy a snaha získávat žáky tímto způsobem zde tedy neměla významný vliv (1.1.1, 1.1.2). To, že se však o informace o škole nějakým způsobem zajímali, dokazuje pozitivní hodnocení osobnosti ředitele školy, se kterým se tedy museli setkat, a také návštěva dnu otevřených dveří.

Důvody, které se vyskytovaly jednotlivě, jsou spíše specifické a do jisté míry opět souvisí s určitou blízkostí. V tomto případě ne sice bydlištěm, ale zaměstnání nebo

polohou mateřské školy a blízkosti, kterou bychom mohli charakterizovat jako duševní/citovou (rodič jako bývalý žák školy, rodič jako zaměstnanec školy).

2. Rozhodovali jste se mezi více základními školami? Ano – ne

Graf č. 1: Otázka č. 2, 1. fáze

Mezi více základními školami se rozhodovalo 5 dotazovaných rodičů. Z toho v jednom případě bylo ve hře více základních škol, v jednom se rozhodovali mezi spádovou školou a specializovanými školami, které nakonec zavrhli (preferovali všeobecné vzdělání), ve třech případech se rodiče rozhodovali mezi touto základní školou A a sousední školou B. Ve dvou z těchto případů vyhrála škola A kvůli poloze a osobnosti pana ředitele.

Sedm rodin se mezi více základními školami nerozhodovalo. Roli zde hráli právě starší sourozenci, kteří již tuto školu navštěvují a jsou tu spokojeni nebo sem chodili sami rodiče. Ve dvou případech však rodiče upřesnili, že když se rozhodovali poprvé (u starších sourozenců) rozhodovali se také mezi školou A a školou B.

Interpretace

Skutečnost, že se o něco větší počet rodičů mezi více základními školami nerozhodoval, koresponduje s faktem, že se rozhodovali zejména podle blízkosti bydliště. Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že hlavní rozhodování se odehrávalo mezi dvěma sousedními školami A a B, což bude předmětem další části výzkumu (fáze 3 a 4). Rodiče, kteří uvedli, že u starších sourozenců se rozhodovali rovněž mezi dvěma zmíněnými školami, by se tak vlastně mohli zařadit k těm, kteří se mezi více školami

rozhodovali. Z tohoto hlediska by v obecné rovině převládla skutečnost, že rodiče při volbě školy berou v úvahu více možností.

3. Jaké informace jste si o příslušných školách/příslušné škole zjišťovali?

Tabulka č. 8: Otázka č. 3, 1. fáze

Odpověď	Počet odpovědí
zaměření školy (jazyky, informatika, zájmové kroužky)	4

4. Z jakých zdrojů jste tyto informace zjišťovali?

Tabulka č. 9: Otázka č. 4, 1. fáze

Odpověď	Počet odpovědí
od kamarádů/známých	5
internet	4
od starších sourozenců	2
den otevřených dveří	1
z novin	1
od ředitele školy	1
nic	1

Na otázky o tom, jaké informace a z jakých zdrojů si rodiče zjišťovali, respondenti často odpovídali souhrnně a často odpověděli pouze na jednu z těchto otázek. Více se vyjadřovali o zdrojích informací než o jejich obsahu.

Nejčastěji rodiče získávali informace o škole od kamarádů a známých, kteří tu již mají děti. Častým zdrojem informací byl také internet. Dvakrát bylo uvedeno, že informace získávají dlouhodobě od svých starších dětí, které již školu navštěvují. Jednotlivě byly uváděny tyto informační zdroje: den otevřených dveří, z novin, od ředitele školy, nic nezjišťovali.

Co se týče povahy informací, které si rodiče o škole zjišťovali, ve čtyřech případech šlo o zaměření školy (jazyky, matematika a přírodní vědy – jednoho rodiče upoutaly především jazyky, jednoho zaměření na informatiku, protože syn má rád počítače, jeden rodič zjišťoval celkové možnosti studia – co se na škole učí, jestli jsou

tu jazyky, od jaké třídy, jestli je zde nějaká specializace). Jeden rodič se zajímal o nabídku zájmových kroužků.

Interpretace

Známí a kamarádi jako nejčastěji uváděný zdroj informací souvisí s odpověďmi v otázce č. 1, kde rodiče uváděli reference od svých známých jako důležitý činitel volby. Hned za zdroji „lidskými“ se objevuje internet jakožto v současné době jeden z nejrozšířenějších nositelů informací. Díky tomuto prostředku o sobě škola informace snadno podává a pro značnou část rodičovské veřejnosti je pohodlné takto informace získávat.

Zdroji informací jsou, jak již bylo zmíněno, také starší sourozenci navštěvující stejnou školu, a ředitel školy. Z celkových odpovědí je patrné, že převládá získávání informací od lidí než z neživých medií. Vystává zde ale otázka, do jaké míry je získávání informací od lidí ve své blízkosti záměrným procesem (dozvědět se dané informace), a do jaké míry jsou tyto informace získávány bezděčně v běžné komunikaci. Tento údaj by pomohl posoudit míru aktivity rodičů v procesu volby školy.

To, co rodiče uvedli, že si o škole zjišťovali, se ve všech případech týkalo zaměření školy.

5. Proč jste se nakonec rozhodli pro tuto školu?

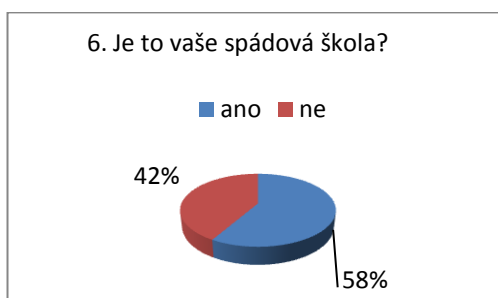
Tabulka č. 10: Otázka č. 5, 1. fáze

Odpověď	Počet odpovědí
straší sourozenci	1
všeobecné zaměření	1

Odpověď na tuto otázku byla ve většině případů obsažena již v předchozích odpovědích, proto jsem se na ni neptala vždy zvlášť znovu. Přesto se dvě odpovědi speciálně na tuto otázku vyskytly. Jedna pocházela od rodičů dětí, které již na škole mají sourozence, a právě to bylo důvodem, proč se rodiče rozhodli i mladší děti zapsat do této školy. Druzí rodiče chtěli raději školu s všeobecným zaměřením než specializované školy, mezi kterými se rozhodovali.

6. Je to vaše spádová škola? Ano – ne

Graf č. 2: Otázka č. 6, 1. fáze

Pro sedm dětí je škola podle slov rodičů spádová, pro pět není. Někteří rodiče si však touto informací nebyli jistí, někteří dokonce ani nevěděli, kam patří. Dostavili se tedy patrně do školy, která je jejich bydlišti nejbližší, nebo si ji pro své děti vybrali. Známost prostředí a bydlení v okolí školy mohla způsobit jistou automaticnost při jejich volbě. Tuto informaci přitom často poskytuje kromě základní školy také mateřská škola.

Na pravdivost těchto odpovědí se tedy nemůžeme spoléhat. To, že rodiče nevědí, která škola je jejich spádová, však svědčí o tom, že tento fakt pro ně není nejdůležitější a že uskutečňují výběr na základě jiných, jimi vybraných skutečností a kritérií, což je jednou z hlavních myšlenek možnosti volby školy (1.1.2).

7. Jste spokojeni s touto volbou? Ano – ne

Graf č. 3: Otázka č. 7, 1. fáze

Všichni dotazovaní uvedli, že jsou se svojí volbou spokojeni. Jedna z respondentek (prababička) přitom zdůraznila zejména výuku jazyků od první třídy, jedna maminka zase poukázala na problém s dostupností (pro jejich rodinu), jedna maminka zaměřila svou odpověď do budoucnosti („Doufám, že budeme spokojeni.“,

což bude další část tohoto výzkumu – zjišťování spokojenosti se školou po nástupu do první třídy).

Současný uvedený postoj tedy spíše naznačuje, že zvolená škola pro rodiče nepředstavuje „nutné zlo“, nebo variantu, se kterou se nelze smířit. Je to potvrzením toho, že proces jisté volby u nich probíhal, jak bylo nastíněno v předchozích otázkách.

8. Jaká je vaše představa „ideální školy“?

○ Co všechno by správná škola měla mít?/co by v ní nemělo chybět?/co považujete na základní škole za důležité?

○ Jaká by rozhodně být neměla? Co by vám na ní vadilo?

Charakteristika ideální školy

Tabulka č. 11: Otázka č. 8, 1. fáze

Odpověď	Počet odpovědí	Skupina faktorů
přístup k dětem - dobrý učitel	4	L
věnovat se dětem odmalinka	1	V
dobrá jídelna	1	P/M
kvalitní výuka jazyků	1	V
normální výuka a vzdělání	1	V
dobří spolužáci	1	L
žádná představa	2	

Tabulka č. 12: Skupiny faktorů, otázka č. 8

Skupina faktorů	Počet odpovědí
L	5
V	3
P/M	1

Tabulka č. 13: Co by vám vadilo?

Odpověď	Počet odpovědí	Skupina faktorů
přeplněné třídy	1	L/P/M/V
šikana, nekvalitní výuka, nepřátelské prostředí	1	L

Odpovědi rodičů častěji směřovaly k pozitivním charakteristikám školy (což odpovídá hlavnímu zadání otázky), někteří však odpověděli i na část otázky o tom, co by jim na škole vadilo. Jedna matka uvedla, že by jí vadily přeplněné třídy, druhá, že by jí vadilo, kdyby se musela její dcera potýkat se šikanou, nekvalitní výukou a nepřátelským prostředím.

Co se týče ideální školy, čtyři rodiče uvedli jako zásadní přístup k dětem, který spojovali s dobrým učitelem. Z toho jednou bylo toto přání specifikováno na učitele, který budí respekt, ale děti se ho zároveň nebojí, jednou bylo zdůrazněno to, aby si učitel s dítětem „sedl“, jednou, aby k dětem hezky přistupovali s ohledem na to, že přicházejí z mateřské školy. Další představy ideální školy byly: aby se věnovali dětem odmalinka, jídelna kde dobře vaří, výuka jazyků – aby dcera něco uměla, až bude odcházet, nic speciálního – žádné speciální předměty, normální výuka a normální vzdělání, dobrou paní učitelku, dobré spolužáky. Ve dvou případech rodiče uvedli, že žádnou představu nemají. V odpovědích na tuto otázku převládly faktory lidské.

Pět rodičů svou odpověď vztáhlo přímo k této konkrétní škole a uváděli, co se jim zde již líbí nebo nelíbí. Ve dvou případech se jednalo o pozitivní názor na výuku cizích jazyků již od mala, v jednom případě spokojenost s nabídkou kroužků a sportovního vyžití a jinými možnostmi v okolí, názor jedné matky a zároveň zaměstnankyně školy zhodnotil školu po přibližně půlroční zkušenosti jako nadprůměrnou. Jediná negativní připomínka se týkala školní jídelny.

Interpretace

Většina pozitivních představ, přání a očekávání směřovala k lidskému faktoru, reprezentovaném postavou dobrého učitele a dobrých spolužáků. Další faktory se týkaly výuky a také provozních a materiálních charakteristik – školní jídelna.

Zajímavá jsou v kontrastu přání „kvalitní výuka jazyků“ a „normální výuka a vzdělání“, kde jedni rodiče kladli důraz na kvalitu, druhým „stačila normální“ výuka. Záleží však na tom, jakým měřítkem rodiče posuzují sám pojem kvalita. I rodiče požadující „normální“ výuku patrně netouží po nekvalitní výuce, pouze naznačují, že nevyhledávají hlubší specializace.

Co by rodičům na škole vadilo, se týkalo především duševní pohody jejich dětí (šikana, nepřátelské prostředí), což má ve své podstatě také dopad na kvalitu procesu vzdělávání, stejně jako počet dětí ve třídě a kvalita školní jídelny.

9. Mohlo se vaše dítě také podílet na výběru školy? Jak?

- Povídali jste si s dítětem o jeho představě o základní škole? Ano – ne

Graf č. 4: Otázka č. 9, 1. fáze

Tyto dvě otázky byly většinou spojeny v jednu. V sedmi případech se dítě mohlo do jisté míry podílet na výběru školy, nebo si s ním o tom rodiče alespoň povídali. Pět rodičů o výběru školy rozhodlo bez podílu dítěte. V jednom případě se jednalo o rozhodnutí matky a tety, jednou bylo toto odůvodněno tím, že dcera je ještě „taková dětská“ a žádají tedy o odklad, v jednom případě se celá rodina přistěhovala, proto si toho rodiče příliš mnoho nezjišťovali a zvolili nejbližší školu, v jednom případě bylo rozhodnutí na matce, ale dceři se také líbí (dcera byla nadšená z exkurze, kterou do ZŠ pořádala MŠ, která stojí hned naproti).

V případech, kdy se dítě na volbě školy mohlo podílet, se u tří dětí mluvilo o tom, kam jdou jeho kamarádi, ve třech případech děti chtěly za staršími sourozenci a v jednom případě přispěl den otevřených dveří, kterého se dítě spolu s matkou zúčastnilo.

Interpretace

V případech, kdy se děti spolupodílely na výběru školy, pro ně byl ve většině případů jednoznačně rozhodující lidský faktor, tedy to, zda se ve škole shledají se svými sourozenci nebo kamarády, tedy jistá známost prostředí (1.3.1). V případě starších sourozenců můžeme patrně hovořit o síle vzoru (role), ale zároveň o jakémsi

předpokladu rodičů, jisté předurčenosti k tomu, aby mladší dítě navštěvovalo stejnou školu jako jeho starší sourozenec. Mladší dítě pak možná tento předpoklad bezděčně přijímá.

V rozhodování hrál roli v jednom případě také den otevřených dveří, který díky seznámení s novým prostředím zmenšuje v dětské psychice strach z neznáma a i tím již ovlivňuje charakter prvního vstupu do školy (1.3). Můžeme se ale zamýšlet nad tím, zda rodiče s dítětem navštívili více škol a rozhodli se pak pro tuto, nebo jestli navštívili pouze tuto jednu školu, která pouze utvrdila jejich výběr.

Otázky pro děti

- **Těšíš se do školy? Ano – ne**
- **Na co (nejvíc)? (Je něco na co se netěšíš/čeho se bojíš?)**

Graf č. 5: Otázky pro děti, 1. fáze

Na otázky pro děti se mi podařilo zeptat jen šesti dětí. Některé děti odešly s druhým rodičem, nebo byly poslány na doprovodný program, jiní rodiče pospíchali s odchodem. Ani provedené rozhovory však nebyly příliš podrobné, protože prostředí, ve kterém se rozhovory konaly, nebylo příznivé pro navázání bližšího kontaktu s dítětem. Za některé děti také částečně odpovídali rodiče, nebo jejich výpovědi doplňovali.

Do školy se podle svých slov těší 5 dětí. Za dvě to však uvedli, nebo doplnili jejich rodiče. Jedno vysvětlení znělo tak, že dcera to spíše bere tak, že to tak musí být, než že by se vyloženě těšila.

Jedno dítě uvedlo, že se netěší a na popud matky uvedlo, že z důvodů nekvalitní školní jídelny.

První dítě potom nevědělo, na co se těší nebo netěší, za druhé dítě matka uvedla, že se do školy bojí, protože ví, že se bude muset učit a nebude si moct hrát ve školce, třetí dítě se netěšilo na jídelnu, čtvrté se těšilo na básničky a počítání, páté nevědělo a šesté se těšilo na počítač.

Interpretace

I do těchto velice krátkých rozhovorů se promítlo, jakou významnou roli a vliv mají názory a postoje rodičů na názory a postoje dětí, které je velkou měrou přejímají (1.4, 1.3.1). Potvrdilo se také to, že představy dětí o škole nejsou ještě zcela vyzrálé ani konkrétní (1.3.1) a jsou ovlivňovány náhledy blízkých osob, tedy v první řadě rodičů. I přesto, že k volbě školy byly některé děti přizvány, hlavní slovo při rozhodování mají rodiče, což je při tomto věku dětí přirozené (1.3.2.1).

2.5.2 Výsledky 2. fáze – dotazníkové šetření na MŠ

2. Dotazníkové šetření pro rodiče dětí na konci docházky do MŠ

Červen 2010, počet respondentů: 49

Dotazníky do mateřských škol byly předány učitelkám vybraných mateřských škol, které je předaly rodičům k vyplnění doma nebo přímo v mateřské škole. Data byla zpracována pomocí softwaru Microsoft Excel do tabulek a grafů. V tabulkách jsou výsledky řazeny sestupně podle četnosti výskytu dané odpovědi. První číselný údaj zachycuje počet odpovědí v celých číslech, v druhém sloupci je zastoupení počtu respondentů, kteří takto odpověděli v procentech. Další sloupec řadí odpověď pomocí zkratk do skupin faktorů.

Na základě tohoto šetření byl dotazník upraven a doplněn pro další dvě fáze výzkumu uskutečněného na základních školách.

1. Podle čeho jste vybírali/a, do jaké základní školy přihlásíte vaše dítě? Co všechno vaši volbu ovlivnilo? (zakroužkujte libovolný počet odpovědí)

Tabulka č. 14: Otázka 1, 1. fáze

Otázka 1	Počet odpovědí	%	Skupina faktorů
b) blízkost bydliště	33	67	P/M
a) školní vzdělávací program	29	59	V
c) dobrá pověst školy	25	51	O
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	21	43	L
j) učitelé, kteří na dané škole učí	17	35	L
f) nabídka zájmových činností	16	33	V
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	15	31	L
ch) umístění školy	15	31	P/M
g) materiální podmínky školy (vybavení)	11	22	P/M
l) spolupráce s mateřskou školou	11	22	V
i) dopravní dostupnost	8	16	P/M
m) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	6	12	L
o) jiné	6	12	O
h) spádovost školy	4	8	P/M
k) finanční hledisko	1	2	P/M
n) nic	0	0	

Stejně jako v případě rozhovorů uskutečněných v první fázi výzkumu hlavním kritériem volby základní školy byla blízkost bydliště. Dobrá pověst školy zde byla rovněž velmi často volena, ještě před ní se však dostal školní vzdělávací program. U této položky by bylo zajímavé zkoumat, zda si rodiče tento dokument blíže prostudovali nebo ho zde zmínili pouze v souvislosti se zaměřením školy. Specifickou roli hraje patrně školní vzdělávací program u rodičů, jejichž děti navštěvovaly mateřskou školu s pedagogikou Montessori a kteří ve většině případů volili i základní školu s tímto programem. Pětici nejčastěji volených faktorů uzavírají přítomnost starších sourozenců na škole a učitelé, kteří na škole učí, tedy lidské faktory.

Následující tabulka shrnuje, které skupiny faktorů při volbě převládají.

Tabulka č. 15: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 2. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
P/M	72
L	59
V	40
O	31

Nejčastěji rodiče volili hledisko praktické či materiální, těsně za ním však upřednostňovali faktory lidské.

V kategorii „jiné“ se ve dvou případech rodiče zajímali o počet žáků ve třídě, dále pak rodiče uvedli konkretizaci zázemí školy na školní družinu a jídelnu. V jednom případě zde bylo znovu uvedeno, že školu navštěvovali starší sourozenci (což bylo i jednou z možností v nabídce odpovědí). Rodiče patrně tuto možnost přehlédli, protože ji v nabídce nezaškrtili. Specifickým důvodem je pak požadavek na slovní hodnocení v programu Montessori. Tento přístup zde představuje snahu o kontinuitu vzdělávání ve stejném programu a přístupu, který byl započat v mateřské škole. Rodiče zde patrně pokračují ve volbě, kterou podstupovali již před vstupem dítěte do mateřské školy. Zkoumání procesů této volby by bylo rovněž zajímavým tématem pro výzkum.

Tabulka č. 16: Otázka 1 o), 2. fáze

Otázka 1 - o) jiné	Počet odpovědí
počet dětí ve třídě	2
školní družina, školní jídelna	1
Montess. Program - slovní hodnocení	1
dle zkušeností dobrý první stupeň - dále vhodné víceleté gymnázium	1
školu navštěvovali starší sourozenci	1

2. Která 3 z výše uvedených kritérií považujete ve své volbě za nejdůležitější? (uveďte písmena příslušných odpovědí)

Tabulka č. 17: Otázka č. 2, 2. fáze

Otázka 2	Počet odpovědí	%	Skupina faktorů
b) blízkost bydliště	29	59	P/M
a) školní vzdělávací program	26	53	V
c) dobrá pověst školy	16	33	O
j) učitelé, kteří na dané škole učí	14	29	L
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	12	24	L
f) nabídka zájmových činností	9	18	V
g) materiální podmínky školy (vybavení)	4	8	P/M
ch) umístění školy	3	6	P/M
l) spolupráce s mateřskou školou	3	6	V
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	2	4	L
o) jiné	2	4	O
i) dopravní dostupnost	1	2	P/M
n) nic	1	2	
h) spádovost školy	0	0	P/M
k) finanční hledisko	0	0	P/M
m) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	0	0	L

Tabulka č. 18: Skupiny faktorů, otázka č. 2, 2. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	38
P/M	37
L	28
O	18

Při hodnocení největší důležitosti vybraných faktorů v celkových výsledcích zůstaly na prvních třech pozicích stejné faktory (blízkost bydliště, školní vzdělávací program a dobrá pověst školy). Další dvě položky (učitelé a sourozenci) si vyměnily místa. Důležitost těch, kteří vzdělání poskytují, zde tedy stoupla. Nabídka zájmových činností a umístění školy zůstaly na stejných pozicích, do popředí se dostaly materiální podmínky školy, naopak klesla důležitost přítomnosti kamarádů na škole.

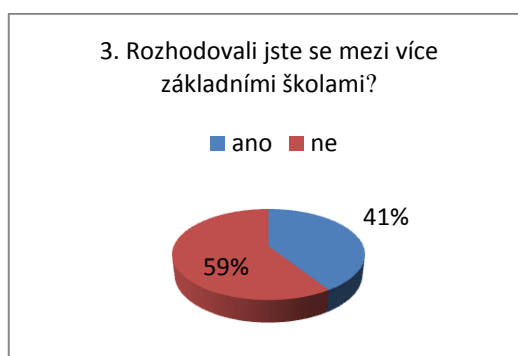
Interpretace

Ve chvíli, kdy měli rodiče na místo zvolení libovolného počtu faktorů, které berou při volbě školy v úvahu, vybrat tři faktory nejdůležitější, museli zhodnotit svoji volbu do větší hloubky. Toto je patrné při posunu pozic některých skupin faktorů. Zatímco v první otázce převládly faktory praktické/materiální, nyní se do popředí posunuly faktory vzdělávací (i když jsou praktickými těsně následovány). Zároveň lidský faktor zde výrazně klesá. V souvislosti s tím, že rodiče upřednostnili vzdělávací faktory nad lidskými, se dostává faktor dobrého učitele nad přítomnost staršího sourozence ve škole. Přítomnost kamarádů ve škole klesá ještě výrazněji. Důležitost toho, jaké další děti školu navštěvují, tedy složení žáků ve škole není v této otázce vybráno ani jednou. Rodiče v tomto případě tedy patrně nepocítují ohrožení vzdělávacích výsledků nebo sociálního rozvoje jejich dětí v souvislosti s problémovými žáky, kteří by mohli jimi zvolenou školu navštěvovat (1.1.4.2).

V obou případech (otázka 1 a 2) se až na posledních místech hovoří o finančním hledisku, které při hodnocení důležitosti nebylo zmíněno ani jednou, v případě jakéhokoli ovlivňování volby pouze jednou. Tento fakt signalizuje, že rodiče dětí při procesu volby upřednostňují jiná kritéria, směřující spíše k charakteristikám školy, nebo že nejsou ve finanční tísní či sociálně znevýhodnění (1.1.1, 1.1.4). Mezi nejdůležitějšími faktory nebyla ani jednou zmíněna spádovost školy, rodiče tedy buď o ní nemají přehled (stejně jako v případě rozhovorů na ZŠ A v první fázi výzkumu), nebo pro ně není nejdůležitějším faktorem a volí školu podle možností, které jsou jim nabízeny (1.1.2).

3. Rozhodovali jste se mezi více základními školami? Ano – ne

Graf č. 6: Otázka 3, 2. fáze

Většina respondentů se mezi více základními školami nerozhodovala. Rodiče se tedy patrně rozhodli pro svou spádovou školu, jak napovídají výsledky otázky č. 5. Nebo pro školu, která byla z nějakého důvodu jejich jasnou volbou.

4. Pro jakou školu jste se nakonec rozhodli?

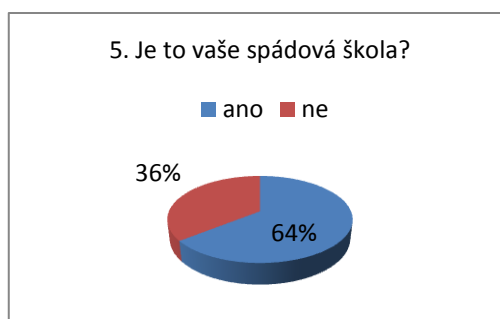
Tabulka č. 19: Otázka č. 4, 2. fáze

MŠ	počet
ZŠ K	8
ZŠ M	4
ZŠ Z	3
ZŠ V	3
ZŠ T	2
ZŠ nejbližší bydliště	2
ZŠ N	2
Dalších 9 ZŠ	voleny jednotlivě

Na tomto místě uvádíme pouze počty, kolikrát byla která škola volena. Školám byly přiděleny specifické kódy z důvodu pouze orientačního. Tento údaj pro nás z důvodů rozptýlení lokalit nemá významnou vypovídací hodnotu.

5. Je to vaše spádová škola? Ano – ne

Graf č. 7: Otázka č. 5, 2. fáze

Ve většině případů se dle výpovědi rodičů jedná o jejich spádovou školu. Případy, kdy se o spádovou školu respondentů nejedná, potom hrály při výběru školy roli další faktory a rodiče tak využili možnosti, který jim princip volby školy dává (1.1.1, 1.1.2).

6. Jste s touto volbou spokojeni? Ano – ne

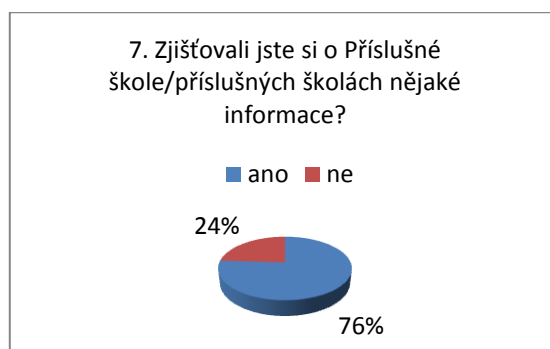
Graf č. 8, Otázka č. 6, 2. fáze

Pouze jeden z respondentů uvedl, že není spokojen s volbou základní školy pro své dítě. Důvody mohou být takové, že se v blízkosti jejich bydliště žádná vyhovující škola nenachází, nebo rodiče v procesu volby nebyli aktivní a pro své dítě jinou školu nehledali. Spokojenost se svou volbou naopak jistě hledání naznačuje. Ačkoli ne u všech stoprocentně, jak je patrné z otázky 7.

7. Zjišťovali jste si o příslušné škole/příslušných školách nějaké informace? Ano – ne

Graf č. 9: Otázka č. 7, 2. fáze

Většina rodičů uvedla, že si o příslušné škole zjišťovala nějaké informace. Tento fakt svědčí o tom, že proces volby u nich nějakým způsobem probíhal (1.3.2.1, 1.3.2.2). Povahu informací, které si rodiče zjišťovali, a zdroje těchto informací zjišťovaly otázky 7.1. a 7.2.

7.1. Pokud ano, jaké

Tabulka č. 20: Otázka č. 7.1., 2. fáze

Otázka 7.1.	Počet odpovědí	%	Skupina faktorů
ŠVP	9	18	V
učitelé	8	16	L
kroužky	8	16	V
starší sourozenec	6	12	L
pověst	5	10	O
všechny dostupné	3	6	O
spokojenost ostatních	2	4	L
počet žáků ve třídě	2	4	P/M/L
webové stránky celoročně	2	4	O
přístup k dětem	2	4	L
metody vyučování/způsob výuky	2	4	V
kvalita	1	2	V
zaměstnanci	1	2	L
slovní hodnocení	1	2	V
zda děti nesedí jen v lavicích	1	2	P/M/V
úspěšnost na gymnázia	1	2	V
atmosféra	1	2	P/M/L
družina	1	2	V
jazyky	1	2	V
zázemí	1	2	P/M
dostupnost	1	2	P/M
stravování	1	2	P/M
materiály k výuce	1	2	P/M

Tabulka č. 21: Skupiny faktorů, otázka č. 7.1., 2. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	23
L	22
O	10
P/M	8

Informace, které si rodiče o školách zjišťovali, byly velice různorodé. Informaci, kterou rodiče zmiňovali nejčastěji, byl školní vzdělávací program. Rodiče si díky němu patrně odhalovali zaměření školy. V jejich úvahách byl tedy vzdělávací aspekt na

prvním místě. Hned po něm se však zajímali o učitele, kteří na dané škole učí, tedy o lidský faktor. Vzdělávací a lidský faktor tedy byl pro rodiče při zjišťování informací nejdůležitější. Nejméně se zajímali o praktické a materiální podmínky, jako např. stravování nebo materiály k výuce.

Interpretace

Mezi nejčastější informace spadající pod lidský faktor patřili, kromě informací o učitelích, také starší sourozenci již přítomní na škole. Ti jsou ve skutečnosti spíše zdrojem informací, respondenti je však hojně uváděli i v této části otázky. Zařazování do skupin faktorů však není ani zde zcela jednoznačné. Např. ač dobrý učitel spadá pod faktor lidský, zároveň je klíčem ke kvalitnímu vzdělávání a vzdělání. Rodiče se i u této otázky také spoléhali na reference od ostatních lidí – na jejich spokojenost se školou a na pověst školy.

7.2. Z jakých zdrojů? (zakroužkujte)

Tabulka č. 22: Otázka č. 7.2., 2. fáze

Otázka 7.2	Počet odpovědí	%
d) od jiných rodičů, známých	27	55
c) z vlastní zkušenosti	27	55
b) z webových stránek	24	49
a) přímo ze školy	17	35
e) z jiných zdrojů	5	10

Ve většině případů se rodiče spoléhali na lidské zdroje informací, ať už vycházeli ze zkušeností svých známých nebo svých vlastních. Velice často využívali informací, které o sobě škola podává na webových stránkách. Informace, které rodiče získávali přímo ze školy, mohou zahrnovat informace od starších sourozenců, jiných žáků školy nebo od učitelů či představitelů vedení školy. Mezi jiné zdroje potom respondenti uváděli např. den otevřených dveří a periodikum městské části. Zde rodiče uvedli konkrétní informace, a sice to, že se zúčastnili ve škole hodin nanečisto a že podnikali rozhovory s učiteli. Zajímavé by bylo zkoumat, jaké informace příslušný časopis městské části o škole/ školách podává, zda je jejich autorem sama škola nebo externí zdroj, nebo zda časopis podává jakýsi přehled škol, který může být rodičům

nápomocen při jejich volbě.

Tabulka č. 23: Otázka č. 7.2e, 2. fáze

Otázka 7.2 - e) jiné	Počet odpovědí
den otevřených dveří	1
měsíčník "Klíč" Prahy 11	1
od starších žáků školy	1
v hodinách nanečisto ve škole	1
rozhovory s učiteli	1

8. Mohlo se vaše dítě podílet na výběru základní školy? Ano – ne

Graf č. 10: Otázka č. 8, 2. fáze

Ve většině případů se, dle výpovědi rodičů, jejich dítě mohlo podílet na výběru školy. Způsoby, jakými se tak mohlo dít, jsou rozmanité. Z rozhovorů na ZŠ A vyplynulo, že si v některých případech rodiče s dětmi o volbě školy alespoň povídali. Děti mohly také např. projevit zájem chodit do třídy se svými kamarády nebo do školy se staršími sourozenci. Tento důvod byl v předchozích odpovědích také již zmiňován. Je však i zde nutno brát v úvahu věk dítěte a jeho schopnost se samostatně rozhodovat, postihnout důsledky svého jednání a jeho ovlivnitelnost blízkými vzory v jeho okolí (1.3.1). Přes všechny tyto okolnosti je však z výpovědí rodičů patrné, že se své dítě snaží nějakým způsobem do procesu volby zapojit.

9. Z následujících možností, prosím, vyberte 3 pro vás nejdůležitější charakteristiky „dobré“ základní školy:

Tabulka č. 24: Otázka č. 9, 2. fáze

Otázka 9	Počet odpovědí	%	Skupina faktorů
a) dobří učitelé	43	88	L
c) dobré materiální vybavení	24	49	P/M
f) dobří/přátelští žáci	23	47	L
b) dobrý ředitel	16	33	L
d) dobrá školní jídelna	15	31	P/M
g) dobrý školní vzdělávací program	11	22	V
ch) kvalitní vzdělání	7	14	V
e) celkové pozitivní klima školy	7	14	P/M/L
h) dobré umístění školy	5	10	P/M
i) jiné	1	2	O

Tabulka č. 25: Skupiny faktorů, otázka č. 9, 2. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
L	89
P/M	51
V	18
O	1

Při představě dobré školy rodiče jasně upřednostnili lidský faktor. Důležité pro ně bylo i materiální vybavení a praktické/provozní podmínky. Zajímavé je upozadění faktoru vzdělávacího. Ten pro ně může být zahrnut i v osobě dobrého učitele, přesto se oproti otázkám č. 1 a č. 2, kde měli rodiče uvádět kritéria důležitá pro výběr školy, kritéria týkající se vzdělání vyskytla v mnohem menší míře. Při výběru nejdůležitějších kritérií v otázce č. 2 byla položka učitele na čtvrtém, v otázce č. 1 dokonce až na pátém místě.

Důvody zde můžeme hledat např. v tom, že otázka č. 9 je spíše hypotetická, směřuje k určitému ideálu, a rodiče si tak mohou dovolit uvažovat rovněž v těchto ideálních souvislostech. V případě prvních dvou otázek, které se týkaly skutečnosti, rodiče dali přednost praktičtějším kritériím, jako je blízkost bydliště, ale právě i těm

týkajícím se vzdělávání, jako je školní vzdělávací program (v obou otázkách na druhém místě). Jakoby zde rodiče kladli mnohem větší důraz na duševní pohodu dětí v souvislosti s vysokým umístěním dobrých a přátelských žáků. Tato odpověď se opět dostává do kontrastu s volbami v první a druhé otázce dotazníku, neboť tam rodiče téměř nevěnovali pozornost tomu, jaké složení žáků se na škole vyskytuje, a malou důležitost přikládali také tomu, zda budou do školy chodit kamarádi dítěte. Téměř na poslední místo se zde také dostává umístění školy a jen těsně před ním bylo voleno kvalitní vzdělání.

V úvahu je také třeba brát to, že při vyplňování dotazníku mohl hrát roli také efekt pořadí jednotlivých položek v otázce.

Někteří rodiče využili možnost prostoru pro jejich volná vyjádření k volbě školy. Prostoru pro volná vyjádření rodiče využili jak k zhodnocení své vlastní volby školy, tak k této tematice jako takové. Znovu zde zaznívala důležitost osobnosti učitele, který je dle několika názorů nejpodstatnějším činitelem pohody dítěte což má vztah k jeho dalšímu nadšení pro vzdělávání. Zmiňovali také důležitost známosti prostředí, které se rodiče dětem snažili zprostředkovat pomocí nejrůznějších návštěv školy.

Několikrát byla upřednostněna blízkost školy nad jisté výhrady k jejím charakteristikám. Zazněl také obecně známý fakt, že na školu s dobrou pověstí se těžko dostává, což je jeden z problémů/rizik konceptu volby školy (1.1.4). Vícekrát se také objevila spokojenost spíše s menší školou, nebo nespokojenost se školou velkou. Rodiče zde upřednostňovali osobnější vztahy v menším kolektivu. V souvislosti s programem Montessori se objevily i pozitivní reference o slovním hodnocení a přátelském prostředí.

2.5.3 Výsledky 3. a 4. fáze – dotazníkové šetření na ZŠ A a ZŠ B

Výsledky těchto dvou šetření jsou uvedeny ve společných tabulkách pro možnost přehledného srovnání. Data v tabulkách jsou seřazena sestupně – od nejčetnější odpovědi k nejméně četné. Celkové pořadí je výsledkem součtu odpovědí z obou dvou škol dohromady, vyjádřeno v procentech. Pořadí odpovědí jednotlivých škol je dokumentováno v tabulkách v (Přílohy 7 – 12). Tabulka zachycuje počet odpovědí v ZŠ

A, počet odpovědí v ZŠ B, počet odpovědí celkem a vyjádření celkového počtu respondentů, kteří takto odpověděli v procentech.

1. Co všechno ovlivnilo vaši volbu základní školy? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a - o):

Tabulka č. 26: Otázka č.1, 3. a 4. fáze

Otázka 1	ZŠ A	ZŠ B	Počet odpovědí celkem	%	Skupina faktorů
i) výuka cizích jazyků	39	44	83	70	V
c) dobrá pověst školy	49	33	82	69	O
b) blízkost bydliště	44	31	75	64	P/M
a) školní vzdělávací program	38	25	63	53	V
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	28	14	42	36	P/M
k) umístění školy (její okolí)	21	17	38	32	P/M
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	20	17	37	31	L
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	20	15	35	30	L
m) učitelé, kteří na dané škole učí	20	13	33	28	L
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	12	16	28	24	V
f) nabídka zájmových činností	18	9	27	23	V
l) dopravní dostupnost	18	6	24	20	P/M
r) školní družina	14	10	24	20	V
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	19	4	23	19	V
o) spolupráce s mateřskou školou	13	3	16	14	V
h) spádovost školy	10	4	14	12	P/M
u) jiné (doplňte)	7	6	13	11	O
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	5	4	9	8	L
j) velikost školy	5	3	8	7	P/M
s) školní jídelna	5	2	7	6	P/M
n) finanční hledisko	1	1	2	2	P/M
t) nic	0	0	0	0	

Pořadí faktorů na jednotlivých školách A a B jsou zaznamenána v Přílohách 7 a 8. Nejvíce rodičů volilo jako jedno z důležitých kritérií pro výběr školy výuku cizích jazyků. Ta se umístila na prvním místě na ZŠ B, na ZŠ A byla až na místě třetím. Na ZŠ

A nejvíce rodičů volilo dobrou pověst školy, která se v celkovém pořadí obou škol umístila jako druhá. Blízkost bydliště, která byla nejčastěji volena v případě šetření na mateřských školách (2. fáze), se ocitá v celkovém pořadí na třetím místě. Stejně tak je tomu i u ZŠ B, a na ZŠ A je hned na druhé pozici. Naopak školní vzdělávací program, na MŠ volený na druhém místě se nachází v celkovém pořadí ZŠ i na obou školách zvlášť na čtvrtém místě.

Tabulka č. 27: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 3. a 4. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	264
P/M	210
L	114
O	95

Celkově na základních školách převládly faktory vzdělávací. Na mateřských školách oproti tomu byly voleny nejvíce faktory praktické/materiální a hned za nimi faktory lidské. Na základních školách byl lidský faktor až na třetím místě. V celkovém pořadí se lidský faktor poprvé objevuje až na sedmém místě, v pořadí jednotlivých škol je to o něco dříve.

Tabulka č. 28: Otázka č. 1 u, 3. a 4. fáze

Otázka 1 - u) jiné	počet odpovědí	Skupina faktorů
dobrá komunikace s rodiči	5	L
rodič zaměstnancem školy	2	L
dobrá pověst školy - kvalita výuky	1	V
semafor na přechodu pro chodce	1	P/M
atmosféra školy	1	P/M/L
Školu navštěvoval jeden z rodičů	1	L
nespokojenost s bývalou ZŠ	1	O
sport, atletická příprava	1	V
blízkost mateřské školy	1	P/M

Interpretace

Vysoké umístění výuky cizích jazyků má své opodstatnění v zaměření obou škol – specializaci na výuku cizích jazyků. Další specializace ZŠ A – zaměření na informatiku a přírodní vědy se také promítá do pořadí, na ZŠ A je ICT na desátém místě, na ZŠ B až na místě sedmnáctém. Tyto skutečnosti svědčí o tom, že zaměření školy hrálo pro rodiče určitou roli a škola tedy svou profilací v soutěži o žáka uspěla (1.4, 1.1.1, 1.1.2).

Blízkost bydliště je zde hodnocena vysoko, i když v pořadí jednotlivých škol ani v pořadí celkovém není na prvním místě jako v případě mateřských škol. Je možné, že zde převládla specializace škol, tedy faktor vzdělávací nad faktorem praktickým. Není ale vyloučeno, že proto, že výzkumné šetření bylo v případě základních škol prováděno až po začátku povinné školní docházky, představy rodičů o rizicích vzdálenosti do školy se poněkud změnily a vnímají je méně intenzivně. Přesto je však blízkost bydliště vnímána jako jeden z nejdůležitějších faktorů volby (1.4, 1.1.1, 1.1.3, 1.3.2.2). Poměrně vysoko také rodiče hodnotili umístění školy a její okolí (vždy na šesté pozici). Naproti tomu dopravní dostupnost rodiče umístili až do druhé poloviny celkového pořadí, nebyla tedy pro ně limitujícím faktorem (oproti 1.3.2.2). Roli zde však mohla hrát skutečnost, že škola, kterou již dítě navštěvuje, je v takové blízkosti bydliště, že rodiče toto kritérium berou jako bezvýznamné.

Hodnocení dobré pověsti školy jako velmi důležité signalizuje spoléhání se na informace ze svého okolí, většinou od známých osob, popř. obraz školy prezentovaný médií. Jak vyplynulo i z rozhovorů na ZŠ A, oslovení rodiče vnímali pověst školy současnou ale i minulou v souvislosti s tím, že onu školu kdysi sami navštěvovali jako žáci. Vnímání pověsti školy je přirozené, neboť rodiče jsou při svých úvahách silně ovlivňováni sociální skupinou, ve které se pohybují (1.4, 1.3.2.1).

Zajímavé je nižší ohodnocení kritérií spojených s lidským faktorem. Přestože se stále pohybují v první polovině, rodiče před nimi upřednostnili praktičtější kritéria.

Velmi malou pozornost rodiče věnovali složení žáků, kteří danou školu navštěvují. Toto je nejnižší položený lidský faktor. Složení žáků má přitom značný vliv na klima třídy a školy a to potom na vzdělávací výsledky žáků (1.1.4.2). U rodičů se zde tedy neobjevuje strach z ohrožení vzdělávacích výsledků, popř. jejich celkového vývoje kvůli přítomnosti méně nadaných žáků ve škole (1.3.2.2), nebo se vyskytují v lokalitě,

kde se takoví žáci v hojnější míře nevyskytují, což je případ obou základních škol v našem výzkumu.

Poměrně malou roli hraje pro rodiče dle jejich výpovědí spádovost školy. Tento fakt potvrzují i jejich odpovědi v otázce č. 3, kde o něco více než polovina rodičů uvedla, že škola, kterou zvolili, je jejich spádovou školou. U druhé poloviny by se tedy jednalo o jinou školu než spádovou. Tyto skutečnosti tedy mohou signalizovat, že rodiče se opravdu volbě školy věnují a kritérium blízkosti bydliště pro ně není nejdůležitějším kritériem (1.3.2.2). To do jisté míry odpovídá tomu, že ani u jedné školy, nebyla blízkost bydliště nejčastěji voleným kritériem (vyskytla se až za výukou cizích jazyků a dobrou pověstí školy). Přesto se však blízkost bydliště pohybovala na vysokém stupni důležitosti. S ohledem na odpovědi objevující se v rozhovorech (1. fáze výzkumu) je však třeba brát v úvahu také to, že rodiče neví, která škola je jejich spádová.

2. Která 3 z vámi vybraných kritérií z otázky „1“ považujete ve své volbě za nejdůležitější? (uveďte písmena příslušných 3 odpovědí)

Tabulka č. 29: Otázka č. 2, 3. a 4. fáze

2. Která 3 z vámi vybraných kritérií z otázky „1“ považujete ve své volbě za nejdůležitější?	Počet odpovědí		Počet odpovědí celkem	%	Skupina faktorů
	ZŠ A	ZŠ B			
b) blízkost bydliště	34	23	57	48	P/M
c) dobrá pověst školy	32	23	55	47	O
i) výuka cizích jazyků	17	35	52	44	V
a) školní vzdělávací program	25	17	42	36	V
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	12	11	23	19	L
m) učitelé, kteří na dané škole učí	13	5	18	15	L
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	10	5	15	13	L
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	6	6	12	10	V
k) umístění školy (její okolí)	7	5	12	10	P/M
f) nabídka zájmových činností	4	5	9	8	V
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	6	3	9	8	P/M
l) dopravní dostupnost	6	1	7	6	P/M
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	6	0	6	5	V
u) jiné (doplňte)	2	2	4	3	O
o) spolupráce s mateřskou školou	3	0	3	3	V
h) spádovost školy	2	0	2	2	P/M
n) finanční hledisko	0	1	1	1	P/M
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	1	0	1	1	L
r) školní družina	1	0	1	1	V
s) školní jídelna	1	0	1	1	P/M
j) velikost školy	0	0	0	0	P/M
t) nic	0	0	0	0	O

Tabulka č. 30: Skupiny faktorů, otázka č. 2, 3. a 4. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	127
P/M	89
O	59
L	57

Pořadí faktorů na jednotlivých školách A a B jsou zaznamenána v Přílohách 9 a 10. Stejně jako v případě první otázky se na prvních třech místech objevují blízkost bydliště, dobrá pověst školy a výuka cizích jazyků, pořadí se však mění. Výuka cizích jazyků, která byla na první pozici, si vyměnila místo s blízkostí školy, dobrá pověst školy zůstala na druhém místě. Školní vzdělávací program si zachoval své postavení hned za třemi výše zmiňovanými faktory.

Při hodnocení důležitosti se do popředí dostaly lidské faktory. Na pátém, šestém a sedmém místě se objevují starší sourozenci, učitelé, kteří na dané škole učí, a kamarádi dítěte. Na stejné, velmi nízké pozici však zůstalo složení žáků, kteří danou školu navštěvují.

Do pozadí se dostává materiální vybavení školy, z pátého na jedenácté místo, a zcela ztrácí pro rodiče význam velikost školy, kterou v této otázce ne zvolil vůbec nikdo.

Na stejných pozicích zůstávají spolupráce s mateřskou školou, dopravní dostupnost a spádovost školy, umístění školy zaznamenalo drobný propad, na významnosti o něco nabyla úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia.

Interpretace

Co se týče nejdůležitějších kritérií, rodiče byli dosti konzistentní ve svých volbách, o čemž svědčí zachování kritérií v předních pozicích. Blízkost bydliště však nabyla větší důležitosti - faktor praktický převládl nad faktorem vzdělávacím.

Dobrou pověst školy můžeme považovat za úzce související s lidským faktorem, neboť bývá nejčastěji formována prostřednictvím lidí z jedincova okolí, na které při formování svých soudů často spoléhá (1.4, 1.3.2.1). V „povýšení“ lidských faktorů můžeme spatřovat snahu rodičů o zajištění co největší duševní pohody pro své děti, snížení strachu z neznáma, ulehčení např. dopravy do školy v případě přítomnosti starších sourozenců na škole, což můžeme považovat za faktor praktický, v případě učitelů, kteří na dané škole učí, se jedná kromě lidí, kteří s dítětem přijdou do styku, také o faktory vzdělávací (1.3.1, 1.3.2).

Zajímavé je, stejně jako v případě předchozí otázky, nízké hodnocení kritéria žáci, kteří danou školu navštěvují. Přestože ostatní lidské faktory při hodnocení důležitosti v této otázce stouply, toto kritérium zůstalo na stejném, až osmnáctém místě.

Patrně ze stejného důvodu tedy rodiče nemají obavy z ohrožení vzdělávacích výsledků jejich dětí, popř. jejich celkového vývoje kvůli přítomnosti méně nadaných žáků ve škole (1.3.2.2), protože se spoléhají na to, že v jejich lokalitě se žáci tohoto druhu nevyskytují.

Pokles kritéria materiální vybavení školy, se kterým částečně souvisí i velikost školy, může být odůvodněn právě vzestupem téměř všech faktorů lidských. Posílení vzdělávacích faktorů je reprezentováno také drobným vzestupem zájmu rodičů o úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia. Zajímavé by bylo v tomto případě zjišťovat, zda se o této skutečnosti rodiče opravdu informovali. Přesto je zde však patrné jisté uvědomování si významnosti volby školy již v tomto raném věku dítěte, protože právě tento krok může ovlivnit další vzdělávací dráhy dítěte a tím i celé jeho životní směřování (1.1.1, 1.3.2.1).

Výsledky otázek 3 – 9 jsou shrnuty v následující tabulce (Tabulka č. 31). Jsou zde zachyceny podíly odpovědí „Ano“ - „Ne“ v procentech a vyjádření součtu odpovědí v procentech. Sloupec „N“ zachycuje počet respondentů, kteří na otázku neodpověděli. Výsledky jsou pro ilustraci níže reprezentovány také pomocí grafů, které zachycují právě celkový výsledek v procentech.

Tabulka č. 31: Otázky č. 3 – 9, 3. a 4. fáze

otázka		Odpovědi v procentech			
		ZŠ A %	ZŠ B %	N	Celkem %
3	Ano	55	49		52
	Ne	45	50	1	47
4	Ano	61	52		57
	Ne	39	46	1	42
5	Ano	85	88		86
	Ne	15	10	1	13
6	Ano	2	0		1
	Ne	98	98	1	98
7	Ano	65	62		64
	Ne	35	37	1	36
8	Ano	91	77		85
	Ne	9	21	1	14
9 (ZŠ B)	Ano	x	23		x
	Ne	x	75	1	x

3. Je toto vaše spádová škola?

Graf č. 11: Otázka č. 3, 3. a 4. fáze

Na tuto otázku neodpověděl jeden respondent ze ZŠ B. O něco více než polovina respondentů uvedla, že se jedná o jejich spádovou školu. Na ZŠ A převládá stav, kdy pro většinu respondentů se o spádovou školu jednalo, na ZŠ B byly odpovědi ano a ne téměř vyrovnané, avšak o něco více bylo respondentů, pro které škola spádová nebyla.

Interpretace

Pomineme-li v této otázce problém zmíněný již v předchozích fázích, a sice

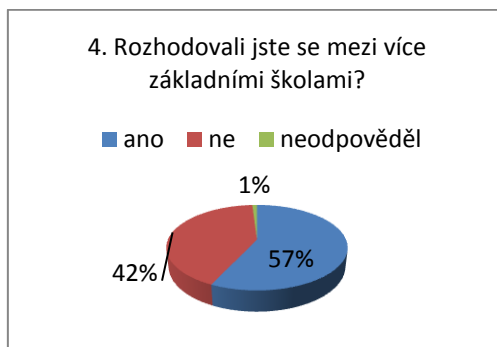
to, že rodiče často neví, která škola je jejich spádová, můžeme zde říci, že téměř polovina respondentů využila možnost volby školy dle svých představ, bez ohledu na spádovost, což je v souladu s myšlenkou umožnění volby školy (1.1.1, 1.1.2).

Důvodem pro nezvolení své spádové školy mohla být pro rodiče zaměření obou škol, která svou důležitostí převážila případnou blízkost bydliště (1.4, 1.1.2). Přestože více respondentů, pro které škola není spádovou, se vyskytují na ZŠ B, i na ZŠ A bylo jejich zastoupení vysoké (45 %).

Vzhledem k vysokému zastoupení položky „ne“ u ZŠ B, se můžeme domnívat, že ZŠ B byla častěji volena pro svou specializaci, či své charakteristiky nebo pověst než pouze pro svoji spádovost. Samozřejmě ale bereme v úvahu také to, že i rodiče dětí, pro které je tato škola spádová, tuto školu zároveň volit chtěli, což bude rozkryto v otázkách č. 4 a 5.

4. Rozhodovali jste se mezi více základními školami?

Graf č. 12: Otázka č. 4, 3. a 4. fáze

Na tuto otázku neodpověděl jeden respondent ze ZŠ B. Téměř 60 % respondentů se rozhodovalo mezi více základními školami. Na ZŠ A byl počet těch, kteří se rozhodovali mezi více školami, o něco větší než na ZŠ B.

Interpretace

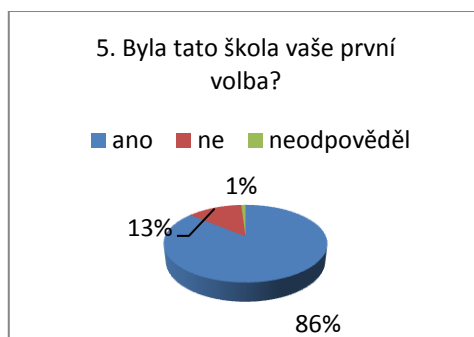
To, že přibližně 60 % rodičů se mezi více základními školami rozhodovalo, svědčí o tom, že se rodiče rozhodli využít možnost, kterou jim koncept volby školy nabízí (1.1.1, 1.1.2) a že volbě školy přikládají určitý význam a rozhodují se odpovědněji (1.3.2.1, 1.3.2.2).

Pro rodiče, kteří se mezi více základními školami nerozhodovali, tedy patrně

sehrála důležitou úlohu spádovost školy a blízkost bydliště (1.4, 1.1.1, 1.1.3), nebo byla škola pro rodiče od začátku jasnou volbou, ke které směřovali na základě jejích charakteristik a dobré pověsti (1.4).

5. Byla tato škola vaše první volba?

Graf č. 13: Otázka č. 5, 3. a 4. fáze

Pro drtivou většinu respondentů byla tato škola jejich první volbou. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl. Třináct procent rodičů tuto školu jako svou první volbu neoznačilo.

Interpretace

Odpovědi na tuto otázku jsou do jisté míry v rozporu s předchozími odpověďmi (otázka č. 4), kdy se podle svých slov poměrně velká část rodičů rozhodovala mezi více školami. Svědčí to tedy o tom, že u nich nějakým způsobem probíhal proces volby, na základě zjišťování informací o dané škole/daných školách a o tom, že vůbec možnost volby školy jako takovou využili (1.1.1, 1.1.2, 1.3.2.1, 1.3.2.2).

Otázkou je, co rodiče míní pod formulací „první volba“. Pokud by to byla asociace „jediná volba“, znamenalo by to, že se rodiče mezi dalšími školami nerozhodovali, což by skutečně neodpovídalo odpovědím uvedeným v předchozí otázce. Mohlo ale také jít o školu, která jim jako první přišla na mysl, což by nevyklučovalo následné zvažování dalších škol. Dalším, již méně pravděpodobným vysvětlením (s ohledem na formulaci otázky) je pochopení této otázky jako jejich první volba v životě – v případě prvního dítěte. Vhodnost formulace této otázky je zde tudíž na pováženu. Bylo by možná srozumitelnější položit stejnou otázku jako v případě výzkumu na mateřských školách (2. fáze) „Jste s touto volbou spokojeni?“ která

zjišťuje, zda příslušná volba nebyla výsledkem významnějších kompromisů.

Zbýlých 13 % rodičů, kteří uvedli, že se o jejich první volbu nejednalo, se tedy buď rozhodovalo mezi více základními školami, měli na prvním místě na mysli jinou školu, nebo se rozhodovali o základní škole pro své další (ne první) dítě.

6. Bylo vaše dítě na jiné škole odmítnuto?

Graf č. 14: Otázka č. 6, 3. a 4. fáze

Z celkového počtu respondentů pouze jeden z nich uvedl, že jeho dítě bylo na jiné škole odmítnuto.

Interpretace

Pro necelou polovinu dětí není podle výpovědí jejich rodičů jejich současná škola spádová (viz otázka č. 3), přesto měly všechny tyto děti štěstí a byly přijaty na školy ZŠ A a ZŠ B, kde byl výzkum prováděn. Otázkou (již vícekrát zmiňovanou v předchozích fázích výzkumu) je, do jaké míry je přesvědčení rodičů o spádovosti jejich školy pravdivé.

Pouze jedno dítě bylo na jiné škole odmítnuto. Z logiky věci potom vyplývá, že ostatní rodiče své dítě na jinou školu ani nepřihlašovali, neboť pokud by tam nebyli odmítnuti, nenavštěvovali by nyní ZŠ A, na které byl výzkum uskutečněn. V dotazníku by bylo dále vhodné položit ještě otázku zjišťující povahu důvodů, pro které bylo dítě na jiné škole odmítnuto. V tomto jednom případě se jednalo o respondenta, který uvedl, že pro něj tato škola nebyla první volbou, mezi více školami se rozhodoval a tato škola není pro jeho dítě spádová. V tomto případě tedy respondent patrně přihlásil své dítě původně na jinou také nespádovou školu, a nebo

uvedl nepřesnou/nepravdivou odpověď ohledně spádovosti školy, neboť ředitel spádové školy je povinen přednostně přijmout děti ze své spádové oblasti (Školský zákon, 2008, viz 1.2.2).

7. Mohlo se vaše dítě podílet na výběru základní školy?

Graf č. 15: Otázka č. 7., 3. a 4. fáze

Většina rodičů uvedla, že se jejich dítě mohlo podílet na výběru základní školy. Na obou školách bylo rozložení odpovědí „ano“ „ne“ velice podobné.

Interpretace

Samo znění otázky („mohlo se podílet“) naznačuje, že zásahy dítěte do volby školy mohly být různých forem a různého rozsahu. To, že se ve většině případů děti na výběru školy podílet mohly, svědčí o tom, že rodiče si uvědomují důležitost tohoto kroku pro dítě a snaží se je nějakým způsobem respektovat. Podíl dětí na rozhodování o jejich základní škole mohl spočívat např. v tom, že se do každodenního hovoru mohla promítat přání dětí chodit do školy se svými kamarády nebo staršími sourozenci (1.3.2.1).

Přesto však finální rozhodnutí patrně spočívalo na rodičích nebo jiných zákonných zástupcích dítěte, což odpovídá situaci a věku dětí, které ještě nemohou samy za sebe odpovědně rozhodovat. V tomto věku hrají hlavní úlohu při výběru školy právě rodiče, popř. jiní zákonní zástupci dítěte, neboť pro dítě je role školáka zatím ve stadiu očekávání a samotným dětem je prezentována právě prostřednictvím významných osob v jejich okolí. Právě na jejich názorech je potom představa dětí

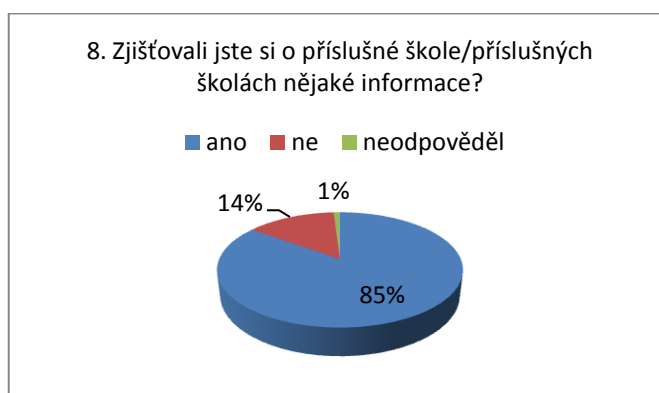
o škole závislá (1.3.1, 1.3.2.1).

Také u části respondentů, kteří uvedli, že se jejich děti na volbě školy nepodílely, tato výpověď nemusí ještě znamenat, že spolu o volbě školy vůbec nehovořili. Debata se mohla odehrávat právě na úrovni bezděčných hovorů o škole a kamarádech v obecné rovině.

Můžeme zde vidět také soulad v odpovědích získaných při rozhovorech v první fázi, kde o něco více než polovina rodičů uvedla, že se jejich děti mohly podílet na volbě školy. Podobný výsledek vzešel také z druhé fáze uskutečněné na mateřských školách, kde se na volbě školy mohlo podílet 59 % dětí.

8. Zjišťovali jste si o příslušné škole/příslušných školách nějaké informace?

Graf č. 16: Otázka č. 8, 3. a 4. fáze

Většina rodičů uvedla, že si o budoucí škole pro své dítě zjišťovala nějaké informace. Jeden respondent na tuto otázku neodpověděl.

Interpretace

Poměrně vysoké procento respondentů, kteří si nějaké informace o škole zjišťovali, opět potvrzuje odpovědný přístup k volbě školy a využití této možnosti jako takové (1.1.1, 1.3.2.1). Povaha a zdroje informací, které si rodiče o školách zjišťovali, jsou uvedeny v následujících dvou otázkách (otázky 8. a, 8. b).

8. a) **Pokud ano**, jaké informace jste zjišťovali?

Tabulka č. 32: Otázka 8a, 3. a 4. fáze

Otázka č. 8 a)	ZŠ A	ZŠ B	Celkem	%	Skupina faktorů
pedagogický sbor, jeho kvalita	16	12	28	24	L
školní vzdělávací program	17	6	23	19	V
výuka cizích jazyků	11	12	23	19	V
kvalita a formy výuky/úroveň vzdělávání	11	6	17	14	V
pověst školy/spokojenost ostatních rodičů a dětí	11	6	17	14	O/L
materiální vybavenost, pomůcky	10	2	12	10	P/M
úspěšnost při přijímání na SŠ/hodnocení škol	9	3	12	10	V
zájmové činnosti, kroužky	6	5	11	9	V
školní družina	7	0	7	6	V
žáci na škole, jejich počet a kvalita	4	3	7	6	L
obecné/různé informace/dostupné z webu školy	4	1	5	4	O
komunikace s učiteli/vedením školy	2	1	3	3	L
dostupnost školy	3		3	3	P/M
IT - počítače, internet	1	1	2	2	V

Tabulka č. 33: Otázka č. 8a, ostatní informace. 3. a 4. fáze

Ostatní informace	ZŠ A	ZŠ B	Celkem	%	Skupina faktorů
rozvrh	1		1	1	V/P/M
počet otvíraných tříd	1		1	1	P/M
okolí školy	1		1	1	P/M
počet ročníků	1		1	1	P/M
šikana	1		1	1	L
podpora rozvoje dítěte	1		1	1	V
velikost		1	1	1	P/M
náročnost		1	1	1	V
spolupráce s rodinou		1	1	1	L
aktivity školy		1	1	1	O
atmosféra školy		1	1	1	L/P/M
práce s nadanými dětmi, pomoc v socializační oblasti		1	1	1	V

Tabulka č. 34: Skupiny faktorů, otázka 8a, 3. a 4. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	98
L	58
P/M	21
O	19

Rodiče si nejčastěji zjišťovali informace týkající se pedagogického sboru, tedy učitelů na škole i osoby ředitele. Někteří rodiče se zajímali o učitele prvňáků, o třídní učitele, o to, jak se pedagogický sbor obměňuje, jaká je kvalifikace učitelů, kolik se jich na škole nachází, a jaké je jejich složení. Dále pro ně byly důležité informace o školním vzdělávacím programu a výuce cizích jazyků. Na stejné úrovni se potom umístily informace zahrnující formy výuky a kvalitu vzdělávání a pověst školy, kde se rodiče zajímali také o spokojenost ostatních rodičů a žáků na škole. Co se týče úspěšnosti žáků při přijímání na střední školy a hodnocení škol, zde se rodiče zajímali o výsledky srovnávacích testů Scio, KALIBRO, úspěchy školy v různých olympiádách, hodnocení České školní inspekce, v jednom případě byla uvedena konkrétně zpráva „Klima školy“. Tyto konkrétní příklady srovnávacích šetření byly uváděny na ZŠ A.

Ohledně žáků, kteří danou školu navštěvují, se rodiče zabývali jejich počtem ve třídách a na škole, jejich chováním a úrovní znalostí, typem žáků na škole a zda se bude jednat o kamarády dítěte. Odpovědi v tabulce „Ostatní informace“ se vyskytly jednotlivě.

V odpovědích respondentů převládly faktory vzdělávací, hojně se vyskytovaly také faktory lidské. Faktorů praktických/materiálních a ostatních bylo vyrovnané množství.

Interpretace

Umístění pedagogického sboru na nejvýznamnější pozici odpovídá potřebě rodičů zajistit svým dětem kvalitní vzdělání a bezpečné prostředí. Sháněním informací o učitelích prvních ročníků a budoucích třídních učitelích rodiče ukazují, že je pro ně průběh povinné školní docházky jejich dítěte důležitý a uvědomují si

významnost tohoto kroku zejména na jeho počátku, protože právě tento počátek může ovlivnit celé další vzdělávání a život dítěte (Turunen, 2012, 1.3.1, 1.3.2).

Tento lidský faktor, který ovšem úzce souvisí s průběhem vzdělávání, následovaly faktory vzdělávací – školní vzdělávací program a výuka cizích jazyků. Tato kritéria byla také vysoce hodnocena v otázkách č. 1 a 2, tedy při uvádění kritérií, která ovlivnila volbu rodičů a při hodnocení jejich důležitosti. V této souvislosti je zajímavé nižší hodnocení důležitosti charakteristik týkajících se učitelů (otázky 1 a 2) a zároveň nejvíce zjišťovaných informací o pedagogickém sboru (otázka 8 a). Umístění školního vzdělávacího programu a výuky cizích jazyků v otázce 8 a znovu potvrzuje, že rodiče využili možnost konceptu volby školy a že pro ně hrálo roli zaměření a pověst školy (1.4, 1.1.1, 1.1.2). Pro tuto skutečnost hovoří také to, že si někteří rodiče zjišťovali hodnocení a výsledky škol prostřednictvím různých výzkumů, tedy poměrně podrobně se informovali o kvalitě příslušné školy.

Několik vyjádření se týkalo také složení žáků na škole, jednalo se zde však o malé množství, což koresponduje s přiřazením malé důležitosti tomuto faktoru v otázce č. 2, přesto však je poměrně významné upozornění na tuto skutečnost v této otevřené otázce.

Drtivá většina odpovědí se stejně jako v případě otázek č. 1 a 2 týkala vzdělávacích faktorů. Přesto se v této otázce díky zájmu o pedagogický sbor dostaly do popředí také faktory lidské. Ty byly v případě otázek 1 a 2 až na třetím místě. Praktické a materiální faktory byly často zmiňovány v souvislosti s materiálním vybavením školy. K těmto kritériím bychom mohly přidat také školní družinu, neboť ta i přes své plnění vzdělávacích cílů pro rodiče reprezentuje většinou spíše praktické kritérium, umožňující vyzvednout své dítě ze školy až po pracovní době (1.3.2.2).

8. b) Z jakých zdrojů jste příslušné informace zjišťovali? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a – e):

Tabulka č. 35: Otázka č. 8b, 3. a 4. fáze

Otázka č. 8	Počet odpovědí			%
	ZŠ A	ZŠ B	celkem	
d) od jiných rodičů, známých	50	29	79	67
b) z webových stránek školy	52	15	67	57
c) z vlastní zkušenosti	12	33	45	38
a) přímo ze školy	28	10	38	32
e) z jiných zdrojů (doplňte)	7	4	11	9

Rodiče nejčastěji zjišťovali informace o příslušných školách od jiných rodičů či svých známých, velice často z webových stránek školy. Téměř ve stejné hojnosti čerpali z vlastní zkušenosti a přímo ze školy.

Co se týče jiných zdrojů, byly zaznamenány odpovědi uvedené v tabulce č. 36:

Tabulka č. 36: Otázka č. 8b jiné zdroje, 3. a 4. fáze

8 b, e)	ZŠ A	ZŠ B	Celkem	%	skupina faktorů
den otevřených dveří	3	0	3	3	O
odbor školství Praha 4	2	1	3	3	L
ostatní, rodiče	1	1	2	2	L
starší žáci školy	1	0	1	1	L
paní učitelky	1	0	1	1	L
mateřská škola	0	1	1	1	L
ředitel školy	1	0	1	1	L
znám je	0	1	1	1	L
semináře společnosti pro talent a nadání	0	1	1	1	L

Interpretace

Spoléhání se při zjišťování informací nejčastěji na lidi ze svého okolí, tedy další rodiče a známé, se objevilo již v otázkách 1 a 2 při vysokém hodnocení pověsti školy. Tento způsob „sběru dat“ je pro rodiče přirozený, protože právě jejich názory na školu jako takovou jsou ovlivněny sociální vrstvou, ve které se pohybují, tedy tímto jejich okolím (1.4, 1.3.2.1).

Dalším pro rodiče dostupným informačním kanálem je internet a tedy

webové stránky škol. V případě výzkumu na mateřských školách (2. fáze) se ve stejném zastoupení odpovědí na prvním místě umístili jako zdroj rovněž jiní rodiče a známí ale také čerpání z vlastní zkušenosti. A až po těchto zdrojích se rodiče spoléhali na webové stránky škol. Otázka dostupnosti internetu je zde také na místě.

Čerpání informací z vlastní zkušenosti signalizuje přítomnost starších sourozenců na škole, skutečnost že rodiče stejnou školu navštěvovali, nebo že je rodič zaměstnancem školy. Stejně zdroje mohly být využity i v případě odpovědi „přímo ze školy“, kde navíc mohly být zdroji informací např. dny otevřených dveří, rozhovory s učitelem a ředitelem, jak je dále naznačeno v jednotlivých odpovědích specifikujících „jiné zdroje“. Odpovědnou volbu rodičů ukazuje i to, že někteří, i když v minimu případů, se obraceli na odbor školství městské části, či společnost pro talent a nadání (1.3.2.1, 1.3.2.2). Pouze jeden z respondentů uvedl, že čerpal informace z mateřské školy. Tento zdroj patrně tedy nebyl hojně využíván, přestože většinou bývá nebo by měl být poskytovatelem těchto informací (1.2.4).

9ZŠ A./11ZŠ B. Z následujících možností (a – m) vyberte 3 pro vás nejdůležitější charakteristiky „dobré“ základní školy:

Tabulka č. 37: Otázka č. 9/11, 3. a 4. fáze

otázka 9/11 (ZŠ B)	Počet odpovědí			%	Skupina faktorů
	ZŠ A	ZŠ B	celkem		
a) dobří učitelé	51	37	88	75	L
g) nabídka zájmových činností	7	35	42	36	V
f) výuka cizích jazyků	16	23	39	33	V
i) kvalita vzdělání (dobré výsledky žáků, úspěšnost...)	27	10	37	31	V
ch) dobrý školní vzdělávací program	28	7	35	30	V
j) dobrá spolupráce a komunikace s rodiči	26	1	27	23	L
e) dobrá školní družina	4	22	26	22	V
b) dobrý ředitel	21	4	25	21	L
h) dobří/přátelští žáci	9	15	24	20	L
l) dobré umístění školy	5	16	21	18	P/M
k) celkové pozitivní klima školy	15	4	19	16	L/P/M
c) dobré materiální vybavení (budova, třídy, pomůcky)	14	5	19	16	P/M
d) dobrá školní jídelna	1	7	8	7	P/M
m) jiné (doplňte)	0	0	0	0	O

Tabulka č. 38: Skupiny faktorů, otázka č. 9/11, 3. a 4. fáze

Skupiny faktorů	Počet odpovědí
L	183
V	179
P/M	67
O	0

Pořadí faktorů na jednotlivých školách A a B jsou zaznamenána v Přílohách 11 a 12. Nejvíce volenou charakteristikou dobré školy se stali dobří učitelé, lidský faktor se zde tedy objevil na prvním místě. Ten je dále následován faktory vzdělávacími. Faktory praktické a materiální se umísťují až na nejnižších pozicích. Žádné další „jiné“ charakteristiky dobré školy rodiče nedoplnili.

Interpretace

Umístění lidského faktoru v podobě dobrých učitelů koresponduje s odpovědí na otázku č. 8 a o zjišťování informací. Méně již je v souladu s odpověďmi na otázky č. 1 a 2, kde se kritérium učitelů nepohybovalo na tolik vysokých pozicích. Rodiče však zde mohli při svých odpovědích pocítovat rozdíl v rovině položení otázek. Zatímco první dvě otázky se týkaly reality, a navíc směřovaly do minulosti, protože výběr již byl uskutečněn, otázka č. 9/11 směřuje do roviny hypotetické, ptá se na ideál. V případě mateřských škol se na první pozici rovněž umístili dobří učitelé. Hned za nimi to bylo dobré materiální vybavení, což výrazně kontrastuje s výsledky v případě základních škol, kde se materiální vybavení umístilo spíše ke konci. Na základních školách celkově převládly v této otázce faktory lidské a vzdělávací. Tato zjištění do jisté míry korespondují se zjištěním výzkumu pod projektem LC 06046 (Walterová, 2010), zjišťujícím názory veřejnosti na naše školství. Jednou z otázek tohoto výzkumu byla právě představa ideální školy. Pro respondenty tohoto výzkumu bylo nejdůležitější, aby škola v žácích vzbudila zájem se učit, aby se dítě do školy těšilo a aby si ze školy dítě odneslo hodně poznatků (Příloha 13, viz Walterová 2010, s. 84). Zde můžeme vidět drobou souvislost ve vysokém umístění vzdělávacích faktorů v našem výzkumu. Velmi podobné zastoupení zde získala v obou výzkumech existence zájmových

kroužků na škole (kolem 30 %). Rozdíl naopak můžeme spatřovat v důležitosti komunikace a spolupráce s rodiči, které je výše hodnocena v našem výzkumu. Naopak materiálnímu vybavení školy je věnována menší důležitost v našem výzkumu.

Zajímavé je vysoké umístění zájmových činností, protože těm se v žádné z minulých otázek nedostalo tak vysokého umístění jako v tomto případě. Procentuální rozdíl od první pozice je sice poměrně velký, přesto však mu dalo přednost před ostatními velké zastoupení rodičů.

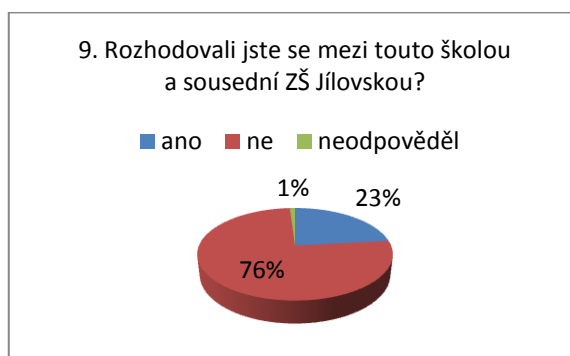
Výuka cizích jazyků v popředí je naopak potvrzením zájmu rodičů o zaměření škol, demonstrované již v předchozích otázkách (1, 2, 8 a). Navíc v této otázce by tyto odpovědi měly vyjadřovat obecně žádoucí stav na všech školách, resp. každé „dobré“ škole. Výuka cizích jazyků by podle rodičů tedy k těmto „standardům“ měla patřit. Tento názor se shoduje s trendy dnešní doby, kdy výuka cizích jazyků navíc ještě v raném období dětství a také výuka IT jsou velice vyhledávanými charakteristikami dobré a moderní školy (1.4).

Poměrně vysoké umístění kvality vzdělání a dobrého školního vzdělávacího programu spolu s již výše zmíněnými faktory svědčí o tom, že rodiče si uvědomují poskytované vzdělávání a jeho kvalitu jako hlavní funkci školy. Z dalšího hodnocení jejich výpovědí potom můžeme vyvodit, že příliš nekladou důraz na socializační funkci školy, s ohledem na nižší umístění dobrých/přátelských žáků a celkového pozitivního klimatu školy (1.3.2.1). V rámci lidských faktorů rodiče upřednostnili dobré učitele, kteří jistě prostředkem spíše formální socializace jsou, ale dále potom rodiče upřednostnili ve styku se školou sebe – vyšší umístění dobré spolupráce a komunikace s rodiči než přátelské žáky.

Celkové pozitivní klima školy je zde umístěno na stejné pozici jako dobré materiální vybavení. V obou případech byla obě tato kritéria volena výrazně častěji na ZŠ A, stejně jako dobrá spolupráce a komunikace s rodiči. Důležitost školní jídelny převládla na ZŠ B.

9 ZŠ B. Rozhodovali jste se mezi touto školou a sousední základní školou?

Graf č. 17: Otázka č. 9, 3. a 4. fáze

V této otázce, položené pouze na ZŠ B, většina rodičů odpověděla, že se mezi ZŠ B a sousední ZŠ A nerozhodovala. Mezi těmito dvěma školami se však rozhodovalo 23 % respondentů.

Interpretace

Podobné umístění, vzhled budovy a do jisté míry i podobná specializace vedla některé rodiče rozhodování se mezi těmito dvěma školami. Tato skutečnost byla zaznamenána již v rozhovorech na ZŠ A v 1. fázi. Přínosné by také bylo, položit tuto otázku v dotazníkovém šetření na ZŠ A. Z rozhovorů však vyplynulo, že pokud ve volbě zvítězila ZŠ A, bylo to kvůli poloze školy a osobnosti ředitele školy.

Jaké důvody vedly rodiče k volbě ZŠ B je uvedeno v otázce 10 ZŠ B.

10 ZŠ B. Pokud ano, proč jste se nakonec rozhodli pro tuto školu?

Tabulka č. 39: Otázka č. 10, 3. a 4. fáze

10 ZŠ B	počet	Skupina faktorů
výuka cizích jazyků	7	V
starší sourozenec navštěvuje	3	L
blízkost bydliště	3	P/M
vzdělávací program	2	V
spokojenost žáků	2	L
výběr spolu s dcerou (i přes sourozence jinde)	1	L
náročnost výuky	1	V
lepší komunikace se školou	1	L
vyšší úroveň pedagogů	1	V/L
vlastní zkušenost - navštěvovala	1	L

Tabulka č. 40: Skupiny faktorů, otázka č. 10, 3. a 4. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
V	11
L	9
P/M	3
O	0

Pokud rodiče uváděli důvody pro svoji volbu ZŠ B, nejčastěji se pro ni rozhodli kvůli výuce cizích jazyků. Dále pro ně hrála roli přítomnost starších sourozenců na škole a blízkost bydliště. Na prvních třech pozicích se tedy objevily faktory vzdělávací, lidské i praktické – materiální. Mezi další faktory, které byly zmíněny alespoň dvakrát, patřil školní vzdělávací program a spokojenost žáků na škole. Při rozhodování mezi oběma školami bylo v největší míře poukazováno na faktory vzdělávací.

Interpretace

Odůvodnění volby školy právě výukou cizích jazyků je v případě těchto dvou škol zajímavé, neboť obě dvě se na výuku cizích jazyků specializují. Rodiče měli tedy patrně ještě další informace, které jim pomohly se rozhodnout.

Starší sourozenci na škole jsou pro rodiče pádným argumentem, ať již z hlediska faktoru lidského, tak faktoru praktického. V jednom z těchto případů bylo uvedeno, že pro dítě vybrali ZŠ B kvůli „špatnému přístupu třídní učitelky“

k prvnímu dítěti - staršímu sourozenci. Objevil se zde však také případ, kdy rodiče podle starších sourozenců škol nevybírali, a dokonce při výběru značně přihlíděli k preferencím samotného dítěte. Vybrali tak školu spolu s dcerou, a to jinou než kterou navštěvuje její starší sourozenec.

Praktickému kritériu blízkost bydliště, které bylo hojně zmiňováno již v předchozích otázkách, byl dán rodiči prostor i v této otázce. Jedná se zde pak patrně o rodiče, kteří bydlí ve stejné lokalitě, kde se nachází ZŠ A i ZŠ B, ale ZŠ B je k jejich bydlišti přeci jen o něco blíže.

Dalšími dvěma kritérii – školní vzdělávací program a spokojenost žáků na škole, rodiče vlastně sledovali zaměření školy a pověst školy (1.4). Pokud byla jejich finální volba výsledkem porovnání školních vzdělávacích programů ZŠ A i ZŠ B, svědčilo by to o vskutku pečlivém procesu volby školy (1.3.2.1).

O svědomité volbě svědčí také zjišťování si úrovně pedagogů a náročnosti výuky, které ovšem může pramenit také od starších sourozenců navštěvujících příslušnou školu. Z této odpovědi také lze poměrně těžko vyčíst, zda rodiče vyhledávali spíše náročnou nebo naopak nenáročnou výuku. Lepší komunikace se školou dokazuje již nějakou prožitou zkušenost se školou, která mohla opět pramenit z přítomnosti starších sourozenců na škole nebo navštěvování školy v minulosti samotným rodičem. Může se zde však jednat o zaměstnance školy nebo komunikaci vzniklou při hledání informací o škole.

2.5.4 Výsledky 5. fáze – rozhovory na ZŠ A

K odpovědím v 5. fázi výzkumu se podařilo získat pouze jednu respondentku z 1. fáze výzkumu k rozhovoru a druhou respondentku k odpovědím alespoň prostřednictvím dotazníku. Ačkoli byli po udělení souhlasu s pokračováním výzkumu a zanechání kontaktu v dohodnutý čas emailem osloveni, jen minimum z nich bylo ochotno se sejít k rozhovoru. Někteří rodiče vyslovili přání odpovědět na otázky raději prostřednictvím emailové komunikace. Na základě těchto přání byl vytvořen dotazník obsahující otázky připravené do rozhovoru s rodiči a byl rozeslán emailem (Příloha 6). Na tento dotazník odpověděla jedna respondentka, přestože ostatním rodičům byl email

s prosbou zasilán opakovaně. Poslední fáze výzkumu, zjišťující spokojenost rodičů na základní škole, tedy sestává pouze z jednoho rozhovoru a jednoho dotazníku.

Dotazník

Vzhledem k počtu získaných dotazníků a stručnosti odpovědí zde uvádíme plné znění. Otázky jsou znázorněny tučně, odpovědi jsou uvedeny hned za otázkami. Za jednotlivými odpověďmi jsou v závorkách uvedeny zkratky pro skupiny faktorů.

- **Naplnila škola vaše očekávání? (která ano a která ne) ???**
- **S čím jste na škole spokojeni? Výborná komunikace s tř. učitelkou. (L)**
- **Co na škole oceňujete? Vzdálenost od bydliště, vybavenost školy učebními pomůckami, organizace kroužků ve škole, práce školní družiny (P/M/V)**
- **S čím naopak spokojeni nejste? Bufet ve škole – zrušit (P/M)**
- **Co Vás zklamalo? Kvalita jídla ve školní jídelně. (P/M)**
- **Co byste případně na této škole měnili? Stravování (bufet i školní jídelna) (P/M)**
- **Jak je ve škole spokojeno vaše dítě? Co nejvíce oceňuje? Co je spíše obtížné, problematické?**
Dítě je spokojeno s pobytem ve třídě i ve školní družině, oceňuje hodné paní učitelky.
Problematická je domácí příprava, nechce se doma připravovat. (L/V)
- **Postupovali byste při výběru školy pro další dítě stejně nebo jinak? Čeho byste si příště více všímali? Nepostupovali bychom jinak. (O)**

Tabulka č. 41: Skupiny faktorů, 5. fáze

Skupina faktorů	Počet odpovědí
P/M	4
L	2
V	2
O	1

Interpretace

První otázka asi nebyla pochopena. Respondentka patrně byla zmatena doplněním v závorce, které může být vyloženo jako „která škola ano a která ne“. Toto položení otázky je do jisté míry matoucí, vztahuje se však k naplněným nebo nenaplněným očekáváním respondentů. Co se týče spokojenosti na škole, matka dítěte si chválila komunikaci s třídní učitelkou, tedy velmi důležitý lidský faktor. Tato skutečnost také odpovídá odpovědím zjištěným v předchozích fázích výzkumu (otázky 2, 8 a, 9/11 z dotazníku pro základní školy), kdy rodiče pedagogickému sboru přikládali poměrně velkou důležitost.

Jako pozitivní fakt je zde prezentována také blízkost bydliště, což se opět shoduje s výsledky v předchozích fázích (otázka č. 1 a 2 z dotazníku pro ZŠ) a tento důvod uváděla respondentka také v 1. fázi výzkumu při rozhovorech u zápisu na ZŠ A. Blízkost bydliště je tedy stále vnímána jako důležitý faktor (1.4, 1.1.1, 1.1.3, 1.3.2.2). Kromě tohoto praktického kritéria, byly vyzdvihovány i faktory materiální a vzdělávací. Jednalo se o vybavenost školy učebními pomůckami, organizace kroužků ve škole, práce školní družiny. Materiální vybavení školy bylo také v předchozím šetření na základních školách umístěno na páté pozici při rozhodování o tom, co vše ovlivnilo rodičovskou volbu školy (otázka č. 1). Nabídka zájmových kroužků byla zase vysoce hodnocena v představách rodičů o „dobré škole“ (otázka č. 9/11).

Naopak zklamáním bylo pro respondentku stravování ve škole a to jak ve školní jídelně tak ve školním občerstvení/bufetu. Tyto faktory (školní jídelna) byly při procesu volby hodnoceny vždy velice nízko (otázka č. 1 a 2 na dvacáté pozici, otázka 9/11 poslední místo), avšak při styku s realitou nabývají na důležitosti. Matka dítěte dokonce projevila přání bufet ve škole zrušit. Zde se ukazuje jako velká nevýhoda forma dotazování pomocí dotazníku zasláném v emailu, protože by bylo velice přínosné, získat více podrobností o tomto problému, jako by to bylo možné v případě rozhovoru. V případě ZŠ A však svou nespokojenost se školní jídelnou na ZŠ A projevila i jiná matka v 1. fázi výzkumu, tedy při rozhovorech u zápisu. Tuto zkušenost měla os svých starších dětí již přítomných na škole. Matka sama uvedla, že právě tento fakt ji přiměl uvažovat o zvolení ZŠ B, přesto však dítě nakonec zapsala na ZŠ A. Přestože tato praktická kritéria se nestala tolik výrazným činitelem volby, je jedním z prvků, o kterých rodiče při volbě uvažují (1.3.2.2).

Ohledně spokojenosti dítěte na škole se neobjevily žádné problémy. S třídní učitelkou je dítě spokojeno stejně jako matka, shodly se i na dobrém ohodnocení školní družiny. Musíme zde však brát v úvahu, že se jedná o výpovědi, které uvedla matka, ne přímo samo dítě. Zkoumat spokojenost dětí ve škole od samotných dětí by však byl dalším zajímavým námětem k výzkumu. Za problematickou matka považuje domácí přípravu dítěte na vyučování, což není jev, který by směřoval přímo k charakteristikám dané školy, přesto je to zajímavý postřeh upozorňující na obecné problémy dětí na počátku povinné školní docházky.

Matka by při příští volbě školy nic neměnila, jinak by nepostupovala, což i přes uvedené nespokojenosti hovoří spíše pro spokojenost s touto základní školou. Matka je navíc zaměstnaná jako učitelka na této škole. Do školy nastoupila půl roku před zápisem jejího dítěte do školy a již při rozhovorech u zápisu hodnotila školu jako nadprůměrnou. Školu volila také kvůli blízkosti bydliště, přitom však uvedla, že se o jejich spádovou školu nejedná a že ani neví, kam patří (problém zmiňovaný již při rozhovorech u zápisu v první fázi a v otázce č. 3). Žádné obavy, které by předjímaly nespokojenost se stravováním ve škole, se před vstupem do školy neprojeví, očekávání byla spíše pozitivní, a dle výpovědi matky se kromě případu právě školní jídelny a bufetu naplnila.

Rozhovor

Rozhovor byl bohužel nakonec uskutečněn pouze s jednou matkou. Proběhl po dohodě emailem před ZŠ A a trval třicet minut. Probíhal na základě připravených otázek (Příloha 5) Jeho průběh byl se souhlasem respondentky nahráván na diktafon. Respondentka hovořila velmi vstřícně a ochotně, z jejího přístupu byl patrný zájem o tuto problematiku, nabídla také spolupráci na případném dalším výzkumu.

Byl však nečekaně rozsáhlý a nabídl spoustu informací k zamyšlení. Matka zde poměrně do hloubky reflektovala první okamžiky a další průběh vzdělávání její dcery na ZŠ A, zhodnotila však i svoji a manžellovu roli v tomto procesu a poukázala na přínosy i nedostatky výuky na škole. Na počátku uváděla spíše spokojenost s danou školou, negativní věci sdělovala spíše opatrně, avšak postupně se rozhovořovala o negativech školy svobodněji. Ačkoli její „kritika“ školy byla vždy uvozena slovy „až na jednu věc“, těchto „věcí“ (důvodů k nespokojenosti) se nakonec vyskytlo mnohem

více. Respondentka měla potřebu fakt, že je s něčím nespokojena, omlouvat a dokonce připustila část podílu „viny“ sama sobě (např. „a to se netýká jako školy..nebo jednotlivých pedagogů nebo prostě eh nic osobního v tom není, ale eh..co mi prostě trošku jako..ne mrzí...to vůbec ne..ale prostě já jsem to nějak vzala naprosto na lehkou váhu nebo nedávala tomu takový..zřetel..“).

Při odpovědích na otázky respondentka často odbíhala i k dalším tématům týkajícím se vzdělávacího procesu obecně, a tím vlastně dala najevo svůj názor také na náš současný školní vzdělávací systém, zejména pak existenci rámcových vzdělávacích programů. Rozhovor byl i přes existenci připravených otázek veden poměrně volně, odpovědi byly velmi rozsáhlé a často se opakovaly.

Stručné shrnutí rozhovoru a interpretace

Matka na začátku uvedla, že z nástupu do první třídy měla velký strach, kvůli informacím od ostatních rodičů, jejichž děti již první třídu navštěvovali. Projevuje se zde tedy vliv pověsti školy a získávání informací ze svého nejbližšího okolí, které názory rodičů velkou měrou ovlivňuje (1.4, 1.3.2.1).

Respondentka vyjádřila svou nespokojenost nejprve ohledně výuky matematiky, která se odehrává na základě metod a učebnic nakladatelství Fraus. V této souvislosti uvedla, že tento způsob výuky považuje za náročný a vyjádřila obavy zejména s nástupem dítěte do vyšších ročníků. To že mají děti ve vyšších ročnících s výukou matematiky problémy, respondentka opět zaznamenala od rodičů starších dětí na škole, tedy působily zde kanály pověsti školy (1.4, 1.3.2.1). Zároveň však vždy podotýkala, že záleží na každém dítěti, ale kdo „není na matematiku“ (a do této kategorie se matka sama řadí), může mít dle její výpovědi s touto koncepcí v budoucnu problémy. U nich v rodině se tak na matematické přípravě dítěte podílí otec, kterému matematika problémy nedělá.

V této souvislosti se respondentka zamýšlela nad výukou matematiky na jiných školách, neboť by dala přednost spíše klasickému pojetí, a přitom poukázala na existenci různých školních vzdělávacích programů, s čímž vyjádřila svoji nespokojenost („vlastně..v naší době není jednotná výuka ..ale prostě školy mají různé výuky, což se mi teda vůbec nelíbí...A zrovna tato škola jako je založená..tedy ta matematika tedy na té logické...matematice – to je ten Fraus“ (...)) „ta vedlejší škola ta je založena na

takové té normální matematice, když to řeknu v uvozovkách normální“). Právě zde se asi do výuky promítá zaměření ZŠ A na matematiku a přírodní vědy, kterému respondentka dle svých slov nevěnovala dostatečnou pozornost. Dostávají se zde do kontrastu ZŠ A a ZŠ B.

I přes nesouhlas s touto koncepcí výuky si respondentka pochvalovala přístup paní učitelky, tedy význam lidského faktoru („teda dcera jako zatím se k tomu staví, protože mají velice šikovnou paní učitelku ..a eh.. takže ona jim dodává prostě tu odvalu a tu sebedůvěru, tak se k tomu staví velice odvázně..“). Do budoucích obav z výuky matematiky se zde tedy promítá zejména strach samotné matky, která měla dle svých slov s výukou matematiky v minulosti problémy. Na druhou stranu dokázala na tomto způsobu výuky najít také pozitiva. V průběhu rozhovoru se její náhled drobně měnil a v samém závěru matka uvedla, že je nakonec ráda, že dcera začíná s tímto typem matematiky, protože při případném přestupu na jinou školu, by neměla mít s ostatními pojetími matematiky problémy.

V ostatních předmětech respondentka podobné problémy nevidí. Ke škole nemá vůbec žádné výhrady, jsou spokojeni se svou paní učitelkou, komunikace s ní probíhá bezproblémově i prostřednictvím emailu („Je to mladá paní učitelka ale prostě jako velice rozumnej člověk.“).

Po vznesení dotazu na školní družinu však vyvstal další důvod pro nespokojenost s touto školou, který se týkal malého výběru zájmových kroužků pro nejmladší děti. Dcera navštěvuje počítačový kroužek, se kterým je sice rodina spokojena, ráda by ale zvolila i další kroužky, které na škole nenašly, proto zvolili kroužky z jiných zdrojů, což se pojí s problémem dojíždění. Tato zkušenost poněkud kontrastuje s výpovědí první respondentky, která se zájmovými kroužky naopak vyslovila velkou spokojenost. Záleží zde však na preferencích dětí a rodičů. Druhá respondentka uvedla, že nabízené kroužky jsou spíše pro chlapce (fotbal, sportovní hry) a dítě první respondentky je chlapec, proto jsou možná s nabídkou spokojeni (jaké kroužky chlapec navštěvuje, však matka neuvedla).

Při zjišťování spokojenosti dcery s paní učitelkou a dětským kolektivem se projevilo další drobné zklamání. Matka zde poznamenala, že se nejedná o věc, za kterou by nesla vinu škola, nebo její vedení, ale spíše o náhodu. Jde o složení třídního kolektivu a o to, že kamarádky dítěte z mateřské školy navštěvují ZŠ B. Respondentka

zde projevila lítost nad tím, že dceři se po těchto kamarádkách stýská a v současné třídě zatím mnoho kamarádů nemá. V souvislosti s tímto faktem matka dokonce vyslovila stanovisko, že zvolení ZŠ A byl z její strany chyba. Školu volila na základě dobrých referencí od dalších rodičů, které prý se potvrdily, na základě blízkosti školy ke svému pracovišti (z důvodu „praktična“ jak sama matka uvedla). Ve svých úvahách se pak posunula k významu pevných lidských vztahů, které vyzdvihla nad hodnotu vzdělání a s ohledem na stávající situaci uvedla, že nyní by volila ZŠ B. Do popředí se zde opět dostává důležitost lidského faktoru, tentokrát reprezentována kamarády dítěte (1.3.1). Toto kritérium bylo voleno v první desítce v otázkách 1 a 2 v předchozích fázích výzkumu.

Další výhrada se týkala hodnocení školních výkonů prvňáků. Respondentka zde vyjádřila nespokojenost s tím, že žáci dostávají již v tomto nízkém věku horší známky – tedy všechny známky na škále 1 – 5. Uznala sice možnost motivace špatné známky pro zvýšení výkonu dítěte či zvýšení zájmu rodičů o prospěch dítěte, přesto by však děti na počátku povinné školní docházky motivovala raději dobrými známkami.

Na závěr respondentka vypíchlá pozitivní věci, se kterými jsou na škole spokojeni. Patřila sem osobnost ředitele školy, vybavení školy a její zázemí, třídní učitelka

Odpověď na závěrečnou otázku zda by příště při výběru školy postupovala jinak, uvedla respondentka sama již v průběhu rozhovoru, kdy zmínila, že příště by si zjišťovala více informací o formách výuky („protože toto jako byla moje nevědomost, že jsem prostě skutečně tak nějak se k tomu stavěla tak jako trošku, když řeknu lehkovážně“).

Porovnání obou výpovědí

V hodnocení spokojenosti a nespokojenosti dvou různých respondentek registrujeme výrazné rozdíly. První z nich (odpovědi v dotazníku) se zaměřila spíše na faktory praktické a materiální – ty se zejména týkaly její nespokojenosti. Naopak druhá respondentka se těmito faktory vůbec nezabývala. Spokojenost první respondentky se pojila s faktory lidskými a vzdělávacími, zatímco spíše faktory vzdělávací byly zdrojem nespokojenost druhé respondentky (odpovědi v rozhovoru). Ta naopak ve své výpovědi nezohledňovala žádné důvody praktické či materiální. S lidským faktorem se objevila

spokojenost v obou případech. Druhá respondentka dokonce výslovně zdůraznila, že „je to v lidech hlavně“, čímž podtrhla význam lidského faktoru ve vzdělávání.

V souvislosti s údaji o spokojenosti na základní škole zde pro zajímavost uvádíme zjištění výzkumu při projektu LC 06046 Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání, který zjišťoval spokojenost veřejnosti se stavem jednotlivých vzdělávacích stupňů (Walterová, 2010). Největší spokojenost panuje právě se stavem prvního stupně základních škol (a také škol mateřských). V případě našich dvou respondentek nemůžeme učinit s tímto výsledkem žádné hlubší srovnání (posuzovaná spokojenost se zde navíc týká pouze jedné konkrétní školy), naznačujeme zde však možnosti dalšího zkoumání této problematiky.

2.6 Diskuse

Shrnutí výsledků vzhledem k vytčenému cíli a položeným problémovým otázkám

Na tomto místě bychom rádi shrnuli výsledky jednotlivých fází ve vazbě na vytčené cíle a položené problémové otázky. Naším cílem bylo zjistit, které faktory se nejvíce podílejí na volbě základní školy. Proto zde ve shrnutí uvádíme vždy první pětici v pořadí faktorů, jak byly rodiči voleny.

1. Podle jakých kritérií vybírají rodiče základní školu pro své děti?

Odpovědi na tuto otázku byly zjišťovány prostřednictvím otázky č. 1 v první fázi výzkumu (rozhovory na ZŠ A), otázky č. 1 ve druhé fázi (dotazníkové šetření v MŠ) a otázky č. 1 ve třetí a čtvrté fázi (dotazníkové šetření na ZŠ A a ZŠ B). Ve všech těchto fázích výzkumu, se mezi prvními pěti kritérii objevily faktory: **blízkost bydliště, dobrá pověst školy, školní vzdělávací program (zaměření školy)**. Alespoň ve dvou fázích se pak objevily: **výuka cizích jazyků a přítomnost starších sourozenců na škole**. Vždy v jedné fázi to potom byly: **učitelé, kteří na dané škole učí, kamarádi dítěte, materiální vybavení školy, geografická poloha školy**.

Součástí mapování faktorů, které ovlivnily volbu školy, bylo také zjišťování toho, které z nich byly pro rodiče při rozhodování nejdůležitější. Dělo se tak

prostřednictvím otázky č. 2 ve druhé, třetí a čtvrté fázi výzkumu. Ve všech třech těchto fázích figurovaly mezi prvními pěti kritérii opět **blízkost bydliště, dobrá pověst školy, školní vzdělávací program (zaměření školy)**. Alespoň ve dvou fázích se objevila tato kritéria: **učitelé, kteří na dané škole učí, výuka cizích jazyků a přítomnost starších sourozenců na škole**.

Při hodnocení důležitosti zvolených faktorů, které ovlivnily volbu školy, byla tedy některá rozhodnutí rodičů přehodnocena.

Co se týče převahy skupin faktorů v případě otázky č. 1, tedy kritérií, která ovlivnila volbu školy, se ve všech fázích pohybovaly nejvýše faktory praktické/materiální (první a druhá pozice). Lidský faktor zaznamenal umístění na první, druhé i třetí pozici, faktor vzdělávací zaujal první a třetí pozice. Přestože každá skupina faktorů se alespoň v jedné fázi umístila na prvním místě, na nejvyšších pozicích se držely faktory praktické/materiální.

Při vybírání důležitosti jednotlivých kritérií se na přední pozice přesunula skupina faktorů vzdělávacích (zaujaly vždy první místa), na druhých pozicích se objevily opět faktory praktické/materiální, na třetích a čtvrtých faktory lidské a ostatní.

Vysoké hodnocení faktoru blízkost bydliště (i když ne vždy se umístilo na první pozici) svědčí o tom, že ač se již v dnešní době v souvislosti se spádovostí škol nejedná o jediné možné a nařízené kritérium, zůstává blízkost bydliště stále klíčovým faktorem volby. Tento výsledek tedy potvrzuje jevy, o kterých se hovoří v kapitolách 1.4, 1.1.1, 1.1.3, 1.3.2.2.

Vnímání pověsti školy jako jeden z nejvýznamnějších činitelů volby je přirozeným jevem, neboť rodiče jsou při svých úvahách silně ovlivňováni sociální skupinou, ve které se pohybují (viz 1.4, 1.3.2.1).

Častá volba faktoru školní vzdělávací program signalizuje zájem rodičů o profilaci školy a tedy to, že v procesu volby postupovali odpovědně a pečlivě (1.3.2). Pro školu to znamená, že její specializace je skutečným nástrojem pro získávání žáků. Obě tato zjištění potvrzují pozitivní efekty možnosti volby školy a částečné naplnění cílů tohoto konceptu (1.1.1, 1.1.2).

2. Jaké jsou představy, přání, očekávání, názory a nároky rodičů na základní školu před vstupem dětí do první třídy ZŠ/na konci docházky do

mateřské školy?

Odpověď na tuto otázku se snažily hledat otázky č. 8 v první fázi (rozhovory na ZŠ A), otázka č. 9 ve druhé a třetí fázi (dotazníkové šetření na MŠ a ZŠ A) a otázka č. 11 ve čtvrté fázi (dotazníkové šetření na ZŠ B). V případě dotazníkového šetření měli rodiče zvolit charakteristiky „dobré školy“, v případě rozhovorů měli rodiče uvést také to, co by jim na škole vadilo.

Mezi prvními pěti faktory se ve všech fázích objevilo kritérium **dobří učitelé**, a to ve všech fázích na prvním místě. Lidský faktor zde tedy sehrál nejdůležitější úlohu, ač v tomto případě jde úzce ruku v ruce s faktorem vzdělávacím. Dobrý učitel zde tedy v očekávání rodičů naplňuje potřebu vlídného přátelského prostředí pro jejich dítě a zároveň prostředek kvalitního vzdělání, což je jedním z hlavních cílů rodičovské volby školy (1.3.2.1, 1.3.2.2). Vždy alespoň ve dvou fázích se vyskytla následující kritéria: **dobří/přátelští žáci, dobrá školní jídelna, výuka cizích jazyků, kvalita vzdělání a dobrý ředitel**.

V první pěti, ale ne ve více fázích zároveň se potom vyskytly faktory: **dobrý školní vzdělávací program, dobrá spolupráce a komunikace s rodiči, dobré materiální vybavení, dobrá školní družina, dobré umístění školy, nabídka zájmových činností**.

V první fázi výzkumu při rozhovorech na ZŠ A pouze dva rodiče uvedli, co by jim na škole vadilo, tedy charakteristiky „špatné školy“. Jednalo se zde o přeplněné třídy a dále o šikanu, nekvalitní výuku, nepřátelské prostředí.

Co se týče skupin faktorů, které v rozhodování rodičů převládaly, ve všech fázích se na prvních pozicích umístily faktory lidské, na druhých a třetích pozicích se potom umístily faktory vzdělávací a praktické/materiální, přitom faktory vzdělávací byly na druhých pozicích častěji než faktory praktické/materiální.

3. Jak se tyto názory změnily po vstupu dětí do první třídy?

Tyto skutečnosti měly zjišťovat rozhovory na ZŠ A v páté fázi výzkumu. Bohužel se však podařilo získat odpovědi pouze od dvou respondentek. Přestože bylo osloveno všech 10 respondentů, kteří souhlasili s pokračováním výzkumu a zanechali na sebe kontakt, pouze tyto dvě matky se nakonec ozvaly a poskytly své odpovědi. Jedna pomocí dotazníku zasláného emailem, druhá souhlasila s uskutečněním

rozhovoru.

Z jejich celkových výpovědí zaznívala spokojenost. Dobrá pověst školy, která velmi ovlivnila jejich volbu, se dle jejich výpovědí naplnila. Obě byly velice spokojeny s třídní učitelkou. V dalším hodnocení školy se již jejich názory a zkušenosti rozcházel. Z jedné strany zaznívala spokojenost se školní družinou a zájmovými činnostmi, z druhé strany naopak nespokojenost s nabídkou zájmových činností pro prvňáky. Další kritika se týkala školní jídelny a bufetu, ve druhém případě byla vyjádřena nespokojenost s výukou matematiky. Jedna z respondentek také uvedla, že by zcela přehodnotila svoji uskutečňovanou volbu a napříště by upřednostnila fakt, aby její dcera navštěvovala školu, kam chodí její kamarádi, tedy ZŠ B. Objevilo se zde tedy vysoké hodnocení lidského faktoru a důraz na psychické potřeby dítěte (1.3.1), výtky se naopak týkaly faktorů vzdělávacích a praktických/materiálních, jejichž význam pro rodiče i děti se projevil jako znatelný (1.3.2.2).

4. Jaké jsou představy o základní škole a přání samotných dětí?

Tato fakta byla zjišťována v první fázi výzkumu při rozhovorech na ZŠ A. Kvůli tamějším aktuálním podmínkám se bohužel nepodařilo získat odpovědi od všech dětí oslovených rodičů. Odpovídala tak pouze polovina. Některé děti odešly s druhým rodičem, nebo byly poslány na doprovodný program, jiní rodiče pospíchali s odchodem. Prostředí a celková atmosféra při konání zápisu, nebyly pro konání rozhovoru příliš příznivé a za děti často odpovídali jejich rodiče.

Ve výpovědích dětí se objevovaly spíše faktory praktické/materiální a vzdělávací. Jednalo se zejména o nutnost učit se, školní jídelnu a počítače (1.3.2.2).

I do těchto velice krátkých rozhovorů se promítlo, jakou významnou roli a vliv mají názory a postoje rodičů na názory a postoje dětí, které je velkou měrou přejímají (1.4, 1.3.1). Potvrdilo se také to, že představy dětí o škole nejsou ještě zcela vyzrálé ani konkrétní (1.3.1) a jsou ovlivňovány náhledy blízkých osob, tedy v první řadě rodičů. I přesto, že k volbě školy byly některé děti přizvány, hlavní slovo při rozhodování mají rodiče, což je při tomto věku dětí přirozené (1.3.2.1).

4. Jaká je informovanost rodičů o této problematice, kde tyto informace zjišťují?

Těmito tématy se zabývaly otázky č. 3 a 4 v první fázi výzkumu (rozhovory na ZŠ A), otázky č. 7, 7.1, 7.2 ve druhé fázi (dotazníkové šetření na MŠ), otázky č. 8, 8a, 8b ve třetí a čtvrté fázi (dotazníkové šetření na ZŠ A a ZŠ B).

V otázkách č. 7 (ve druhé fázi) a č. 8 (ve třetí a čtvrté fázi), kde byli respondenti dotazováni, zda si o příslušných školách zjišťovali nějaké informace, ve většině případů odpověděli, že ano.

Ohledně informací, které si rodiče o školách zjišťovali, se ve všech čtyřech fázích výzkumu v první pětici vyskytl **školní vzdělávací program – zaměření školy**, z toho ve třech případech na prvním místě. Ve třech fázích výzkumu potom v první pětici figurovaly: **kvalita pedagogického sboru, výuka cizích jazyků a pověst školy**. Ve dvou fázích se mezi prvními pěti nejčastěji zjišťovanými informacemi objevila **nabídka zájmových činností** a v jedné fázi **výuka informačních technologií**.

Ze zdrojů informací se v první pětici nachází ve všech čtyřech fázích: **od jiných rodičů, známých, z webových stránek školy, přímo ze školy**. Ve třech fázích potom: **z vlastní zkušenosti a jiné zdroje**, v jedné fázi potom **z novin a od ředitele školy**. Mezi „jinými zdroji“ pak byl nejčastěji zmiňován **den otevřených dveří**.

Ohledně skupin faktorů v případě povahy informací, které si rodiče o školách zjišťovali, se ukázalo, že ve všech fázích se na první pozici vyskytly faktory vzdělávací. V první fázi si dokonce rodiče informace jiné povahy ani nezjišťovali. V ostatních fázích se na druhých pozicích umístily faktory lidské. Faktory praktické/materiální a ostatní byly na třetích i čtvrtých pozicích.

Samotný fakt, že většina rodičů si o školách nějaké informace zjišťovala, je potvrzením toho, že rodiče využili možnosti konceptu volby školy (1.1.1, 1.1.2) a že k ní přistupují odpovědně (1.3.2.2). K těmto skutečnostem se přidává také to, že většina rodičů se rozhodovala mezi více základními školami a že téměř polovina rodičů uvedla, že volila jinou školu než svoji spádovou.

Vysoký zájem o školní vzdělávací program a kvalitu pedagogického sboru signalizuje snahu o zaručení kvalitního vzdělání a bezpečného prostředí, což potvrzuje fakt, že rodiče si uvědomují význam vstupu do školy pro dítě (1.3.1, 1.3.2).

Základní školy

Výzkum si kladl za cíl také zjistit, zda se nějakým výrazným způsobem liší volby rodičů dětí zapsaných na ZŠ A a ZŠ B a které charakteristiky jednotlivých škol by mohly být důvodem pro finální zvolení jedné nebo druhé školy. Přímou na tento problém se zaměřovaly otázky č. 9 ZŠ B a 10 ZŠ B ve čtvrté fázi, tedy v dotazníkovém šetření na ZŠ B.

Z otázky č. 9 vyplynulo, že většina respondentů (75 %) se mezi těmito dvěma základními školami nerozhodovala. Pro zbylou část rodičů potom byl nejčastější rozhodující faktor pro zvolení ZŠ B (otázka č. 10 ZŠ B) výuka cizích jazyků. Mezi dalšími více zmiňovanými faktory byly: přítomnost staršího sourozence na škole, blízkost bydliště, školní vzdělávací program a spokojenost žáků. Převládly zde tedy faktory vzdělávací, následovány faktory lidskými.

Téma volby mezi školami ZŠ A a ZŠ B se objevilo i v páté fázi výzkumu. Respondentka, jejíž dcera navštěvuje ZŠ A, zde v rozhovoru uvedla, že by nyní bývala raději volila ZŠ B, a to kvůli přítomnosti dceřiných kamarádů na této škole a také pro nespokojenost s výukou matematiky a nabídkou zájmových kroužků na ZŠ A.

Kromě těchto ojedinělých připomínek nebyly v rozhodování rodičů zaznamenány jiné obecnější tendence upřednostňující jednu nebo druhou školu. V této souvislosti je nutné poznamenat, že obě školy jsou si podobné vzhledem, v současné době částečně i zaměřením, obě mají dobrou pověst a nenachází se v oblasti se zvýšenou koncentrací dětí ze sociálně slabých rodin. Všechny tyto skutečnosti a zaznamenané odpovědi hovoří pro to, že ani rodiče zásadní rozdíl mezi školami nevnímají a jejich rozhodování se tak odehrává na základě vlastních individuálně specifických zkušeností.

Zvolené metody a náměty pro další výzkum

Pro naplnění vytčených cílů byla zvolena metoda dotazníkového šetření i polostrukturovaného rozhovoru. Pomocí rozhovorů (1. fáze) jsme se snažili získat vzhled do této problematiky a uskutečnit hlubší průzkum názorů a motivů rodičů týkajících se volby školy, s využitím možnosti získat i doplňující informace. Tyto rozhovory sloužily jako podklad pro sestavení dotazníku pro výzkum uskutečněný na mateřských školách (2. fáze). Na základě tohoto šetření byl dotazník upraven pro

použití na základní škole ZŠ A (3. fáze). Poté byly do dotazníku přidány 2 položky zaměřené na rozdílné volby mezi ZŠ A a ZŠ B a dotazníky byly zadány na ZŠ B (4. fáze). Poslední fázi (5. fáze) mělo být uskutečnění rozhovorů s rodiči oslovenými v první fázi výzkumu, které měly zjišťovat spokojenost na jimi zvolené základní škole.

Kvůli změnám, které doznávaly jednotlivé výzkumné nástroje, nelze získané výsledky stoprocentně porovnávat. Jednotlivé fáze výzkumu jsou zde (s výjimkou 3. a 4. fáze) pojednávány zvlášť, přesto bylo ve většině otázek určité srovnání možné a pokusili jsme se o ně i zde na závěr.

Bohužel s politováním musíme pátou fází výzkumu, rozhovory o spokojenosti, označit za velmi málo vypovídající část výzkumu, a to kvůli tak rozsáhlé absenci zhodnotitelných dat. Právě fakta získaná v této fázi by přitom mohla být velice zajímavým a přínosným zdrojem informací o vstupu dítěte do základní školy jako takovém a také materiálem pro příslušné základní školy, který by jim mohl pomoci reflektovat určitým způsobem jejich práci či koncepci. Bylo by zde však třeba získat mnohem větší výzkumný vzorek a zabývat se právě tímto tématem do větší hloubky, ať už v podobě napůl uskutečněných rozhovorů, nebo v podobě rozsáhlejšího dotazníkového šetření u všech žáků prvních, resp. druhých ročníků. V našem výzkumu se jednalo pouze o dílčí část výzkumu. Zajímavé by bylo také dále zkoumat spokojenost rodičů a žáků i v dalších ročnících a sledovat reflexi a preference jejich dřívějších rozhodnutí a motivů.

Námětem k dalšímu prozkoumání by byly také názory a výpovědi samotných dětí. Tento výzkum byl zaměřen spíše na rodiče, pokus o získání odpovědí od dětí bohužel také nebyl příliš úspěšný z již výše zmíněných důvodů. Dětské odpovědi by navíc mohly být sbírány nejen prostřednictvím verbální komunikace, ale také pomocí např. grafického ztvárnění (výtvarného vyjádření).

Celková atmosféra a podmínky konání rozhovorů nebyly příliš příznivé. Přestože vedení školy s výzkumem souhlasilo, během zápisů se nepodařilo zajistit klidné podmínky pro vedení rozhovoru. Ač jsem se u rodičů nesetkala s žádným výrazně negativním přístupem, rodiče obecně berou nejrůznější formy anket a výzkumů spíše jako obtěžující, na zápise navíc trávili velkou část času čekáním ve frontě a až po absolvování samotného zápisu byli ještě požádáni o rozhovor (uskutečnění rozhovoru až po absolvování zápisu byla výslovná podmínka ředitele školy). Podepisovala se pak

na nich znatelná únava, nebo případná nechuť k dalšímu trávení času ve škole. Přesto však rodiče, kteří s výzkumem souhlasili, odpovídali poměrně ochotně, nezabíhali však do větších podrobností.

Přesto, že práce s touto metodou byla velice náročná, nebo možná právě proto, velice oceňuji, že jsem si ji mohla vyzkoušet. Zejména tuto část práce považuji pro sebe za nesmírně přínosnou.

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl zjistit, jaké faktory hrají roli při volbě základní školy. Tento cíl byl naplněn prostřednictvím dotazníkového šetření, uskutečněním polostrukturovaných rozhovorů a analýzou získaných dat.

Uvědomuji si, že výzkum byl uskutečněn na relativně malém vzorku a jeho výsledky tak nemohou být výrazněji zobecňovány. Výzkum byl také bohužel postižen neúplným sběrem dat v jedné jeho fázi, což bylo zapříčiněno nedostatečnou spoluprací ze strany rodičů. Nicméně výsledky naznačily některé obecně platné tendence projevující se v populaci rodičů, kteří stojí před rozhodnutím volby první vzdělávací dráhy pro své dítě. V kontextu konkrétní lokality dvou základních škol, kde byla provedena hlavní část výzkumu, by výsledky mohly pomoci harmonizovat vztahy mezi vzdělávací nabídkou a poptávkou.

Jsem si rovněž vědoma toho, že odpovědi respondentů mohly být ovlivněny celou řadou okolností, jak pozitivně, tak negativně (např. nedostatek času na odpovědi, rozptýlení pozornosti, nezájem o problematiku, snaha reprezentovat se pozitivněji, nebo naopak upřímná snaha odpovědět pravdivě). Výzkum tedy reprezentuje přiznané motivy rodičů, které nemusí být jejich skutečnými názory.

Práce nabízí zajímavé podněty k zamyšlení a dalšímu zkoumání. Volbu školy dle výpovědí rodičů nejčastěji ovlivňuje blízkost bydliště, dobrá pověst školy a školní vzdělávací program (zaměření školy). Důležitou roli dále hraje výuka cizích jazyků a přítomnost starších sourozenců na škole. Z těchto výše zmíněných kritérií rodiče považují za nejdůležitější blízkost bydliště, dobrou pověst školy a školní vzdělávací program (zaměření školy). Tyto výsledky potvrzují fakt, že i když rodiče již nejsou povinni zapsat své dítě do příslušné spádové školy, blízkost školy bydliště stále zůstává klíčovým, i když v žádném případě ne jediným faktorem při volbě školy. Intenzivní vnímání pověsti školy je přirozeným jevem, zapříčiněným silným vlivem širší sociální skupiny, ve které se daná rodina pohybuje. Častá volba školního vzdělávacího programu pak dokazuje zájem rodičů o profilaci školy a tedy potvrzení pozitivních efektů konceptu volby školy.

Jednou z problémových otázek výzkumu bylo také to, jaká je představa rodičů o základní škole, jakou by si ji přáli mít a jaké by podle nich byly charakteristiky „dobré

školy“. Nejdůležitější takovouto charakteristikou se stali dobří učitelé. Dalšími významnými zmiňovanými faktory byli dobří/přátelští žáci, dobrá školní jídelna, výuka cizích jazyků, kvalita vzdělávání a dobrý ředitel. Dobrý učitel jako spojení faktorů lidských a vzdělávacích tedy v představách rodičů plní funkci kvalitního vzdělání a přátelského prostředí, dokreslovaného také faktorem dobrých spolužáků. Právě kvalitní vzdělávání v bezpečném prostředí je jedním z hlavních cílů rodičovské volby školy.

Dále bylo zjištěno, že rodiče si ve většině případů o školách zjišťují nějaké informace. Nejčastěji se jedná o školní vzdělávací program (zaměření školy). Mezi další často vyhledávané informace patří: kvalita pedagogického sboru, výuka cizích jazyků, pověst školy, nabídka zájmových činností a výuka informačních technologií. Co se týče zdrojů informací, ze kterých rodiče v tomto ohledu čerpají, jedná se nejvíce o: jiné rodiče či známé, webové stránky a přímo ze školy. Fakt, že většina rodičů si o školách nějaké informace zjišťovala, je potvrzením toho, že rodiče využili možnosti konceptu volby školy, a že k ní přistupují odpovědně. Povaha informací, které rodiče různými způsoby získávali, pak svědčí o tom, že si uvědomují význam vstupu dítěte do školy pro dítě.

V práci jsem se pokusila také získat názory a očekávání týkající se základní školy od samotných dětí. Bohužel nebylo možné zeptat se dětí všech oslovených rodičů, přesto nějaká data získaná byla. Ukázalo se, že děti v souvislosti se školou přemýšlejí spíše o faktorech praktických/materiálních a vzdělávacích, jako je např. samotný fakt nutnosti se učit, školní jídelna a počítače. Výpovědi dětí však byly výrazně ovlivněny názory jejich rodičů, což je v tomto věku přirozené.

Jak již bylo zmíněno výše, poslední fáze výzkumu zjišťující spokojenost na základní škole již nějakou dobu po započetí povinné školní docházky, byla do značné míry ochuzena o dostatečný počet respondentů. Nicméně i z minimálního počtu získaných dat zazněla zajímavá fakta v podobě kritického zhodnocení proběhlé volby školy, průběhu započatého vzdělávacího procesu a dětské i rodičovské role v něm. Objevily se zde chvály i kritiky směřující ke zvolené základní škole. Za nejpřínosnější ovšem považuji zjištění o existující reflexi a sebereflexi samotných rodičů, díky které cítím, že uskutečněný výzkum měl určitý význam i pro ně.

Výzkum se zabýval také vztahem mezi ZŠ A a ZŠ B, jakožto potenciálních konkurentů v ucházení se o žáka. V tomto ohledu nebyly zjištěny významnější

informace, které by potvrzovaly obecnější tendence, projevující se v rodičovském rozhodování pro tu nebo onu školu. Na ZŠ B nakonec většina rodičů uvedla, že se mezi těmito dvěma školami nerozhodovala. Bylo by proto zajímavé položit tuto otázku také na ZŠ A. K volbě mezi ZŠ A a ZŠ B je však třeba podotknout, že právě kvůli své podobnosti (ať u ve vzhledu, zaměření, dobré pověsti, nebo umístění) ani rodiče neshledávají mezi školami pro ně významnější rozdíly a rozhodují se tak na základě svých individuálně specifických zkušeností.

Dalšími náměty k výzkumu by bylo podrobnější zkoumání spokojenosti žáků a rodičů na školách, a to i v několika dalších ročnících. Zajímavé by bylo také hlubší zjišťování názorů a představ týkajících se základní školy od samotných dětí. V neposlední řadě by bylo přínosné zjišťovat faktory, které ovlivňují volbu školy u početnější skupiny respondentů, na více školách v dalších lokalitách, aby bylo možné dojít k obecnějším závěrům. Zjištěné výsledky by pak mohly pomoci školám lépe reagovat na potřeby rodičů a jejich dětí. V této podobě mohou výsledky sloužit základním školám, na kterých byl výzkum uskutečněn, jako jeden z podkladů k jejich vlastnímu hodnocení. Vedení obou škol projevilo o výsledky zájem, neboť by jim mohly pomoci zjistit náhled, jaký na jejich školu rodiče mají. Doufám, že školám mohou být získané výsledky alespoň drobným příspěvkem pro jejich další úspěšnou práci.

Zpracovávání této diplomové práce mělo řadu přínosů i pro mě samotnou. Na základě studia odborné literatury a výsledků provedeného výzkumu se rozšířily moje představy o otázkách spojených s volbou školy a základního školství. Odpovědi některých respondentů, zejména pak ty pramenící z rozhovorů, mi umožnily lépe pochopit nesnadnou roli rodičů při rozhodování o budoucí cestě jejich dětí. I přesto, nebo právě proto, že zpracovávání dat pro mě bylo někdy velice obtížné, jsem ráda, že se mi podařilo hlouběji proniknout do této problematiky a získat řadu nových zkušeností nejen v oblasti volby školy, ale i v samotném procesu zjišťování a vyhodnocování informací.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky:

- Tabulka č. 1: Údaje o respondentech 1. fáze
- Tabulka č. 2: Údaje o respondentech 2. fáze
- Tabulka č. 3: Údaje o respondentech 3. fáze výzkumu
- Tabulka č. 4: Údaje o respondentech 4. fáze výzkumu
- Tabulka č. 5: Přehled skupin faktorů
- Tabulka č. 6: Otázka č. 1, 1. fáze
- Tabulka č. 7: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 1. fáze
- Tabulka č. 8: otázka č. 3, 1. fáze
- Tabulka č. 9: Otázka č. 4, 1. fáze
- Tabulka č. 10: Otázka č. 5, 1. fáze
- Tabulka č. 11: Otázka č. 8, 1. fáze
- Tabulka č. 12: Skupiny faktorů, otázka č. 8, 1. fáze
- Tabulka č. 13: Co by vám vadilo?
- Tabulka č. 14: Otázka 1, 2. fáze
- Tabulka č. 15: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 2. fáze
- Tabulka č. 16: Otázka 1 o), 2. fáze
- Tabulka č. 17: Otázka č. 2, 2. fáze
- Tabulka č. 18: Skupiny faktorů, otázka č. 2, 2. fáze
- Tabulka č. 19: Otázka č. 4, 2. fáze
- Tabulka č. 20: Otázka č. 7.1., 2. fáze
- Tabulka č. 21: Skupiny faktorů, otázka č. 7.1., 2. fáze
- Tabulka č. 22: Otázka č. 7.2., 2. fáze
- Tabulka č. 23: Otázka č. 7.2e, 2. fáze
- Tabulka č. 24: Otázka č. 9, 2. fáze
- Tabulka č. 25: Skupiny faktorů, otázka č. 9, 2. fáze
- Tabulka č. 26: Otázka č. 1, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 27: Skupiny faktorů, otázka č. 1, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 28: Otázka č. 1 u, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 29: Otázka č. 2, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 30: Skupiny faktorů, otázka č. 2, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 31: Otázky č. 3 – 9, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 32: Otázka 8a, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 33: Otázka č. 8a, ostatní informace
- Tabulka č. 34: Skupiny faktorů, otázka 8a, 3. a 4. fáze
- Tabulka č. 35: Otázka č. 8b, 3. a 4. fáze

Tabulka č. 36: Otázka č. 8b jiné zdroje, 3. a 4. fáze
Tabulka č. 37: Otázka č. 9/11, 3. a 4. fáze
Tabulka č. 38: Skupiny faktorů, otázka č. 9/11, 3. a 4. fáze
Tabulka č. 39: Otázka č. 10, 3. a 4. fáze
Tabulka č. 40: Skupiny faktorů, otázka č. 10, 3. a 4. fáze
Tabulka č. 41: Skupiny faktorů, 5. fáze

Grafy

Graf č. 1: Otázka č. 2, 1. fáze
Graf č. 2: Otázka č. 6, 1. fáze
Graf č. 3: Otázka č. 7, 1. fáze
Graf č. 4: Otázka č. 9, 1. fáze
Graf č. 5: Otázky pro děti
Graf č. 6: Otázka 3, 2. fáze
Graf č. 7: Otázka č. 5, 2. fáze
Graf č. 8, Otázka č. 6, 2. fáze
Graf č. 9: Otázka č. 7, 2. fáze
Graf č. 10: Otázka č. 8, 2. fáze
Graf č. 11: Otázka č. 3, 3. a 4. fáze
Graf č. 12: Otázka č. 4, 3. a 4. fáze
Graf č. 13: Otázka č. 5, 3. a 4. fáze
Graf č. 14: Otázka č. 6, 3. a 4. fáze
Graf č. 15 : Otázka č. 7, 3. a 4. fáze
Graf č. 16: Otázka č. 8, 3. a 4. fáze
Graf č. 17: Otázka č. 9, 3. a 4. fáze

Literatura a informační zdroje

- BÍLÁ KNIHA, *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha : MŠMT, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- ČÁP, J., MAREŠ J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- Česko. Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2008, částka 103, s. 4826 - 4904. Dostupný také z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>. ISSN 1211-1244.
- *Demand-Sensitive Schooling : Evidence and Issues*. OECD : OECD Centre for educational and innovation, 2006. 81 s. ISBN 92-64-02840-4.
- GAY, L. R., MILLS, G., E., AIRASIAN, P. *Educational Research. Competencies for Analysis and Application*. Upper Saddle River, NJ : Pearson Higher Education, 2008.
- HOLDA, D. *Škola jako předmět volby : Výtah z publikace School: a Matter of Choice*. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 1995. ISBN 80-211-0233-0.
- KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003, 230 s. ISBN 80-7178-799-X.
- OECD. *Education at a Glance: České školství v mezinárodním srovnání*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010. ISBN 978-80-211-0604-8.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
- PRŮCHA, J. Sociální nerovnosti ve vzdělávání: Aktuální problematika pro českou pedagogiku. *Pedagogika*, 53, 2003, č.3, s. 287 – 299.
- PRŮCHA, J. Sociální nerovnosti v českém školním vzdělávání. *Pedagogická orientace*, 2006, č. 1, s. 28 - 41.

- PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: VÚP. 2007.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP. 2004.
- Rejstřík škol a školských zařízení. MŠMT. [Http://www.msmt.cz](http://www.msmt.cz) [online]. [cit. 2012-05-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/rejstrik-skol-a-skolskych-zarizeni-5>
- Statistické ročenky školství: výkonové ukazatele. MŠMT. [Http://www.msmt.cz](http://www.msmt.cz). [online]. [cit. 2012-06-14]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- STRAKOVÁ, J. Dopad diferenciací vzdělávacích příležitostí v povinném vzdělávání na vývoj na vývoj nerovností ve výsledcích v ČR po roce 2000. *Pedagogika*. Praha, 2010, LX, č. 1, 21 - 37. ISSN 0031-3815.
- TAUFMANNOVÁ, S. *Faktory ovlivňující výběr školy zákonnými zástupci žáků*. [s.l.], 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Centrum školského managementu.
- TURUNEN, T. A. Memories about Starting School. What is Remembered after Decades?. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2012, roč. 56, č. 1, 69 – 84. ISSN 0031-3831.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 353 s. ISBN 80-7184-317-2.
- WALTEROVÁ, E. et al. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti - 1. díl*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.
- WALTEROVÁ, E. et al. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti - 2. díl*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-083-2.
- WALTEROVÁ, E. et al. *Školství - věc (ne)veřejná: názory veřejnosti na školu a vzdělávání*. 1. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1882-1.

Přílohy

Příloha 1 – Záznamové archy pro rozhovory na ZŠ A, 1. fáze výzkumu

Příloha 2 – Dotazník do mateřských škol, 2. fáze výzkumu

Příloha 3 – Dotazník do ZŠ A, 3. fáze výzkumu

Příloha 4 – Dotazník do ZŠ B, 4. fáze výzkumu

Příloha 5 – Záznamový arch pro rozhovory na ZŠ A, 5. fáze výzkumu

Příloha 6 – Otázky pro rozhovor upravené do podoby dotazníku na ZŠ A, 5. fáze výzkumu

Příloha 7 – Otázka č. 1, 3. fáze, faktory které ovlivnily volbu školy na ZŠ A

Příloha 8 – Otázka č. 1, 4. fáze, faktory které ovlivnily volbu školy na ZŠ B

Příloha 9 – Otázka č. 2, 3. fáze, faktory které rodiče na ZŠ A považují za nejdůležitější

Příloha 10 – Otázka č. 2, 4. fáze, faktory které rodiče na ZŠ B považují za nejdůležitější

Příloha 11 – Otázka č. 9, 3. fáze, představa „dobré“ školy na ZŠ A

Příloha 12 – Otázka č. 11, 4. fáze, představa „dobré“ školy na ZŠ B

Příloha 13 – Preferované vlastnosti „dobré školy“ (Wlaterová, 2010)

Příloha 1 – Záznamové archy pro rozhovory na ZŠ A, 1. fáze výzkumu

Rozhovory s rodiči

- Podle čeho jste vybírali/a, do jaké základní školy přihlásíte vaše dítě?
 - Co všechno vaši volbu ovlivnilo?
- Rozhodovali jste se mezi více základními školami? Ano - ne
- Jaké informace jste si o příslušných školách/příslušné škole zjišťovali?
- Z jakých zdrojů (jste tyto informace zjišťovali)?
- Proč jste se nakonec rozhodli pro tuto školu?
- Je to vaše spádová škola? Ano - ne
- Jste spokojeni s touto volbou? Ano - ne
- Jaká je vaše představa „ideální školy“?
 - Co všechno by správná škola měla mít?/co by v ní nemělo chybět?/co považujete na základní škole za důležité?
 - Jaká by rozhodně být neměla? Co by vám na ní vadilo?
- Mohlo se vaše dítě také podílet na výběru školy? Jak?
 - Povídali jste si s dítětem o jeho představě o základní škole? Ano - ne

Otázky pro děti

- Těšíš se do školy? Ano - ne
- Na co (nejvíce)? (Je něco na co se netěšíš/čeho se bojíš?)
- Jak by to podle Tebe mělo ve škole vypadat?

Údaje o dítěti: chlapec – dívka

Do první třídy vstupuje ve školním roce 2010/11 – má odklad školní docházky

měsíc a rok narození.....

Příloha 2 – Dotazník do mateřských škol, 2. fáze výzkumu

Dotazník – volba základní školy

Vážení rodiče, obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který slouží k výzkumu pro moji diplomovou práci. Zabývá se faktory ovlivňujícími volbu školy při vstupu do první třídy. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze pro potřeby této práce.

Děkuji za pomoc a Váš čas, Dana Skalová, studentka pedagogiky na PedF UK v Praze

Prosím, uveďte následující údaje o dítěti:

chlapec – dívka (zakroužkujte)

Do první třídy vstupuje ve školním roce 2010/11 – má odklad školní docházky (zakroužkujte)
měsíc a rok narození.....

1. Podle čeho jste vybírali/a, do jaké základní školy přihlásíte vaše dítě? Co všechno vaši volbu ovlivnilo? (zakroužkujte libovolný počet odpovědí)

- a) školní vzdělávací program
- b) blízkost bydliště
- c) dobrá pověst školy
- d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte
- e) školu navštěvují kamarádi dítěte
- f) nabídka zájmových činností
- g) materiální podmínky školy (vybavení)
- h) spádovost školy
- ch) umístění školy (její okolí)
- i) dopravní dostupnost
- j) učitelé kteří na dané škole učí
- k) finanční hledisko
- l) spolupráce s mateřskou školou
- m) složení žáků, kteří danou školu navštěvují
- n) nic
- o) jiné:.....

2. Která 3 z výše uvedených kritérií považujete ve své volbě za nejdůležitější? (uveďte písmena příslušných odpovědí)

3. Rozhodovali jste se mezi více základními školami? Ano – ne

4. Pro jako školu jste se nakonec

rozhodli?.....

- 5. Je to vaše spádová škola? Ano – ne
- 6. Jste s touto volbou spokojeni? Ano - ne
- 7. Zjišťovali jste si o příslušné škole/příslušných školách nějaké informace? Ano – ne

7.1. Pokud ano, jaké?.....

7.2. Z jakých zdrojů? (zakroužkujte)

- a) přímo ze školy
- b) z webových stránek školy
- c) z vlastní zkušenosti
- d) od jiných rodičů, známých
- e) z jiných zdrojů:.....

8. Mohlo se vaše dítě podílet na výběru základní školy? Ano – ne

9. Z následujících možností, prosím, vyberte 3 pro vás nejdůležitější charakteristiky „dobré“ základní školy:

- a) dobří učitelé
- b) dobří ředitel
- c) dobré materiální vybavení
- d) dobrá školní jídelna
- e) celkové pozitivní klima školy
- f) dobří/přátelští žáci
- g) dobrý školní vzdělávací program
- h) dobré umístění školy
- ch) kvalitní vzdělání
- i) jiné:.....

Na závěr bych vám chtěla nechat prostor, pokud chcete k tématu volby ZŠ něco dodat:

Děkuji za Váš čas

Příloha 3 – Dotazník do ZŠ A, 3. fáze výzkumu

Dotazník – volba základní školy

Vážení rodiče, obracím se na vás s žádostí o vyplnění krátkého dotazníku, který slouží k výzkumu pro moji diplomovou práci. Zabývá se faktory ovlivňujícími volbu školy při vstupu do první třídy. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze pro potřeby této práce.

Děkuji za pomoc a váš čas, Dana Skalová, studentka pedagogiky na PedF UK v Praze

Prosím, uveďte následující údaje o dítěti (vybraný údaj zaškrtněte):

chlapec

dívka

Měsíc a rok narození dítěte:.....

1. Co všechno ovlivnilo vaši volbu základní školy? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a – u):

a) školní vzdělávací program	k) umístění školy (její okolí)
b) blízkost bydliště	l) dopravní dostupnost
c) dobrá pověst školy	m) učitelé, kteří na dané škole učí
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	n) finanční hledisko
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	o) spolupráce s mateřskou školou
f) nabídka zájmových činností	p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)
h) spádovost školy	r) školní družina
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	s) školní jídelna
i) výuka cizích jazyků	t) nic
j) velikost školy	u) jiné (doplňte):.....

2. Která 3 z vámi vybraných kritérií z otázky „1“ považujete ve své volbě za nejdůležitější? (uveďte písmena příslušných 3 odpovědí)

.....

3. Je toto vaše spádová škola?

ano

ne

4. Rozhodovali jste se mezi více základními školami?

ano

ne

5. Byla tato škola vaše první volba?

ano

ne

Prosím otočte

6. Bylo vaše dítě na jiné škole odmítnuto?
- ano
- ne
7. Mohlo se vaše dítě podílet na výběru základní školy?
- ano
- ne
8. Zjišťovali jste si o příslušné škole/příslušných školách nějaké informace?
- ano
- ne
- 8.a) Pokud ano, jaké informace jste zjišťovali?.....
-
8. b) Z jakých zdrojů jste příslušné informace zjišťovali? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a – e):
- a) přímo ze školy
- b) z webových stránek školy
- c) z vlastní zkušenosti
- d) od jiných rodičů, známých
- e) z jiných zdrojů (doplňte):.....
9. Z následujících možností (a – m) vyberte 3 pro vás nejdůležitější charakteristiky „dobré“ základní školy:
a) dobří učitelé	h) dobří/přatelští žáci
b) dobrý ředitel	ch) dobrý školní vzdělávací program
c) dobré materiální vybavení (budova, třídy, pomůcky)	i) kvalitní vzdělání (dobré výsledky žáků, úspěšnost při přijímání na střední školy/víceletá gymnázia)
d) dobrá školní jídelna	j) dobrá spolupráce a komunikace s rodiči
e) dobrá školní družina	k) celkové pozitivní klima školy
f) výuka cizích jazyků	l) dobré umístění školy
g) nabídka zájmových činností	m) jiné (doplňte):.....

Na závěr bych vám chtěla nechat prostor, pokud chcete k tématu volby ZŠ něco dodat:

Děkuji za váš čas

Příloha 4 – Dotazník do ZŠ B, 4. fáze výzkumu

Dotazník – volba základní školy

Vážení rodiče, obracím se na vás s žádostí o vyplnění krátkého dotazníku, který slouží k výzkumu pro moji diplomovou práci. Zabývá se faktory ovlivňujícími volbu školy při vstupu do první třídy. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze pro potřeby této práce.

Děkuji za pomoc a váš čas, Dana Skalová, studentka pedagogiky na PedF UK v Praze

Prosím, uveďte následující údaje o dítěti (vybraný údaj zaškrtněte):

chlapec

dívka

Měsíc a rok narození dítěte:.....

Navštěvovalo vaše dítě mateřskou školu? ano ne

Pokud ano, jakou:

1. Co všechno ovlivnilo vaši volbu základní školy? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a – u):

a) školní vzdělávací program

b) blízkost bydliště

c) dobrá pověst školy

d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte

e) školu navštěvují kamarádi dítěte

f) nabídka zájmových činností

g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)

h) spádovost školy

ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia

i) výuka cizích jazyků

j) velikost školy

k) umístění školy (její okolí)

l) dopravní dostupnost

m) učitelé, kteří na dané škole učí

n) finanční hledisko

o) spolupráce s mateřskou školou

p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují

q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)

r) školní družina

s) školní jídelna

t) nic

u) jiné (doplňte):.....

2. Která 3 z vámi vybraných kritérií z otázky „1“ považujete ve své volbě za nejdůležitější? (uveďte písmena příslušných 3 odpovědí)

.....

3. Je toto vaše spádová škola?

ano

ne

4. Rozhodovali jste se mezi více základními školami?

ano

ne

5. Byla tato škola vaše první volba?

ano

ne

Prosím otočte

6. Bylo vaše dítě na jiné škole odmítnuto?

ano

ne

7. Mohlo se vaše dítě podílet na výběru základní školy?

ano

ne

8. Zjišťovali jste si o příslušné škole/příslušných školách nějaké informace?

ano

ne

7.a) Pokud ano, jaké informace jste zjišťovali?.....

.....

7. b) Z jakých zdrojů jste příslušné informace zjišťovali? Zakroužkujte libovolný počet odpovědí (a – e):

a) přímo ze školy

b) z webových stránek školy

c) z vlastní zkušenosti

d) od jiných rodičů, známých

e) z jiných zdrojů (doplňte):.....

9. Rozhodovali jste se mezi touto školou a sousední ZŠ Jílovskou? ano ne

10. Pokud ano, proč jste se nakonec rozhodli pro tuto školu?

11. Z následujících možností (a – m) vyberte 3 pro vás nejdůležitější charakteristiky „dobré“ základní školy:

a) dobří učitelé

b) dobrý ředitel

c) dobré materiální vybavení (budova, třídy, komůčky)

d) dobrá školní jídelna

e) dobrá školní družina

f) výuka cizích jazyků

g) nabídka zájmových činností

h) dobří/přátelští žáci

ch) dobrý školní vzdělávací program

i) kvalitní vzdělání (dobré výsledky žáků, úspěšnost při přijímání na střední školy/víceletá gymnázia)

j) dobrá spolupráce a komunikace s rodiči

k) celkové pozitivní klima školy

l) dobré umístění školy

m) jiné (doplňte):.....

Na závěr bych vám chtěla nechat prostor, pokud chcete k tématu volby ZŠ něco dodat:

Děkuji za váš čas

Příloha 5 – Záznamový arch pro rozhovory na ZŠ A, 5. fáze výzkumu

Otázky pro rozhovory s rodiči

- Naplnila škola vaše očekávání?
- S čím jste na škole spokojeni
- Co na škole oceňujete?
 - (Školní vzdělávací program, komunikace s učiteli/vedením školy, výuka, třídní učitelka, družina, kroužky, stravování, vztahy ve třídě, podávání informací...)
- S čím naopak spokojeni nejste?
- Co Vás zklamalo?
 - (Školní vzdělávací program, komunikace s učiteli/vedením školy, výuka, třídní učitelka, družina, kroužky, stravování, vztahy ve třídě, podávání informací...)
- Co byste případně na této škole měnili?
- Jak je ve škole spokojeno vaše dítě?
- Co (nejvíce) oceňuje, co je pro ně obtížné, problematické?
- Postupovali byste při výběru školy pro další dítě stejně nebo jinak?
- Čeho byste si měli více všímat?

Příloha 6 – Otázky pro rozhovor upravené do podoby dotazníku na ZŠ A, 5. fáze výzkumu

Spokojenost na základní škole

Vážení rodiče, obracím se na vás s žádostí o vyplnění odpovědí na otázky, které slouží k výzkumu pro moji diplomovou práci. Zabývá se faktory ovlivňujícími volbu školy při vstupu do první třídy a spokojeností se základní školou. Dotazník je anonymní a výsledky budou použity pouze pro potřeby této práce.

Děkuji za pomoc a váš čas, Dana Skalová, studentka pedagogiky na PedF UK v Praze

K příslušným otázkám, prosím, napište své odpovědi:

- Naplnila škola vaše očekávání? (která ano a která ne)
- S čím jste na škole spokojeni?
- Co na škole oceňujete?
- S čím naopak spokojeni nejste?
- Co Vás zklamalo?
- Co byste případně na této škole měnili?
- Jak je ve škole spokojeno vaše dítě? Co nejvíce oceňuje? Co je spíše obtížné, problematické?
- Postupovali byste při výběru školy pro další dítě stejně nebo jinak? Čeho byste si příště více všímali?

Příloha 7 – Otázka č. 1, 3. fáze, faktory které ovlivnily volbu školy na ZŠ A

Otázka 1	Počet odpovědí ZŠ A	%
c) dobrá pověst školy	49	74
b) blízkost bydliště	44	67
i) výuka cizích jazyků	39	59
a) školní vzdělávací program	38	58
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	28	42
k) umístění školy (její okolí)	21	32
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	20	30
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	20	30
m) učitelé, kteří na dané škole učí	20	30
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	19	29
f) nabídka zájmových činností	18	27
l) dopravní dostupnost	18	27
r) školní družina	14	21
o) spolupráce s mateřskou školou	13	20
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	12	18
h) spádovost školy	10	15
u) jiné (doplňte)	7	11
j) velikost školy	5	8
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	5	8
s) školní jídelna	5	8
n) finanční hledisko	1	2
t) nic	0	0

Příloha 8 – Otázka č. 1, 4. fáze, faktory které ovlivnily volbu školy na ZŠ B

Otázka 2	Počet odpovědí ZŠ B	%
i) výuka cizích jazyků	44	85
c) dobrá pověst školy	33	63
b) blízkost bydliště	31	60
a) školní vzdělávací program	25	48
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	17	33
k) umístění školy (její okolí)	17	33
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	16	31
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	15	29
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	14	27
m) učitelé, kteří na dané škole učí	13	25
r) školní družina	10	19
f) nabídka zájmových činností	9	17
l) dopravní dostupnost	6	12
u) jiné (doplňte)	6	12
h) spádovost školy	4	8
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	4	8
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	4	8
j) velikost školy	3	6
o) spolupráce s mateřskou školou	3	6
s) školní jídelna	2	4
n) finanční hledisko	1	2
t) nic	0	0

Příloha 9 – Otázka č. 2, 3. fáze, faktory které rodiče na ZŠ A považují za nejdůležitější

Otázka 2	Počet odpovědí ZŠ A	%
b) blízkost bydliště	34	52
c) dobrá pověst školy	32	48
a) školní vzdělávací program	25	38
i) výuka cizích jazyků	17	26
m) učitelé, kteří na dané škole učí	13	20
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	12	18
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	10	15
k) umístění školy (její okolí)	7	11
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	6	9
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	6	9
l) dopravní dostupnost	6	9
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	6	9
f) nabídka zájmových činností	4	6
o) spolupráce s mateřskou školou	3	5
h) spádovost školy	2	3
u) jiné (doplňte)	2	3
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	1	2
r) školní družina	1	2
s) školní jídelna	1	2
j) velikost školy	0	0
n) finanční hledisko	0	0
t) nic	0	0

Příloha 10 – Otázka č. 2, 4. fáze, faktory které rodiče na ZŠ B považují za nejdůležitější

Otázka 2	Počet odpovědí ZŠ B	%
i) výuka cizích jazyků	35	67
b) blízkost bydliště	23	44
c) dobrá pověst školy	23	44
a) školní vzdělávací program	17	33
d) školu navštěvují starší sourozenci dítěte	11	21
ch) úspěšnost žáků při přijímání na střední školy/gymnázia	6	12
e) školu navštěvují kamarádi dítěte	5	10
f) nabídka zájmových činností	5	10
k) umístění školy (její okolí)	5	10
m) učitelé, kteří na dané škole učí	5	10
g) materiální vybavení školy (budova, třídy, pomůcky)	3	6
u) jiné (doplňte)	2	4
l) dopravní dostupnost	1	2
n) finanční hledisko	1	2
h) spádovost školy	0	0
j) velikost školy	0	0
o) spolupráce s mateřskou školou	0	0
p) složení žáků, kteří danou školu navštěvují	0	0
q) ICT - informační a komunikační technologie (počítače, informatika)	0	0
r) školní družina	0	0
s) školní jídelna	0	0
t) nic	0	0

Příloha 11 – Otázka č. 9, 3. fáze, představa „dobré“ školy na ZŠ A

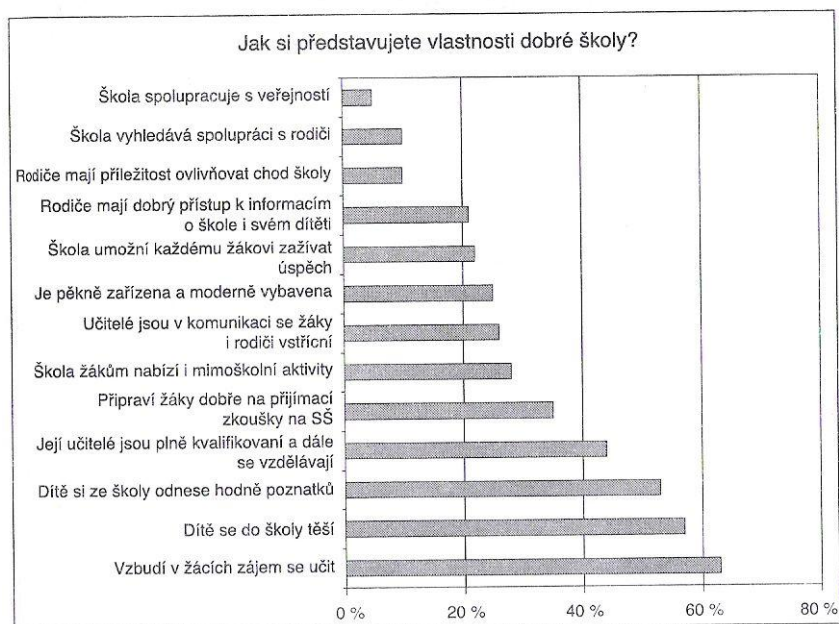
Otázka 9	Počet odpovědí ZŠ A	%
a) dobří učitelé	51	77
ch) dobrý školní vzdělávací program	28	42
i) kvalita vzdělání (dobré výsledky žáků, úspěšnost...)	27	41
j) dobrá spolupráce a komunikace s rodiči	26	39
b) dobrý ředitel	21	32
f) výuka cizích jazyků	16	24
k) celkové pozitivní klima školy	15	23
c) dobré materiální vybavení (budova, třídy, pomůcky)	14	21
h) dobří/přátelští žáci	9	14
g) nabídka zájmových činností	7	11
l) dobré umístění školy	5	8
e) dobrá školní družina	4	6
d) dobrá školní jídelna	1	2
m) jiné (doplňte)	0	0

Příloha 12 – Otázka č. 11, 4. fáze, představa „dobré“ školy na ZŠ B

Otázka 11	Počet odpovědí ZŠ B	%
a) dobří učitelé	37	71
g) nabídka zájmových činností	35	67
f) výuka cizích jazyků	23	44
e) dobrá školní družina	22	42
l) dobré umístění školy	16	31
h) dobří/přátelští žáci	15	29
i) kvalita vzdělání (dobré výsledky žáků, úspěšnost...)	10	19
ch) dobrý školní vzdělávací program	7	13
d) dobrá školní jídelna	7	13
c) dobré materiální vybavení (budova, třídy, pomůcky)	5	10
b) dobrý ředitel	4	8
k) celkové pozitivní klima školy	4	8
j) dobrá spolupráce a komunikace s rodiči	1	2
m) jiné (doplňte)	0	0

Příloha 13 – Preferované vlastnosti „dobré školy“ (Walterová, 2010)

Graf č. 3.6 Preferované vlastnosti „dobré školy“ (% kladných odpovědí)

Pozn.: Z předloženého seznamu výroků měli respondenti vybrat pouze čtyři nejdůležitější položky. Proto je celkový součet všech procent roven 400. Takto položená otázka vede k větší diferenciaci mezi jednotlivými vlastnostmi školy.